

T.C.

**KARAMANOĞLU MEHMETBEY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**TARİH ANABİLİM DALI
TÜRKİYE CUMHURİYETİ TARİHİ BİLİM DALI**

**SİYASİ, İDARİ, KÜLTÜREL VE EKONOMİK ALANDA SİLİFKE
(1924-1933)**

**Hazırlayan
Koray GİDİRİŞLİOĞLU
190471127**

Yüksek Lisans Tezi

**Danışman
Doç. Dr. Erol YÜKSEL**

KARAMAN-2021

	ENSTİTÜ TEZ ONAY FORMU		Doküman No	FR-285
			İlk Yayın Tarihi	05.02.2018
			Revizyon Tarihi	27.10.2020
			Revizyon No	01
			Sayfa No	1/1

SİYASİ, İDARİ, KÜLTÜREL VE EKONOMİK ALANDA SİLİFKE (1924-1933)

Tezin Kabul Ediliş Tarihi: 16.12.2021

Bu tez, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun 09.12.2021 tarih ve 50/1189 sayılı oturumunda belirlenen jüri tarafından kabul edilmiştir.

Hazırlayan

Kalite Sistem Onayı

ÖN SÖZ

İçel sancağının uzun yıllar merkezi konumunda olan Silifke, tarihi bir geçmişe sahip olup, milattan önceki dönemlerden günümüze kadar varlığını koruyabilen önemli şehirlerdendir. Makedonyalı Büyük İskender'in komutanlarından ve Suriye krallığının kurucusu olan Selekos Nikator'un egemenliğinde (MÖ.312-281) şekillenen Silifke, zamanla birçok uygarlığa, devlete ve beyliğe ev sahipliği yapmıştır. Mısır, Hitit, Babil, Asur, Roma, Arap, Bizans, Selçuklu ve Karamanoğulları gibi imparatorluk, krallık, devlet ve beylik tarafından şehirde egemenlik kurulmuştur. En sonunda Fatih Sultan Mehmet'in vezirlerinden Gedik Ahmet Paşa'nın, Karaman beylerinden Mehmet Bey'in elinden Silifke'yi alıp Osmanlı topraklarına dâhil etmesi üzerine 15.yüzyıldan sonra şehir Osmanlı toprağı olmuştur. Osmanlı Devleti döneminde asırlarca sancak merkezi olan Silifke 1933 yılından sonra bu özelliğini kaybetmiştir. 20 Mayıs 1933 tarihli ve 2197 sayılı kanun ile İçel ve Mersin birleştirilerek İçel vilayeti teşekkül etmiştir. Yeni oluşturulan vilayetin merkezi Mersin olmuştur. Arşiv belgeleri ve mevcut literatürden yararlanılarak hazırlanan bu çalışma tarih boyunca çeşitli medeniyetlere ev sahipliği yapan ve bu anlamda önemli bir misyon üstlenen Silifke'nin, İçel vilayetinin merkezi olduğu 1924'ten, vilayet olmaktan çıkarıldığı 1933 yılına kadar ki geçen süreci kapsamaktadır. Bu çalışmamızda bahsi geçen yıllar arasında İçel vilayetinin merkezi olan Silifke'de gerçekleşen siyasi, idari, ekonomik ve kültürel gelişmelere dair önemli bilgilere yer verilmiştir.

Bu çalışma dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde genel hatlarıyla Silifke'nin kuruluşundan cumhuriyet dönemine kadar olan tarihi, II. ve III. Meclis'te yer alan İçel vilayeti milletvekillerinin özgeçmişlerine ve bu vekillerin meclis çalışmalarında sergiledikleri tutumlarına değinilmiştir. Dayısını ziyaret için geldiği Silifke'de Ramazan ayı münasebetiyle halktan gelen talepler üzerine dini vaazlar vermeye başlayan, fakat vermiş olduğu bu vaazların asıl amacının halkı yeni kaldırılmış olan saltanat ve hilafete tekrar özendirmek olduğu anlaşılan Hoca Askeri Hadisesi üzerinde durulmuştur.

İkinci bölümde Gazi Mustafa Kemal'in Silifke ziyaretleri ele alınmış ve bu ziyaretlerin Silifke'nin geleceğini nasıl etkilediği üzerinde durulmuştur. Burada konunun kapsadığı yıllar dâhilinde Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal'in 1925, 1926 ve 1931 yıllarında gerçekleştirdiği ziyaretlere değinilmiştir.

Üçüncü bölümde Silifke'nin idari ve nüfus yapısı incelenmiştir. 1924'te idari alanda sancak kuruluşlarının tamamen kaldırılıp yerine valilik kurumunun getirilmesiyle İçel sancağı İçel vilayeti haline dönüşmüş vilayet merkezi ise Silifke olmuştur. İşte 1924'tarihinde Silifke'nin, İçel vilayetinin merkezi olma konumundan 20 Mayıs 1933'te ilçe konumuna düşürülmesine kadar geçen bu süreç ayrıntılı olarak incelenmiştir.

Dördüncü ve son bölümde ise Silifke'de kültürel, eğitim-öğretim ve ekonomik alanda yapılan faaliyetlere değinilmiştir. Bu bölümde Gazi Mustafa Kemal'in Silifke'de tarımı geliştirme adına kurduğu Tekir Çiftliği ile ilgili çalışmalar ayrıntılı bir şekilde incelenmiş, bu oluşumların Silifke'de tarımın gelişmesine olan katkıları üzerinde durulmuştur. Ayrıca Silifke Ticaret ve Sanayi Odası'nın o dönemki kayıtlarına da ulaşılmış, bu kayıtlardan elde edilen bilgiler sayesinde yörede yetiştirilen ürünler ile yörenin ithalat ve ihracatında öne çıkan ürünleri tablolar halinde verilmiştir.

Tez çalışması sürecinde desteğini esirgemeyen danışmanım Doç. Dr. Erol YÜKSEL'e, Silifkeli emekli öğretmen Rıfat KARADUMAN'a, Araştırmacı-Tarihçi Sefa ALP'e ve aileme sonsuz şükranlarımı sunarım.

Koray GİDİRİŞLİOĞLU / MERSİN 2021

ÖZET

Silifke, 15.yüzyılın sonlarında Osmanlı padişahlarından Fatih Sultan Mehmet döneminde Karamanoğulları Beyliği'nden alınarak Osmanlı topraklarına katılmıştır. Osmanlı Devleti döneminde uzun yıllar İçel sancağının merkezi Silifke olmuştur. I. Dünya Savaşı'ndan sonra Adana vilayetinden ayrılan İçel, 1918 yılında İçel adıyla yeni ve tek başına bağımsız bir sancak haline gelmiştir. İçel vilayetinin merkezi olan Silifke'nin nüfusunun azlığı, bulunduğu mevkiinin iktisadi alanda gelişmeye izin vermemesi, ekonomik damarlarının Mersin'e bağımlı olması, Silifke'ye yakın olan Taşucu İskelesi'nin ticari açıdan gelişmemesi Silifke'nin vilayet merkezi konumundan ilçe statüsüne düşürülmesinde etkili olmuştur.

Milli Mücadele'nin kazanılmasının ardından Adana ve Mersin'e yapmış olduğu 1923 yılı gezilerinden iki yıl gibi bir zaman sonra 20 Ocak 1925 Salı günü trenle Mersin'e gelen Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal Mersin'de on bir gece kalmıştır. Bu ziyaretteki amacı modern bir çiftlik ve kooperatif kurmaktır. Bu hususta eski tarım bakanlarından Zekai Apaydın'ın çiftlik kurmak için önerdiği Silifke'nin Tekir köyündeki araziye görmek için 27 Ocak 1925'te Silifke'ye gitmeye karar vermiştir. Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal, Silifke'ye dört ziyaret gerçekleştirmiştir. Bunlar 27 Ocak 1925, 12 Mayıs 1926, 11 Şubat 1931 ve 20 Şubat 1935 tarihinde gerçekleştirdiği ziyaretlerdir. Silifke'nin coğrafi yapısına bakıldığında genel itibariyle tarımsal faaliyete elverişli olduğu görülür. 1925 yılında Mustafa Kemal'in girişimleri ile kurulan Tekir Çiftliği sayesinde şehirdeki tarımsal faaliyet daha modern tekniklerde yapılır hale gelmiştir. Önceleri Adana Valisi Abidin Paşa'ya ait olan çiftlik, Abidin Paşa tarafından işletilemeyince Mavromati adındaki tüccardan borç alınıp, çiftlik rehin verilmiştir. Tekir Çiftliği zamanla Abidin Paşa'dan Bodasaki'ye, Bodasaki'nin de Kurtuluş Savaşı'ndan sonra Yunanistan'a kaçması üzerine hazineye kalmış ve en sonunda Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal tarafından ihaleyle satın alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Silifke, İçel milletvekilleri, Silifke'nin idari yapısı, ekonomik-kültürel- eğitim faaliyetleri.

ABSTRACT

Silifke was taken from the Karamanoğulları Principality and joined the Ottoman lands during the reign of Mehmet the Conqueror, one of the Ottoman sultans, at the end of the 15th century. During the Ottoman Empire, Silifke was the center of the İçel sanjak for many years. Icel, which left Adana province after 1st World War, became a new and stand-alone sanjak under the name of Icel in 1918. The center of the province Icel, Silifke's low population, the location fact does not allow economic development, its economic veins are dependent on Mersin, and the lack of commercial development of the Taşucu Pier, which is close to Silifke, has been effective on reduction of Silifke from provincial center to district status.

After the victory of the National Struggle, President Gazi Mustafa Kemal, who came to Mersin by train on Tuesday, January 20, 1925, two years after his 1923 trips to Adana and Mersin, stayed in Mersin for eleven nights. The purpose of this visit was to establish a modern farm and cooperative. The effect that, one of the former ministers of agriculture Zekai Apaydın, suggested to establish a farm in village of Silifke called Tekir, he decided to go to Silifke on January 27, 1925, to see the land. President Gazi Mustafa Kemal made four visits to Silifke. These are the visits he made on 27 January 1925, 12 May 1926, 11 February 1931 and 20 February 1935. Looking at the geographical structure of Silifke, it is seen that it is generally suitable for agricultural activities. Due to Tekir Farm, which was established with the initiatives of Mustafa Kemal in 1925, agricultural activities in the city have become more modern techniques. When the farm, which was previously owned by the Adana Governor Abidin Pasha, could not be operated by Abidin Pasha, a loan was taken from a merchant named Mavromati and the farm was pledged. Tekir Farm was transferred from Abidin Pasha to Bodasaki in time, and then Bodasaki fled to Greece after the War of Independence, it remained in the treasury and was eventually bought by the President Gazi Mustafa Kemal with a tender.

Key Words : Silifke, İçel deputies, Administrative structure of Silifke, economic-cultural-educational activities.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	3
ÖZET.....	5
ABSTRACT	6
TABLolar LİSTESİ.....	9
FOTOĞRAFLAR LİSTESİ	9
KISALTMALAR LİSTESİ	10
GİRİŞ	11
BİRİNCİ BÖLÜM.....	19
GENEL HATLARIYLA SİLİFKE TARİHİ VE CUMHURİYETİN İLK YILLARINDA SİLİFKE'DEKİ SİYASİ GELİŞMELER.....	19
1.1.Kuruluştan Cumhuriyet Dönemine Kadar Genel Hatlarıyla Silifke Tarihi.....	19
1.1.1.Millî Mücadele Döneminde Silifke.....	24
1.2. İkinci ve Üçüncü Mecliste Yer Alan İçel Milletvekilleri.....	25
1.2.1. Emin Bey (Mehmet/Hafız Emin İNANKUR).....	26
1.2.2. Mehmet Tefik MARULYALI (MARLALI)	27
1.2.3. Hakkı Bey (Mehmet Hakkı SAYDAM).....	28
1.2.4. Mehmet Emin İnankur ile Sadık Taşucu Arasındaki Siyasi Mücadele	29
1.3. Hoca Askeri Hadisesi	31
İKİNCİ BÖLÜM	40
ATATÜRK'ÜN SİLİFKE ZİYARETLERİ.....	40
2.1. Atatürk'ün Silifke Ziyaretleri	41
2.1.1. Birinci Ziyareti (27 Ocak 1925)	41
2.1.2. İkinci Ziyareti (12 Mayıs 1926)	44
2.1.3. Üçüncü Ziyareti (11 Şubat 1931)	46
2.2. 1930 Belediye Seçimleri ve Silifke'deki SCF Zaferi	47
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	54
SİLİFKE'NİN İDARİ VE NÜFUS YAPISI.....	54
3.1.İdari Taksimat.....	54

3.1.1. Dönemin Silifke Yöneticileri.....	56
3.1.1.1. 1924-1933 Yılları Arasında İçel (Silifke) Valileri	56
3.1.1.2. 1924-1933 Yılları Arasında Silifke Belediye Başkanları.....	57
3.1.2. 1928-1933 Yıllarında Silifke Kazasının Mevcut Köyleri	58
3.2. Nüfus Yapısı.....	58
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	61
SİLİFKE'DE KÜLTÜR, EĞİTİM-ÖĞRETİM VE EKONOMİ.....	61
4.1. Kültürel Faaliyetler.....	61
4.1.1. Yörük Kültürü	61
4.1.2. Halk Oyunları.....	63
4.1.3. Giyim ve Kuşam Kültürü	64
4.1.4. Sembolü Keklik.....	66
4.2. Eğitim-Öğretim Faaliyetleri	67
4.3.Ekonomik Faaliyetler.....	69
4.3.1.Tarım ve Hayvancılık.....	69
4.3.2. Ticari ve Sanayi Faaliyetleri	73
4.3.3. Atatürk Çiftliği'nin Kurulması.....	74
4.3.4. Silifke Ticaret Odası'nın Kuruluşu ve Faaliyetleri	76
SONUÇ	.81
KAYNAKÇA	.83
EKLER.....	.88

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: 1926/1927 Yılında İçel Vilayeti'nin Umumi Nüfusu	59
Tablo 2: 1927/1928 Yılında İçel Vilayeti'nin Umumi Nüfusu	60
Tablo 3: 1923- 1933 Yılları arası Silifke'deki İlkokulların Durumu	68
Tablo 4: 1923-1933 Yılları Arası Silifke'deki Ortaokulların Durumu	69
Tablo 5: Silifke' de Ekilen Ürünler ve Elde Edilen Miktarlar (1927-1939).....	71
Tablo 6: 1927/1928 Yılında Silifke'deki Ehli Hayvanlar ve Miktarı	72
Tablo 7: Silifke Bölgesinde Üretilen Ürünler ve Elde Edilen Miktarları (1924-1932) 78	

FOTOĞRAFLAR LİSTESİ

Fotoğraf 1: Atatürk'ün Silifke'yi İkinci Ziyaretlerinde Taşucu'nda Kendisine Tahsis Edilen Ev (Milliyet Gazetesi, 12 Mayıs 1926).....	95
Fotoğraf 2: Çiftlik Binasının Manzarası (Milliyet Gazetesi, 15 Mayıs 1926).....	96
Fotoğraf 3: Atatürk'ün 27 Ocak 1925 Yılında Silifke'yi İlk Ziyaretleriyle İlgili Fotoğraf (Rıfat Karaduman Arşivi).....	97
Fotoğraf 4: Atatürk'ün Silifke Tekir Çiftliğinde Traktör Üzerinde Çekilen Fotoğrafı (Rıfat Karaduman Arşivi)	97
Fotoğraf 5: Atatürk Çiftliğinin Müdürü Sırrı Türkmen Bey (Rıfat Karaduman Arşivi)..	98
Fotoğraf 6:1931 Tarihli Milliyet Gazetesi'nde Mustafa Kemal'in Silifke Ziyaretine Ait Haber (Rıfat Karaduman Arşivi).....	100
Fotoğraf 7:Atatürk Silifke'de Reisicumhur Mustafa Kemal Atatürk 11 Şubat 1931 Tarihinde Tekir Çiftliğinde (Rıfat Karaduman Arşivi).....	101
Fotoğraf 8: 1920-1938 Yılları Arasında Görev Yapan Silifke Belediye Başkanları.....	102
Fotoğraf 9: 1924-1933 Yılları Arasında Görev Yapan İçel (Silifke) Valileri.....	103

KISALTMALAR LİSTESİ

AVS:	Adana Vilayet Salnamesi
Bkz:	Bakınız
BOA:	Başkanlık Osmanlı Arşivi
BCA:	Başkanlık Cumhuriyet Arşivi
B.:	Birleşim
C.:	Cilt
CHP:	Cumhuriyet Halk Partisi
DİA:	Diyanet İslam Ansiklopedisi
H:	Hicri
M:	Miladi
MEB:	Milli Eğitim Bakanlığı
MÖ:	Milattan Önce
MS:	Milattan Sonra
ODS:	Osmanlı Devlet Salnamesi
R:	Rumi
S:	Sayı
s.:	Sayfa
SCF:	Serbest Cumhuriyet Fırkası
TBMM:	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TCDS:	Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi
TCDY:	Türkiye Cumhuriyeti Devlet Yıllığı
TDV:	Türkiye Diyanet Vakfı
vb.:	Ve benzeri
vs.:	Ve saire
Z.C.:	Zabıt Ceridesi

GİRİŞ

Günümüzde çoğu kişi İçel ismini hâlâ hatırlamaktadır. Ancak bu ismin hangi sınırları kapsadığı ve hangi bölgenin adı olarak kullandığını tam olarak bilmemektedir. Her ne kadar Mersin ilinin diğer adı halk arasında “İçel” olarak bilinmekte ise aslında bu iki yerleşim yeri önceki dönemlerde birbirinden tamamen farklı iki ayrı coğrafi bölgeyi ifade etmekteydi. Tarihi kaynaklarda bölge genellikle “İç-il” olarak geçmekte olup daha sonraları İçel olarak söylenegelmiştir.

Selçukluların başkenti Konya tarafından bakıldığında bölgenin dağ içinde kalmasından dolayı buraya İç-il denildiği kaynaklarda yer almaktadır¹. İçil (İçel)², Adana vilayetinin güneybatısında, Anadolu kıtasının güney sahilinde, kuzeyden Bulgar/Bolkar Dağı, güneyden Akdeniz, doğudan Mersin Körfezi ve Mersin sancağı, batıdan Antalya Körfezi ile çevrili ve kuzeyden güneye doğru uzanmış Anamur Burnu’nu kapsamaktadır³.

İçel 1474 yılında Osmanlı hâkimiyetindedir. Uzun müddet bölgede Osmanlı Karamanoğlu mücadelesi olmuştur. Bölge, 1483 yılında kesin ve son kez Osmanlı idaresine girmiştir. Osmanlı Devleti tarafından fethedildikten sonra, sancak olarak teşkilatlandırılan İçel, Karaman eyaletine bağlanmıştır. Sancak, ilk kuruluşundan Kıbrıs’ın fethine kadar Karaman’a bağlı kalmıştır. 1571 yılında Kıbrıs’ın fethinden sonra Alaiye, Sis ve Tarsus sancakları ile fetih sonrası oluşturulan Kıbrıs beylerbeyliğine bağlanmıştır⁴.

1500 yılından 1830’lu yıllara kadar İçel sancağı genel olarak Anamur, Bozdoğan, Ermenek, Gülnar, Karataş, Mut, Selinti, Silifke ve Sinanlı kazalarından oluşmaktadır. 1585 yılında kaza sayısı; Gülnar’dan ayrılan Küre ve Mut kazasından ayrılan Zeyne’nin ilavesi ile on bir olmuştur. 1594/1595 yılında mevcut kazalara Sarıkavak’ın eklenmesi ile kaza sayısı on ikiye yükselmiştir⁵.

İçel sancağının sınırları genel hatlarıyla 16.-19. yüzyıllar arasında çok fazla değişiklik göstermemiştir. 1830’lu yıllarda Konya vilayetine bağlı olan İçel sancağının 13 kazası bulunmaktadır. Bu kazalar; Ermenek, Nevahi, Zeyne, Sinanlı, Evkaf, Karataş,

¹ Sefa Alp, “İçil (İçel) İsmi ve İçel Tarihine Dair Kısa Bir Malumat”, İçel Dergisi, S.1, Mersin 2021, s.2.

² Bundan sonraki kısımlarda İçil yerine İçel ifadesi kullanılacaktır.

³ H.1308/M.1890 Yılı *Adana Vilayet Salnamesi* (AVS), s.106; H.1312/M.1894 Yılı AVS, s.56-58.

⁴ Şenol Çelik, Osmanlı Taşra Teşkilatında İçel Sancağı (1500-1584), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 1994, s. 31-34.

⁵ Ahmet Ali GAZEL, “İçel Mutasarrıfı İbrahim Behcet Paşa’nın İçel Sancağı’na (Anamur, Gülnar, Ermenek, Gazipaşa) Dair Bir Raporu (1892)”. A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi Sayı 31 Erzurum 2006, s.120-121.

Cebel, Silifke, Gülnar, Anamur, Selenti, Mut ve Sarıkavak'tır⁶. 1840'lı yıllarda İçel sancağına bağlı olan Evkaf ve Cebel kazaları Silifke'nin birer bölgesi durumundadır⁷. 19.yüzyılın ortalarına gelindiği zaman kaza olarak kayıtlı olan Sarıkavak'ın Mut'a bağlı bir nahiye durumunda olduğu görülür. Bu durumlarda zamanla İçel sancağına bağlı olan kaza sayında bir düşüşe neden olmuştur. Bunların yanı sıra bazı kazaların İçel'den ayrılması üzerine örneğin Ermenek'in Konya'ya ve Selenti (Gazipaşa) kazasının Antalya'ya bağlanması üzerine sancakta kaza ve doğal olarak köy sayısında da azalmalar meydana gelmiştir.

İçel, 19. yüzyıl başlarında yine sancak biçiminde olup, bu yıllarda sancak merkezi Ermenek'tir. İçel sancağı 1811 yılında Konya, 1831 yılında Adana ve 1840 yılında tekrar Konya vilayetine bağlanmıştır. Silifke, bu tarihlerden 1869 yılı sonuna kadar Ermenek merkezli İçel sancağının bir kazası durumundadır. Sancağının idari yapısında 1869 yılının sonlarında değişikliğe gidilmiş ve Konya vilayetinden ayrılan İçel yeni oluşturulan Adana vilayetine bağlanmıştır. 1871/1872 yılları içinde İçel sancağının merkezi Silifke olmuştur⁸.

I. Dünya Savaşı'nın ardından Çukurova bölgesinin Fransızlar tarafından işgal edilmesi üzerine İçel, Adana'dan ayrılmıştır. Bunun neticesinde İçel adıyla bağımsız bir sancak olarak İçişleri Bakanlığı'na bağlanmıştır (1918)⁹. 1919 yılında da Ermenek, İçel sancağından ayrılarak Konya'ya bağlanmıştır¹⁰.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti, tarihî mirası üzerine kurulduğu Osmanlı Devleti'nin birçok kurum ve kuruluşunu olduğu gibi devam ettirmiş; bazılarını değiştirmiş ve bunlara yenilerini eklemiştir. İçel ve Mersin bölgesindeki idari yapılanmada 1933 yılına kadar Osmanlı son dönemindeki düzenini koruduğunu görmekteyiz. 1925 yılında İçel; Silifke merkez olmak üzere Anamur, Gülnar, Gazipaşa ve Mut kazalarından oluşuyordu. Mersin ise ayrı bir vilayet olup Tarsus kazası Mersin'e bağlıydı. İçel'in Gazipaşa ilçesi 19 Nisan 1925'te Kurulan mevkiiine nakledilmiş, kısa bir süre sonra da İçel'den ayrılarak Antalya iline bağlanmıştır¹¹.

⁶ Alp, "İçil (İçel) İsmi ve İçel Tarihine Dair Kısa Bir Malumat", s.5.

⁷ Sefa Alp, *Nüfus Defterlerinde Silifke (1830-1840)*, Paradigma Akademi Yayınları, İstanbul 2020, s.19.

⁸ Ayhan Yalçın, *Geç Devir Osmanlı Silifke'si (1860-1904)*, Taşucu Belediyesi Yayınları, Silifke 2004, s.8-9.

⁹ İzzet Aslan, *Silifke Tarihi*, Kemal Matbaası, Adana 1998, s.27.

¹⁰ Gürkan Temiz, Kent Stratejisi "Silifke", Eğitim Yayınevi, Konya 2016, s.280.

¹¹ BCA, Fon Kodu: 30.11.1.1.0, Yer: 12.15.19, Tarih: 19.04.1925.

Mersin'e baktığımız zaman Mersin'in, Adana Vilayet Salnamesinde 1841 yılında birkaç haneden ibaret ve Tarsus'un Gökçeli nahiyesine bağlı küçük bir köy olduğu kayıtlıdır. Ormanlık boş bir yer iken iskelesine bazı kayık ve gemilerin uğramaya başlaması, insanların toplanması, binaların inşa edilmesi ve günden güne imar olunması sayesinde Mersin zamanla kasaba haline gelmiştir. 1852 yılında nahiye olup Tarsus kazasına bağlandı. 1864 yılında Tarsus'tan ayrılarak Gökçeli, Kalınlı ve Elvanlı isimleriyle üç nahiye Mersin'e bağlandı ve şehir kaza haline geldi. Önemli bir konumda olmasından dolayı 1888/1889 yılında Tarsus kazasının kendisine katılmasıyla Mersin, artık bir sancak haline gelmiştir¹². Mersin kuzeyden Konya vilayeti dâhilindeki Niğde, Karaman, Ereğli ve Ulukışla kazaları, güneyden Akdeniz, doğudan Adana vilayeti, Karaisalı ile Mersin'e bağlı bazı köylerle ve batıdan ise İçel vilayeti ile çevrilidir¹³.

Yukarıda da görüldüğü üzere İçel ve Mersin birbirinden farklı iki coğrafi alanı işaret etmektedir. 1924 yılında sancak kuruluşlarının kaldırılmasıyla mutasarrıf veya valilik deyimleri kullanılmaya başlanmış, kısa bir süre sonra da mutasarrıflık yerine valilik terimi kullanılmıştır. 1924 yılında İçel sancağı İçel vilayeti haline gelmiş, vilayet merkezi Silifke olmuştur. Vilayet Silifke, Mut, Gülnar ve Anamur kazalarından oluşmaktadır¹⁴. Aynı yıl Mersin'de vilayet haline getirilmiştir. Mersin vilayeti, Mersin merkez kazayla Tarsus kazasından ve merkez kazaya bağlı Elvanlı, Erçel nahiyeleriyle Tarsus kazasına bağlı Namrun ve Gülek nahiyelerinden oluşmaktadır¹⁵.

1933 yılında İçel ve Mersin vilayetleri birleştirilerek yeni oluşturulan İçel vilayetinin merkezi Mersin olmuştur¹⁶. Bazı vilayetlerin kaldırılması ve bazılarının birleştirilmesi hakkında Dahiliye Vekilliğince hazırlanan ve İcra Vekilleri Heyeti'nin 19.03.1933 tarihli toplantısında TBMM'ye sunulması kararlaştırılan kanun layihasında gerekli sebepler Başvekil İsmet tarafından sunulmuştur.

Bazı vilayetlerin kaldırılması ve bazı vilayetlerin birleştirilmesi hakkında 1/575 numaralı kanun layihasında İçel ve Mersin ile ilgili gerekçe aşağıdaki gibidir:

Madde 1: İçel vilayetinin merkezi bulunan Silifke 700 haneli bir kasabadır. Nüfusunun azlığı ve mevkiinin kabiliyetsizliği dolayısıyla iktisadi ve ticari sahalarda bir

¹² H.1312/M.1894 Yılı AVS, s.90.

¹³ 1926/1927 Yılı Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi [TCDS], s.1096.

¹⁴ Aslan, Silifke Tarihi s.28.

¹⁵ 1926/1927 Yılı TCDS, s.1096.

¹⁶ Resmî Gazete 27 Mayıs 1933, s.2510.

vilayet merkezi derecesine terakki ve inkişaf edememiştir. Vilayetin umumi nüfusu 91.032 yüzölçümü 9.445 kilometre murabbai ve umumi varidatı 302.655 liradır.

Yakınında Taşucu İskelesi mevcut ise de iskelenin hiçbir ticari ehemmiyeti yoktur. İçel vilayeti ithalat ve ihracatını iç vilayetlerimizden bir kısmının ise iskelesi olan Mersin'den temin etmektedir. Gerek nüfusunun ve varidatının azlığı ve gerekse iktisadiyatının durgunluğu itibarıyla İçel vilayeti bir vilayet evsafını haiz değildir.

Madde 2: İki kazadan ibaret olan Mersin vilayetinin mesahası ve nüfusu pek az olduğundan bugünkü teşkilatıyla bir vilayet evsafını haiz bulunmamaktadır.

Binaenaleyh ayrı ayrı sebeplerden birer vilayet evsafını haiz olmayan bu iki vilayetin birleştirilerek merkezi Mersin olmak üzere İçel vilayetinin teşkili, İçel vilayetinin merkezi olan Silifke'nin kaza haline konulması¹⁷.

20 Mayıs 1933 tarihinde kabul edilen 2197 sayılı kanunla İçel ve Mersin birleştirilip merkezi Mersin olan yeni İçel vilayeti teşkil edilmiştir. Silifke bir kaza konumuna gelmiştir¹⁸. Mersin uzun yıllar İçel adı ile bilinmiş ve kayıtlarda bu isimle yer almıştır. 1933 yılında oluşturulan İçel vilayetinin adı aradan altmış dokuz yıl geçtikten sonra 20 Haziran 2002 tarihinde kabul edilen ve 28 Haziran 2002 tarihli Resmî Gazete'de yayımlanan 4764 sayılı yasa ile İçel'den yeniden Mersin'e dönüştürüldü¹⁹.

Silifke'nin 1924-1933 yılları arasında İçel vilayetinin merkezi konumunda iken 1933'te ilçe konumuna düşürülmesi konusu günümüzde bile hâlâ sıcaklığını korumaktadır. Halk arasında şu şekilde yaygın olan bir inanış vardır:

Gazi Mustafa Kemal'in Silifke'yi ziyareti öncesinde hazırlık yapan Silifke halkı Gazi'nin gecikmesiyle onun gelmeyeceğini sanmış onun için hazırladıkları yemekleri yiyerek evlerine geri dönmüşlerdir. Silifke halkındaki inanışa göre Gazi, bu duruma çok kızmış bu kızgınlıkla Silifke'yi ilçe konumuna düşürmüştür.

Silifke'nin İçel vilayetinin merkezi konumundan ilçe konumuna indirilmesinin nedenleri yukarıdaki layihada belirtilen nedenlerin dışında şu şekilde sıralanabilir:

23 Nisan 1920'de Ankara'da açılan Birinci Millet Meclisi'nde Silifke milletvekillerinin Gazi Mustafa Kemal Paşa ve hükümetine güven duymamaları, Mustafa Kemal Paşa'nın Meclis'teki grubuna karşı ona muhalif olan İkinci Grup'a katılmaları,

¹⁷ TBMM Arşivi, Z.C. C.15, Sıra No:174, Tarih: 20.03.1933.

¹⁸ Resmi Gazete, 27.05.1933, Sayı 2411, Kanun No:2197.

¹⁹ Metin Tuncel, "Mersin", DİA, C.29, TDV Yayınları, Ankara 2004, s.213.

ayrıca Mustafa Kemal Paşa'ya bilerek veya bilmeyerek birtakım zorluklar çıkarmaları, Silifke milletvekillerinin hiçbirinin tekrar seçilememe sonucunu doğurmuştur. Ayrıca Gazi, Silifke'ye yapmış olduğu üçüncü ziyaretinde CHP Silifke teşkilatının ileri gelenlerinden Sadık Taşucu ile Hafız Emin İnankur arasında milletvekili olabilme konusundaki siyasi çekişmeyi öğrenmiş, bundan oldukça rahatsızlık duymuştur. Bu ziyarette Sadık Taşucu'nun yayını durdurduğu *İçel Gazetesi'ni* Atatürk'ün Silifke'ye üçüncü gelişlerinde Mersin'de yeniden bastırarak orijinal bir sayı çıkarması ve bu sayıda CHP'nin çalışmalarına karışması, ayrıca akıl verircesine birtakım girişimlerde bulunması Atatürk'ü oldukça sinirlendirmiştir. Bu gelişmeler üzerine Atatürk, CHP Genel Sekreteri Recep Peker'e Sadık Taşucu'nun partiden çıkarılmasını emretmiş, ayrıca umumi nüfusu 90.000 kişi olan İçel vilayetinin Mersin vilayetine kaza olarak bağlanmasının esaslı olarak düşünülmesini istemiştir. Gazi'nin Silifke'ye yapmış olduğu bu üçüncü ziyareti daha çok Serbest Fırka olayı ile ilgilidir. Çünkü bu dönemde Silifke ve Samsun'da yapılan belediye seçimlerini Serbest Fırka kazanmıştır. Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal, bu olayın nedenlerini araştırmak için Silifke'ye gelmiştir. Silifke'de güvenerek önemli görevlere getirdiği bu kişilerin verilen görevleri yerine getirme konusundaki eksikliklerini görmüştür. Bu durumun bir sonucu olarak da Silifkeli seçmenler, oylarını Atatürk'ün partisi olan CHP'ye karşı bu partiye muhalefet etmek için kurulan Serbest Cumhuriyet Fırkası'na vermişlerdir. Görüldüğü üzere Silifke, Cumhuriyet Halk Partisi içindeki siyasi çekişmeler ve bu çekişmelerin CHP ve hükümete zarar vermesi ayrıca Atatürk'ün Silifke'de güvenerek görev verdiği kişilerin bu konudaki yetersizlikleri, Silifke'nin vilayet merkezi konumundan kaza konumuna düşürülmesinde oldukça etkili olmuştur. Atatürk, yaşanan bütün bu gelişmelerin sonucunda dördüncü ve son ziyaretinde Silifke içinden geçerken ne kaymakamlığa ne belediyeye ne de herhangi bir yere uğramış, doğrudan çiftliğine gitmiştir. Dönüşte de yine hiçbir yere yönelmeden doğruca Taşucu İskeleyi'nde bekleyen vapuruna binmiştir. Gazi'nin bu şekilde davranmasında duyduğu kırıngılığın etkili olduğu söylenebilir. Yaşanan bütün bu gelişmelere ve kırıngılıklara rağmen Atatürk, Tarım Kredi Kooperatifi ile Bölge Tarım Okulu'nun Silifke'de açılmasına öncülük etmiştir.

Nüfusunun azlığı, içinde bulunduğu coğrafi yapının dağlık ve engebeli olması, ayrıca iktisadi ve ticari hayatının yeterince gelişmemesi gibi faktörler de Silifke'nin ilçe konumuna düşürülmesinde etkili olmuştur. Burada Taşucu İskeleyi mevcut ise de bu

iskelenin hiçbir ticari önemi bulunmamaktadır. Silifke, ithalat ve ihracatının önemli bir kısmını ise Mersin Limanı'ndan temin etmektedir.

Silifke'nin siyasi, idari, ekonomik ve kültürel durumu ile ilgili bugüne kadar bahsi geçen yılları kapsayan detaylı bir çalışma yapılmamıştır. Silifke tarihiyle ilgili bazı çalışmalar yapılmış olup, yapılan bu çalışmalardan en önemlisi Sami Gürtürk'ün 1987 yılında yayımlanan “Silifke Tarihi” adlı eseridir. Bu eserde genel hatlarıyla Silifke'nin kuruluşundan Osmanlı dönemindeki durumuna kadar geçen süreç ile bu süreçte yaşanan önemli olaylara değinilmiştir. Cumhuriyet dönemine dair bilgiler Milli Mücadele Döneminde Silifke'nin durumu ve Atatürk'ün Silifke ziyaretleri ile ilgili kısa ve sade bilgileri içermiştir. Bu eserde şehrin sosyo-ekonomik, idari ve eğitim durumu ile ilgili faaliyetlerine ise çok fazla değinilmemiştir.

İzzet Aslan'ın 1988 yılında yayımlanan “Atatürk Silifke’de” adlı eseri Atatürk'ün Silifke'ye yapmış olduğu dört ziyareti kapsamlı olarak anlatmıştır. Yine İzzet Aslan'ın 1998 yılında yayımlanan “Silifke Tarihi” adlı eseri ise Sami Gürtürk'ün eseriyle benzer özellikler taşımaktadır.

Bu çalışmaların dışında 2007 yılında Süha Nural tarafından hazırlanan “Cumhuriyet’in İlk Yıllarında Silifke” başlıklı Yüksek Lisans Tezi alanında yapılmış önemli bir çalışmadır. Bu çalışmada 1923'ten 1938 yılına kadar geçen süreçte Silifke vilayetinin siyasi, idari, kültürel ve ekonomik yapısına değinilmiştir. “Siyasi, İdari, Kültürel ve Ekonomik Alanda Silifke (1924-1933)” adlı tez çalışmamızın Süha Nural tarafından hazırlanan tez çalışmasından birinci farkı yaptığımız bu çalışmanın Silifke'nin İçel vilayetinin merkezi olarak kaldığı dönemi kapsamasıdır. Araştırmamız bu anlamda 1924-1933 yılları arası ile sınırlandırılmıştır. Ayrıca yaptığımız bu çalışma gazete ve farklı arşiv kaynakları ile desteklenmiştir. 2007 yılında tamamlanan “Cumhuriyetin İlk Yıllarında Silifke” adlı yüksek lisans tez çalışmasında Hoca Askeri Olayı anlatılırken İzzet Aslan'ın “Atatürk Silifke’de” adlı kitabından yer alan halkın camiden yeşil bayrak çıkararak valiliğe doğru yürüyüşe geçtiği ile ilgili bir alıntıya yer verilmiştir. Dönemin gazeteleri ve mevcut arşiv kayıtları incelenerek yaptığımız araştırmalar neticesinde bahsedilen *yeşil bayrakla* ilgili herhangi bir bilgiye rastlanılamamıştır. Yine aynı tezde Hoca Askeri Hadisesi ile ilgili olarak yargılanan tüm sanıkların beraat ettikleri bilgisine yer verilmiştir. Dönemin gazeteleri ve mahkeme kararları incelenerek yaptığımız araştırmalar neticesinde yargılanan

kimi sanıkların idam cezaları aldıkları görülürken kimi sanıkların üçer sene kalebentliğe mahkûm oldukları kimi sanıkların ise altı ay hapis cezalarına çarptırıldıkları görülmüştür. Silifke ile ilgili yaptığımız bu tez çalışmamızda önceki tez çalışmasında karşılaşılan bu ve benzeri eksiklikler/yanlışlar giderilmeye ve düzeltilmeye de çalışılmıştır.

1924-1933 yılları arasındaki dönemde İçel vilayetinin merkezi olan Silifke'nin idari yapısı incelenirken 1928 yılında yayımlanan “Son Teşkilat-ı Mülkiyede Köylerimizin Adları (Köylerimiz 1928)” isimli çalışma ile 1933 yılında yayımlanan “Köylerimiz” adlı eserlerden istifade edilmiş, bu eserler mevcut kaza, nahiye ve köylerin o dönemki isimlerine dair bilgi edinmemize oldukça katkı sağlamıştır. Silifke'deki eğitim-öğretim faaliyetleri incelenirken ise 1938'de İçel Valiliği tarafından yayımlanan “15. Yılda İçel” adlı eserden faydalanılmıştır.

Silifke Ticaret ve Sanayi Odası'nın 1923'ten 1933 yılına kadar Silifke'de üretilen ürünler ile Silifke'nin ithalat ve ihracatında ve öne çıkan ürünleri için tuttuğu arşiv kayıtları da ekonomik alanda yaptığımız çalışmalarda temel kaynaklarımızdan birisi olmuştur.

2011-2019 yılları arasında Silifke Kent Konseyi Başkanlığı yapmış olan emekli öğretmen Rıfat Karaduman'ın, Silifke'nin o dönemine ışık tutan ve “Eski Silifke Albümü” adı altında birleştirdiği görseller de yaptığımız çalışmalara katkı sağlamıştır.

Çalışmanın hazırlanma aşamasında mevcut literatürün yanı sıra Başkanlık Osmanlı/Cumhuriyet Arşivlerinden temin edilen farklı fonlardaki tarihi kayıtlardan, İslam Araştırmaları Merkezinden temin edilen salnamelerden, Milli Kütüphane ve TBMM Arşivlerinden temin edilen süreli yayınlardan ve zabıt ceridelerinden yararlanılmıştır. Silifke'nin tarihine dair bilgilere şehrin tarihi, idari, ekonomik, sosyal, demografik ve benzeri konularında bilgiler veren salnamelerden ulaşılmış ve elde edilen bilgiler sayesinde şehrin bir nevi haritası ortaya konulmuştur. Bu bakımdan salnameler son derece önem arz etmektedir. Ayrıca Silifke tarihi ile ilgili bilgileri ihtiva eden Adana Vilayet Salnamelerinden faydalanılmış, bunun yanı sıra Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamelerinden de oldukça istifade edilmiştir. Salnamelerde özellikle 1925-1929 yılları arasındaki süreçte şehirdeki idarecilerin, memurların vb. görevlilerin isimleri ve görevleriyle şehirdeki ekonomik, sosyal ve demografik gelişmelere dair önemli bilgilere ulaşılmıştır. Atatürk'ün Silifke ziyaretlerine dair bilgilere ise özellikle o dönemde

Silifke’de haftada bir gün çıkan ve vilayetin resmî gazetesi olan Taşili’nden ve İzzet Aslan’ın 1988 yılında yayımlanan “Atatürk Silifke’de” adlı eserinden ulaşılmıştır.

“Siyasi, İdari, Kültürel ve Ekonomik Alanda Silifke (1924-1933)” adlı bu çalışmamız tarih boyunca çeşitli medeniyetlere ev sahipliği yapan Silifke’nin İçel vilayetinin merkezi olduğu 1924 yılından vilayet olmaktan çıkarıldığı 1933 yılına kadar geçen süreçteki siyasi, idari, kültürel ve ekonomik alandaki faaliyetlerinin ortaya konulması hedeflenmiştir. Çalışmamız bu anlamda 1924-1933 yılları ile sınırlandırılmış ve adı geçen tarihlerde İçel vilayetinin merkezi olan Silifke’yi kapsamıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

GENEL HATLARIYLA SİLİFKE TARİHİ VE CUMHURİYETİN İLK YILLARINDA SİLİFKE'DEKİ SİYASİ GELİŞMELER

Önemli bir coğrafi konuma sahip bulunan ve tarih boyunca çeşitli medeniyetlere ev sahipliği yapan Silifke, MÖ 300 yılında Suriye Krallığının da kurucusu Selefkos Nikator tarafından kurulmuştur²⁰. Mısır, Hitit, Babil, Asur, Roma, Arap, Bizans, Selçuklu ve Karamanoğulları gibi birçok medeniyetin hüküm sürdüğü Silifke, 15. yüzyılda Gedik Ahmet Paşa tarafından Osmanlı topraklarına katılmıştır²¹. 1487 yılında Osmanlı Devleti'nin Karaman eyaletine bağlı İçel sancağının merkezi olan Silifke, bu durumunu kesintisiz olmamakla beraber 19. yüzyılın başına kadar sürdürmüştür²². 19. yüzyılın başlarında İçel sancağının merkezi Ermenek olmuş, Silifke sancığa bağlı bir kaza konumuna inmiştir. 1869 yılı sonlarında İçel sancağının idari yapısında değişikliğe gidilmiş, sancak Adana vilayetine bağlanmıştır. Sancak merkezi 1871-1872 yılları içinde Ermenek'ten Silifke'ye aktarılmıştır²³.

I. Dünya Savaşı'nın ardından Çukurova'nın Fransızlar tarafından işgali üzerine sancak, Adana'dan ayrılıp İçel adıyla tek başına bağımsız bir sancak olmuştur²⁴. Silifke halkı I. Dünya Savaşı'nın ardından Milli Mücadele döneminde düşman ayağı görmemiştir. Bu durumun yaşanmasında Silifke halkının örgütlenip düşman daha bölgeye girmeden onun üzerine yürümeleri etkili olmuştur. Sonuç olarak Fransa ile yapılan Ankara Anlaşması'yla Güney Cephesi kapanmıştır²⁵.

1.1.Kuruluştan Cumhuriyet Dönemine Kadar Genel Hatlarıyla Silifke Tarihi

Silifke doğusunda Erdemli, batısında Mut ve Gülnar, kuzeyinde Karaman ili ve Ereğli ilçesi olup güneyi Akdeniz ile çevrilidir²⁶. MÖ 7. yüzyılda Yunan koloniciler tarafından kurulan ve şehrin temelini oluşturan Holmi kenti, bugünkü Taşucu'nun

²⁰ Mustafa Necati Çıplak, *İçel Tarihi (Tarihi, Turistik Zenginlikleriyle)*, Güzel Sanatlar Matbaası, Ankara 1968, s.345.

²¹ 1926/1927 Yılı TCDY, s.703.

²² Besim Darkot, "İçel", *İslam Ansiklopedisi*, C.V/II, MEB Yayınları, İstanbul 1993, s.930.

²³ Yalçın, *Geç Devir Osmanlı Silifke'si*, s.8-9.

²⁴ Aslan, *Silifke Tarihi*, s.27.

²⁵ Sami Gürtürk, *Silifke Tarihi*, Can Matbaası, İstanbul 1987, s.199.

²⁶ Ramazan Karaman, *İki binli Yılların Başında Mersin ve İlçeleri*, Berikan Yayınevi, Ankara 2005, s.180.

bulunduğu yerde kurulmuştur. Sık sık korsanların baskınına uğrayan Holmi kenti, fazla bir gelişme gösterememiş; gittikçe zayıflayan bu şehir bir müddet sonra çökmüştür²⁷.

Suriye Krallığı'nın kurucusu ve Makedonyalı Büyük İskender'in komutanlarından olan Selefkos Nikator (MÖ 312-281) Silifke'nin coğrafi önemini anlamış, MÖ 300 yılında Holmi ahalisini buraya yerleştirerek Silifke şehrini kurmuştur. Selefkos isminden dolayı da şehre Selevkia denilmiştir²⁸. Mezopotamya sınırındaki yerleşim yerlerinde Silifke ile aynı isimde yerlerin bulunmasından dolayı bu yerleri birbirinden ayırmak için şehre "Dağlık Silifke" adı verilmiştir. Bazı kaynaklarda "Göksu Üzerindeki Silifke" olarak geçmektedir. Osmanlı döneminde şehrin "Taşlık Silifke" olarak anıldığı da görülmektedir²⁹. Silifke'nin adı kaynaklarda genellikle "Seleuceia, Selefke, Salukiye, Selevkia ve Silifke" şeklinde geçmektedir³⁰. Kısa bir zamanda büyük bir gelişme gösteren bu şehir, büyük binalar ve abidelerle süslenmiştir³¹.

Silifke MÖ 1. yüzyıldan başlayarak 459 yıl boyunca Roma İmparatorluğunun denetiminde kalmıştır³². Roma İmparatorluğunun sınırları içinde kaldığı müddetçe Silifke ya başka devletlerin eline geçmiş ya da Roma adına başka devletlerce yönetilmiştir. Zaman zaman da bağımsız bir eyalet haline dönüşmüştür. 395 yılında Roma İmparatorluğunun Doğu ve Batı şeklinde ikiye ayrılmasıyla Silifke, Doğu Roma (Bizans) İmparatorluğunun sınırları içerisinde kalmıştır. 7. yüzyılın ortalarında, önce Abdullah İbn-i Kays daha sonra Muaviye komutasındaki İslam orduları, Silifke'yi Bizans'tan almıştır. Silifke, Bizans'ın yörede hüküm sürdüğü 250 yıl boyunca oldukça gelişmiş ve sanat eserleriyle donatılmış bir şehir haline gelmiştir. Silifke, Bizans'ın yöreye egemen olduğu yıllarda güvenli, rahat, kalabalık ve sanat yapıtlarıyla donanmış bayındır bir yurt köşesi haline gelmiştir. Akınlarını Akdeniz'e kadar genişleten Isauris (İsairia) Devleti, MS. 4. yüzyılda Silifke'yi de eline geçirmiş; İzoryalılar Silifke'yi ele geçirmelerinden sonra bu kente "Selenei İzori" adını vermişlerdir³³.

²⁷ Ahmet Uçar, *Temettuat Defterlerine Göre 19. Yüzyılda Silifke*, İstanbul Silifke Kültür ve Yardımlaşma Derneği Kültür Yayınları, İstanbul 2019, s.15.

²⁸ Çıplak, *İçel Tarihi (Tarihi, Turistik Zenginlikleriyle)*, s.345.

²⁹ Şenol Çelik, "Silifke", *DİA*, C.37, TDV Yayınları, İstanbul 2009, s.200.

³⁰ Uçar, *Temettuat Defterlerine Göre 19. Yüzyılda Silifke*, s.15.

³¹ Çıplak, *İçel Tarihi*, s.345.

³² Temiz, *Kent Stratejisi "Silifke"*, s.271.

³³ Gürtürk, *Silifke Tarihi*, s.49, 60, 61, 67.

İslamiyet’le birlikte güçlenen ve sınırlarını Bizans’ın güney kıyılarına kadar genişleten Araplar, sınırlarını daha da genişletebilmek için denizlerde de güçlü olmanın gerekliliğini anlamış; Grek gemicilerinin deneyimlerinden faydalanarak gemi yapımına başlamışlardır. Anadolu’ya geçebilmek için Muaviye döneminde önemli bir deniz üssü olan Kıbrıs’ı ele geçiren Müslüman Araplar, daha sonra Silifke’yi zapt etmiş; bunun sonucunda Müslümanların Anadolu’da ayak bastıkları ilk yer Silifke kıyıları olmuştur. Bu gelişmeler üzerine Araplar ve Bizanslılar arasında uzun süren mücadeleler başlamış, bu mücadeleler neticesinde Silifke Araplar ve Bizanslılar arasında birkaç kez el değiştirmiştir. Arapların Anadolu’ya ayak basmaları sonucunda İslamiyet Silifke topraklarına girecek böylece Silifke 7. yüzyılın sonlarına doğru İslamiyet ile tanışmış olacaktır³⁴.

8.yüzyıldan itibaren Bizans’la Müslümanlar (Araplar) arasında egemenlik savaşlarının yaşandığı bir bölge olan Silifke’nin doğusu (Limonlu çevresi) Arap istilasına uğramıştır. Ancak Silifke hiçbir zaman Arapların eline geçmemiştir³⁵.

Abbasi Halifelerinden Memun zamanında Horasanlı bir Türk olan Tolun, ordu komutanlığına getirilmişti. 853 tarihinde Tolun öldüğü zaman yerine geçen oğlu Ahmet, henüz 19 yaşındaydı. İlerleyen yıllarda Mısır’da bir devlet kuracak olan Tolunoğlu Ahmet, Abbasi Devleti’nin zayıflaması ile bu devletin Kilikya üzerindeki hâkimiyetinin azaldığını görmüş; bu durumun sonucunda bölge ile yakından ilgilenmeye başlamıştır. Suriye ve Filistin topraklarını ele geçiren Tolunoğlu Ahmet’ten sonra onun yerine geçen hükümdarlar da Adana ve Tarsus dâhil olmak üzere Çukurova’yı almışlardır³⁶. 647 yılından 1037 yılına kadar Bizans ve Araplar arasında 12 defa el değiştirecek olan Silifke ve çevresi, Selçuklular gelinceye kadar bir müddet daha Bizanslıların egemenliğinde kalacaktır³⁷.

Arap Devleti’nin tarih sahnesinden çekilmek üzere olduğu ve Bizans’ın oldukça zayıfladığı bir dönemde ortaya çıkan Selçuklular, önceleri bütün Batı Asya’yı ele geçirmiş; daha sonra Anadolu’ya girmişlerdir. Bu sırada tahta geçen Selçuklu Sultanı Alparslan’ın komutanlarından Afşin, Fırat’ı geçerek Suriye’ye inmiş; oradan Antakya, Antep, Malatya ve Kayseri’ye geçmiştir. Afşin bir müddet sonra Karaman üzerinden Silifke’ye gelecektir.

³⁴ Gürtürk, *Silifke Tarihi*, s.70.

³⁵ Şahabettin Tekindağ, “Silifke”, *İslam Ansiklopedisi*, C.X, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul,1993, s.644.

³⁶ Uçar, *Temettuat Defterlerine Göre 19. Yüzyılda Silifke*, s.24.

³⁷ Temiz, *Kent Stratejisi*, “Silifke”, s.276; Gürtürk, *Silifke Tarihi*, s.75.

Bu gelişmenin bir sonucu olarak Silifke, Selçuklu Türkleriyle tanışmış olacaktır. Alparslan'ın Malazgirt Savaşı ile Romen Diojen'i yenerek Anadolu'ya yönelmesi, Doğu Anadolu'da bulunan Ermenilerin topluca Silifke'ye göç etmelerine ve buraya yerleşmelerine neden olmuştur. Ermenilerin Dağlık Kilikya'ya diğer bir adıyla Silifke'ye gelmelerinin önemli nedenlerinden biri Silifke ve çevresinin güvenli bir yer olmasıdır³⁸.

Bizans egemenliğinden 12. yüzyılın sonlarına doğru çıkacak olan Kilikya, bu sefer de Rupenler Sülalesinin kurduğu küçük Ermenistan Krallığının hâkimiyetine girmiştir³⁹. Haçlı Seferleri sırasında bölgede siyasi karmaşaların yaşanması, 11-13. yüzyıllar arasında Silifke'nin bazen Ermeni Derebeyleri, bazen Kıbrıs Hospitallier Şövalyeleri bazen de Haçlılar arasında el değiştirmesine neden olmuştur. Yöre Anadolu Selçuklularının ilgisini çekmiş ve Anadolu Selçukluları 13. yüzyılda Ermenek ve Karamanoğullarını getirip yerleştirmiştir⁴⁰.

1250 yılından 1487 yılına kadar hüküm sürecektir olan Karamanoğulları, Silifke adına önemli bir beyliktir. Silifke, hem Karamanoğullarına iki defa başkentlik yapmış hem de Karamanoğulları başı ne zaman sıkışsa kurtuluşu Silifke'ye sığınmakta bulmuştur. Karamanoğulları, Osmanlı Devleti'ne katılan en son Türk Beyliği olmuş, kendilerine bu korumayı ise Silifke sağlamıştır⁴¹. Ayrıca Kilikya bölgesinde, Karamanoğulları ve Ramazanoğulları sayesinde, Türk gücü egemen kılınmış; bu durumun bir sonucu olarak da Silifke, Ermenilerden arındırılıp bir Türk yurdu haline getirilmiştir⁴².

Birçok tarihi devir geçiren Silifke'de Mısır, Hitit, Babil, Asur, Roma, Arap, Bizans ve Selçuklu gibi imparatorluk, krallık ve devletler egemenlik kurulmuştur. En sonunda Fatih Sultan Mehmet'in vezirlerinden Gedik Ahmet Paşa tarafından Karaman beylerinden Mehmet Bey'in elinden 1472 yılında alınarak Osmanlı topraklarına dâhil edilmiştir. Bunun sonucunda Silifke, Karaman gibi bir Osmanlı yurdu haline gelmiştir. Osmanlı Devleti'ne en son katılan yöre Silifke olmuştur⁴³. Karamanoğulları, Osmanlı egemenliğinde geçirdiği son dönemlerini sadece Silifke'den ibaret sınırlı bir yörede geçirmiştir⁴⁴. Osmanlı Devleti

³⁸ Gürtürk, *Silifke Tarihi*, s.87-89.

³⁹ Çıplak, *İçel Tarihi*, s.345.

⁴⁰ Yalçın, *Geç Devir Osmanlı Silifke'si (1860-1904)*, s.6.

⁴¹ Aslan, *Silifke Tarihi*, s.245.

⁴² Gürtürk, *Silifke Tarihi*, s.137.

⁴³ 1926/1927 Yılı TCDY, s.703.

⁴⁴ Çıplak, *İçel Tarihi*, s.346.

İçel bölgesinde tam olarak 1483'te hâkimiyet sağlayabilmiş, Silifke ise 1487'den itibaren Karaman eyaletine bağlı İçel sancağının merkezi olmuştur⁴⁵. Bu tarihten 19. yüzyıla kadar geçen sürede belli dönemler Kıbrıs, Konya ve Adana'ya bağlandığını gördüğümüz İçel sancağının merkezi genelde Silifke olmuştur⁴⁶.

Osmanlı idaresinde bulunan Silifke ve çevre yerleşim merkezleri, İçel adıyla sancak olarak teşkilatlandırılmış ve Karaman vilayetine bağlanmıştır. Sancak merkezi Silifke olduğundan sancağın adı arşiv belgelerinde genellikle İçel'le birlikte çoğu zaman "liva-ı İç-il nam-ı diğer Silifke" şeklinde bazen de "liva-ı Silifke" ve "sancak-ı Silifke" olarak geçmektedir. 16. yüzyıla ait olan tahrir kayıtları, kale içindeki yerleşim yerleri dikkate alınmadığı zaman Silifke'nin tek mahalleden oluştuğu ve birer cami, han, zaviye ve bunların civarında dükkânlardan meydana gelen küçük bir kasaba şeklinde olduğunu göstermektedir⁴⁷.

İçel, 19. yüzyılın başlarında yine sancak biçiminde örgütlenmiştir. Bu dönemde sancak merkezi Ermenek'tir. İçel sancağı 1811'de Konya vilayetine, 1831'de Adana vilayetine ve 1840'ta yeniden Konya vilayetine bağlanmıştır. Silifke, bahsedilen bu tarihlerden 1869 yılı sonuna kadar Ermenek merkezli İçel sancağına bağlı bir kaza durumundadır. İçel sancağının idari yapısında 1869 yılının son dönemlerinden itibaren değişikliğe gidilmiş, yapılan bu değişiklikte Konya vilayetinden ayrılan İçel sancağı yeni oluşturulan Adana vilayetine bağlanmıştır. 1871-1872 yılları içinde İçel sancağının merkezi Ermenek'ten Silifke'ye kaydırılacaktır⁴⁸.

1924'te sancak kuruluşlarının kaldırılmasıyla mutasarrıf veya valilik deyimleri kullanılmaya başlanmış, kısa bir süre sonra ise tamamen valilik ifadesi kullanılmıştır. Bu gelişmeler üzerine 1924 yılında İçel sancağı İçel vilayeti haline gelmiş, vilayet merkezi Silifke olmuştur⁴⁹. 20 Mayıs 1933 tarihinde ise İçel ve Mersin vilayetleri birleştirilerek merkezi Mersin olmak üzere İçel vilayeti teşkil edilmiştir⁵⁰.

⁴⁵ Tekindağ, "Silifke", s.647.

⁴⁶ Darkot, "İçel", s.930.

⁴⁷ Çelik, "Silifke", s.201.

⁴⁸ Yalçın, *Geç Devir Osmanlı Silifke'si*, s.8-9.

⁴⁹ Aslan, *Silifke Tarihi*, s.28.

⁵⁰ *Resmi Gazete* 27 Mayıs 1933, s.2510.

1.1.1.Millî Mücadele Döneminde Silifke

Birinci Dünya Savaşı ve Milli Mücadele Dönemi'nde düşman işgaline uğramayan Silifke, her iki savaşa asker sağlamak ayrıca bu savaşlara para ve erzak yardımı yapmak görevini üstlenmiştir⁵¹.

17 Aralık 1918 gecesı Mersin Limanı'na demirleyen düşman gemisinden sabahleyin ayrılan bir İngiliz subayı, asayişin sağlanması için Mersin'in işgal edileceğini, askerî çıkarmanın istasyon civarındaki iskeleden yapılacağını, kargaşaya meydan verilmemesi için gerekli önlemlerin alınmasını isteyen mektubunu İskele Komiseri'ne bırakarak gemisine geri dönmüştür. Mektubu alan Mersin Mutasarrıfı Galip Bey, durumu Adana Valiliği ve Dâhiliye Nezareti'ne bildirmiş; ardından istasyon civarındaki iskele çevresinde gerekli tedbirleri aldırmıştır. 17 Aralık 1918 sabahı Mecusi ve Müslüman Hintli askerlerden oluşan İngiliz orduları Mersin'e çıkmış, bu kuvvetlerden bir kısmı iskele civarına bir kısmı ise İngiliz fabrikasına yerleştirilmiştir. İlk haftası sakin geçen İngiliz işgalinin ardından İngiliz işgal komutanlığı Fransızların da işgale katılacağını duyurmuştur. 1 Ocak 1919'da Merkez Gümrük İskelesi'nden karaya çıkan 1.500 kişilik Fransız ordusunun 150'si Fransız askeri, geriye kalanı ise Ermeni gençlerinden oluşmaktaydı. Fransız işgali Mersin'in batısından Alata Çayı'na, Pozantı'nın kuzeyinden Akköprü'ye kadar uzanmaktaydı⁵². İngilizler Mersin kent merkezinde işgalleri gerçekleştirirken Fransızlar ise Erdemli Çayı'na kadar ilerlemişlerdi⁵³. İşgaller devam ederken Silifke, Gülnar, Mut gibi yöre halkları da Kuvayı Millîye birlikleri ve Müdafaa-i Hukuk teşkilatları oluşturarak Fransızlara karşı başarılı mücadeleler vereceklerdir⁵⁴.

Mondros Antlaşması sonrasında Silifke, İtalyanlar ve Fransızlar tarafından asker gönderilip işgal edilmemiştir. Fransızlar en son Erdemli'ye kadar gelmişlerdir⁵⁵. Böyle bir durumun yaşanmasında Silifke yöresi halkının Kurtuluş Savaşı sırasındaki tutumu etkili olmuştur. Silifke halkı, düşman yöreye girmeden örgütlenip onun üzerine yürümüş; bunun

⁵¹ Aslan, *Silifke Tarihi*, s.279.

⁵² Kemal Çelik, *Millî Mücadelede Adana ve Havalisi (1918-1922)*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1999, s.56-58.

⁵³ Birgül Bozkurt, "İkinci Dönem TBMM'de Mersin ve İçel Milletvekillerinin Yasama Faaliyetleri" *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, S.68(Bahar 2021), s.228-229.

⁵⁴ İbrahim Bozkurt, "İşgal Yıllarında Mersin (1918-1922)", *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Mart 2018, C.22, S.1. s.430.

⁵⁵ Ali Demirtaş, *İçel İli İncelemeleri*, Ankara 1995, s.223-224.

sonucunda düşman bu bölgeye sokulmamıştır. Fransa ile yapılan Ankara Anlaşması'yla Güney Cephesi kapanmıştır⁵⁶.

1.2. İkinci ve Üçüncü Mecliste Yer Alan İçel Milletvekilleri

İngilizlerin 16 Mart 1920 tarihinde Son Osmanlı Mebusan Meclisi'ni dağıtması sonucunda Mustafa Kemal Paşa'nın çağrısıyla Ankara'da Millet Meclisi'nin toplanması kararı alınmıştır. Bu amaçla 19 Mart 1920'de Mustafa Kemal Paşa tarafından askeri ve sivil yetkililere seçimlerin hangi esaslara dayalı olarak yapılacağını gösteren bir bildiri gönderilmiştir.

İçel'de 29 Mart 1920 Pazartesi günü idare meclisi, belediye ve merkez Müdafaa-i Hukuk cemiyetleri heyetlerinin katılımıyla 21 adayın katıldığı seçim yapılmıştır. Yapılan seçim sonucunda Şevki Bey, Hacı Ali Efendi, Sami Efendi, Naim Efendi ve İsmail Safa Bey'in milletvekili seçilmeleri gerekirken İsmail Safa Bey ve Hafız Emin Efendi sağlık sorunlarını mazeret göstererek istifa etmiş bunun üzerine Haydar Bey beşinci kişi olarak milletvekili seçilmiştir. Meclis-i Mebusan'dan gelen Ali Rıza Efendi'nin de Birinci Meclis'e katılması İçel milletvekili sayısı altıya çıkmıştır⁵⁷.

Birinci Meclis'e İçel sancağından giden milletvekilleri, o dönem için padişahlı bir parlamento yani meşrutiyet yönetimi oluşturulması taraftarıydı. Mustafa Kemal Paşa'nın Birinci Meclis'e katılmaları amacıyla kendilerine yaptığı çağrıya uymalarıyla ilgili ise padişaha olan bağlılıklarının bir gereği şeklinde yorumlamışlardır⁵⁸. İçel sancağı milletvekilleri Atatürk'ün yeni ve çağdaş bir devlet kurma isteğinde olduğunu sonradan anladıklarını belirtmişlerdir. Birinci Meclisteki İçel sancağı milletvekilleri tekrar seçilememiş ve 11 Ağustos 1923'te toplanan ikinci Meclis'te yer alamamıştır⁵⁹.

Ankara'da toplanacak TBMM'ye Mustafa Kemal Paşa'nın yeterli sayıda milletvekili yollanmasını isteyen telgrafı Silifke'ye ulaşınca Silifke sancağının mutasarrıfı Hilmi, Silifke'nin ileri gelenlerini Hükümet Konağı'na çağırmıştır. Bu kişiler arasında Mebusan Meclisi'nde Silifke milletvekili olarak görev yapmış Hafız Emin (İnankur) de

⁵⁶ Görtürk, *Silifke Tarihi*, s.199.

⁵⁷ Cemal Tekgündüz, “*Birinci Millet Meclisinde İçel (Silifke) Milletvekilleri*”, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde 2013, s.50-51.

⁵⁸ İzzet Aslan, *Atatürk Silifke'de*, Kemal Matbaası, Adana 1988, s.69.

⁵⁹ Aslan, *Silifke Tarihi*, s.295.

vardır⁶⁰. Hafız Emin'in siyasal yaşamını göz önünde bulunduran Mutasarrıf Hilmi, Hafız Emin'i Birinci Meclis'e gönderilecek ilk adaylardan biri olarak önermiştir. Mebusan Meclisi'nde yorulduğunu öne süren Hafız Emin ise bu öneriyi kabul etmemiştir⁶¹. Ancak daha sonraki seçimlerde ikinci ve üçüncü mecliste İçel milletvekili olarak görev almıştır. Hafız Emin İnankur'un dışında ikinci mecliste Mehmet Tevfik Marulyalı (Marlalı) yer almıştır. Üçüncü mecliste ise Mehmet Emin İnankur ile Mehmet Hakkı Saydam yer almıştır.

1.2.1. Emin Bey (Mehmet/Hafız Emin İNANKUR)

1876 yılında Silifke'nin Saray Mahallesi'nde doğmuştur. Babası Hacı Ali Efendi, annesi Emine Hanım'dır. Aile ismi Zeynelzade'dir. Silifke Rüştîye Mektebinde iki yıl okuduktan sonra 1890 yılından 1901 yılına kadar İstanbul medreselerinde öğrenimini tamamlayarak 1901 yılında Silifke'ye dönmüştür. Türkçe, Arapça ve Farsça bilmektedir. Mesleği ticaret ve ziraattır. Altı çocuğu bulunmaktadır. İnankur 1903 yılından 1909 yılına kadar Silifke'nin belediye başkanlığını yapmıştır.

Belediye başkanlığında bulunduğu sırada beş ay kadar Anamur kazasında kaymakam vekili olarak bulunmuştur. 1909-1910 yıllarında Adana meclis-i umumi (İl Genel Meclis) üyeliğine seçilmiştir. Selanik Kongresine Adana delegesi olarak katılmıştır. 1910 yılında İçel livasının maarif müfettişliğine atanmış, bu görevde iken 1911 yılında İçel'den mebus olarak seçilmiştir. Mütarekeye kadar mebusluğu sürmüştür. 1920-1923 yılları arasında Silifke Müdafaa-i Hukuk ve Kızılay Cemiyetlerine başkanlık yapmıştır. TBMM'nin II. Dönem seçimlerine katılmış, 29 Haziran 1923'te yapılan seçimde 84 oy alarak İçel'den milletvekili seçilmiştir. Asıl mesleği ticaret olan Mehmet Emin İnankur mebus olarak seçilmeden önce Silifke idare meclisinde aza olarak görev yapmıştır. Seçim mazbatasının tarihi 29 Haziran 1339 (29 Haziran 1923) olup 84 oy ile mebus seçilmiştir. 11 Ağustos 1923 tarihinde de meclise katılmıştır⁶².

İktisat, Nizamname-i Dâhili, Memurin-i Muhakemat, Umur-ı Tasarrufiye ve Ticaret Komisyonları üyeliklerinde ve Umur-ı Tasarrufiye Komisyonu Başkanlığında

⁶⁰ Aslan, *Atatürk Silifke'de*, s.49.

⁶¹ Aslan, *Atatürk Silifke'de*, s.51-52.

⁶² TBMM II. ve III. Dönem İçel Sancağı Mebusu Emin Bey (Mehmet Emin İnankur'un Seçim Mazbatası).

bulunmuştur. Bakaya ve Asker Firarilerinin Affı Hakkında Kanun teklifi ve Genel Kurul'da bir konuşması vardır⁶³.

Üçüncü Dönem seçimlerine katılarak yapılan seçimde 154 oyla İçel'den milletvekili seçilmiştir. 1 Ekim 1927'de mazbatasını almış ve 1 Kasım 1927'de Meclis'e katılmıştır. 2 Kasım'da mazbatasını onaylanmıştır. Maliye Komisyonunda çalışmıştır⁶⁴.

Dördüncü Dönem milletvekili seçimlerine giren İnankur seçim sonucu İçel milletvekili olarak 4 Mayıs 1931 tarihinde Meclis'e katılmıştır. Olağanüstü 1-3 toplantı yıllarında Maliye, dördüncü yılda Milli Eğitim Komisyonu'nda görev almıştır. Ayrıca üçüncü toplantı yılında Orman Kanunu tasarısının incelenmesi için kurulan geçici komisyonda görev yapmıştır⁶⁵. 5, 6 ve 7.dönemlerde de İçel milletvekilliği yapan Mehmet Emin İnankur 30 Eylül 1944'te vefat etmiştir⁶⁶.

1.2.2. Mehmet Tevfik MARULYALI (MARLALI)

1875 yılında Akseki kazasında doğmuştur. Mesleği tabiplik olan Mehmet Tevfik Bey'in babası Hacı Hasan Bey'dir. Ağustos 1892 yılından Eylül 1895 yılına kadar geçen süreçte İstanbul'da Numune-i Terakki Okulunda ilk ve rüştiye öğrenimini tamamlamıştır. Eylül 1895 yılı içinde Mekteb-i Mülkiye-i Şahane İdaresine girmiştir. Bu mektepten 1899 Ağustos'unda mezun olmuştur. Eylül 1900'de Mekteb-i Tıbbiye-i Mülkiyeye girmiştir.

Birinci ve ikinci seneleri sınavlarını bir sene vermiş bundan dolayı bu mektepten beş senede mezun olmuş ve 757 numaralı doktorluk diplomasını almıştır. Beş ay Anamur Kazası Belediye Tabipliğinde fahri olarak vazife ifa etmiştir. 25 Nisan 1906 tarihinden Eylül 1907 sonuna kadar Elbistan Kazası Belediye Tabipliğinde bulunmuştur. Şubat 1912 tarihine kadar çalıştıktan sonra Anamur Belediye Tabipliğinden istifa edip, Temmuz 1912'de Ermenek Hükümet Tabipliğine getirilmiştir. İki ay sonra istifa edip Birinci Dünya

⁶³ Kazım Öztürk, *Türk Parlamento Tarihi, TBMM- II. Dönem (1923-1927)*, C.2, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara 1995, s.380.

⁶⁴ Kazım Öztürk, *Türk Parlamento Tarihi, TBMM- III. Dönem (1927-1931)*, C.3, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara 1995, s.299.

⁶⁵ Fahri Çoker, *Türk Parlamento Tarihi, TBMM- IV. Dönem (1931-1935)*, C.2, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara 1995, s.267.

⁶⁶ Öztürk, *TBMM II. Dönem (1923-1927)*, s.379.

Savaşı'na kadar İstanbul'da mesleğini serbest olarak icra etmiştir. Savaşa yüzbaşı rütbesiyle, önce Haydarpaşa Sevkiyat Komisyonu ve Seferi Sevk Komisyonlarında iki sene tabip olarak görev yapmıştır. On Üçüncü Depo Alayı ile Galiçya'ya gidip bir yıl sonra baştabip olarak alayı ile Halep'e gitmiş ve 19. fırkaya atanmıştır. Şam'da görev yapmış ve daha sonra Beyrut üzerinden İstanbul'a gelerek yeniden serbest tabipliğe başlamıştır. TBMM'nin II. Dönem seçimlerine katılan Doktor Tevfik Efendi Haziran 1923'te yapılan seçimde Merkez kazadan 13, Mut'tan 11, Anamur'dan 27, Gazi Paşa'dan 0 ve Gülnar 23 oy alıp genel toplamda 74 oy alarak, İçel'den milletvekili seçilmiştir.

11 Ağustos 1923 tarihinde meclise girmiş ve Meclis-i Heyet-i Umumiye'nin 13 Ağustos 1923 tarihindeki toplantısında mazbatasını tasdik edilmiştir⁶⁷.

Meclis sonrasında serbest tabiplik mesleğini yürüten Dr. Mehmet Tevfik Marulyalı, 8 Kasım 1942'de vefat etmiş, cenazesi Kısıklı'da Selami Ali Efendi mezarlığına gömülmüştür⁶⁸.

1.2.3. Hakkı Bey (Mehmet Hakkı SAYDAM)

1874 yılında İstanbul'da doğdu. Babası merhum Hacı Ahmet Efendi ve annesi merhume Zehra Hanım'dır. Ankara'da ikamet etmektedir. Biraz Fransızca bilmektedir. M. Hakkı Bey'in medeni durumu bekâr olarak kaydedilmiştir. İstihdam binbaşılığında emeklidir. Mebus olarak seçilmeden önceki son vazifesi İstanbul Belediye Genel Meclisi üyesidir. 154 oy ile mebus seçilmiştir.

Mehmet Hakkı Bey 1895 yılı başında Topçu Mektebi'nden istihkâm teğmeni olarak mezun olmuştur. Değişik istihkâm taburlarında görev yapmıştır. İstihkâm komisyonlarında bulunmuş ve Hicaz hattında çalışmıştır. Yunan Savaşı'nda Çanakkale'de, İtalya Harbi'nde İşkodra'da bulunmuştur. Balkan Harbi'nden I. Dünya Savaşı'na katılmıştır. 1903'te yüzbaşı, 1908'de kolağası (kıdemli yüzbaşı) rütbelerine yükselmiş ve 1912'de binbaşılığa terfi etmiştir. Haziran 1914 sonunda Halep'te bulunan 6. Kolordu İnşaat Şube Müdürü olduğu sırada kendi isteğiyle emekliye ayrılmıştır. 1913 yılında İstanbul Belediye Genel Meclisi'ne üye olarak seçilmiş ve bu görevini sürdürmekte

⁶⁷ TBMM II. Dönem İçel Sancağı Mebusu Mehmet Tevfik Marulyalı (Marlalı)'nın Seçim Mazbatası.

⁶⁸ Öztürk, TBMM- II. Dönem (1923-1927), s.382.

iken TBMM 3.Dönem seçimlerine katılmış ve İçel milletvekili seçilmiştir. 1 Ekim 1927 tarihinde mazbatasını almış ve 1 Kasım'da Meclis'e katılmıştır⁶⁹.

Mehmet Hakkı Bey'in 4. dönem meclis çalışmalarına baktığımızda 4 Mayıs 1931'de Meclis'e katıldığı ve dönem boyunca Bayındırlık Komisyon'unda çalıştığı görülmektedir⁷⁰.

1.2.4. Mehmet Emin İnankur ile Sadık Taşucu Arasındaki Siyasi Mücadele

Sadık Taşucu, Silifke'nin Taşucu bucağındandır. Taşucu bucağının sivil paşası Hacı Mehmet'in oğludur. Saltanat döneminde padişahın Hacı Mehmet'e verdiği sivil paşalık unvanı ile çağırılmıştır. Hacıpaşazade Sadık, Birinci Dönem Adana mebusu olan Dr. Eşref'in damadıdır. Dr. Eşref ise Mustafa Kemal yanlısı ve Adana'nın sayılı kişilerindendir. Mondros Mütarekesi gereğince Fransızlar Adana'ya girince evvela şehrin ileri gelenlerini toplayarak başka yerlere sürmüşlerdir. Dr. Eşref de bu sürülenler arasındadır. Sürgün yeri ise Silifke'dir. Ailesini alarak Silifke'ye gelen Dr. Eşref buradan Ankara'ya başvurarak Adana mebusu olmuştur. Sadık Taşucu, Dr. Eşref'in kızını bu şekilde tanımış ve evlenme törenleri Silifke'de olmuştur. Sadık Taşucu'nun kayınpederi, ileri görüşlü bir Adanalıdır. Bayan Besime ise oldukça bilgili ve görgülü bir insandır. Sadık Taşucu ise bir süre Beyrut Koleji'nde eğitim görmüş olan bir Silifkelidir⁷¹.

Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal'in 27 Ocak 1925'te Silifke'yi ziyaret edeceğinin haber alınması Taşucu belediye başkanı, bucak müdürü ve Sadık Taşucu'ndan oluşan Taşucu Heyeti'nin hemen Mersin'e hareket etmesi sonucunu doğurmuştur. Gazi, Sadık Taşucu'nun kendisini karşılamak üzere Mersin'e kadar gelmesinden ayrıca Tekir Çiftliği ile Silifke karayolu hakkında vermiş olduğu bilgilerden oldukça memnun kalmıştır⁷².

Sadık Taşucu'nu Mustafa Kemal'in gözünde değerli kılan diğer bir husus ise onun Beyrut Fransız Kolejinde edindiği medeni yaşantısıdır. Aynı zamanda İçel vilayetinde

⁶⁹ TBMM III. Dönem İçel Sancağı Mebusu Hakkı Bey (Mehmet Hakkı Saydam)'in Seçim Mazbatası.

⁷⁰ Çoker, TBMM-IV. Dönem (1931-1935), s.268.

⁷¹ Aslan, Atatürk Silifke'de, s.115-116.

⁷² Semih Vural, Atatürk Mersin'de, Mersin Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Mersin 2016 s.40; Aslan, Atatürk Silifke'de, s.140.

idare meclisi üyesi de olan Sadık Taşucu, sahibi olduğu *İçel Gazetesi* ile de CHP'ye ve Atatürk'e gönülden hizmet vermektedir⁷³.

Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal'in, Taşucu'nda bulunduğu sırada beğendiği ve satın almayı düşündüğü çiftliğin işlemlerini yaptırmak üzere yine Sadık Bey'i görevlendirmesi⁷⁴ ve ayrıca Sadık Bey'e çiftliği alması için özel vekâletnamesini vermesi, Atatürk'ün Taşucu'na vermiş olduğu önemin bir başka göstergesidir. Taşucu, Atatürk'ün özel vekâletnamesiyle girdiği ihaleyi kazanacak ve çiftliği satın alacaktır⁷⁵. Sadık Taşucu'nun eşiyle birlikte çiftliğin tapusunu vermek üzere Ankara'da Atatürk'e konuk olmaları Mustafa Kemal'in de Silifke'ye ikinci gelişlerinde doğrudan doğruya Besime-Sadık Taşucu çiftinin Taşucu'ndaki evine inmesi⁷⁶ Taşucu ailesi ve Atatürk yakınlaşmasının diğer bir göstergesi olacaktır.

Hafız Emin İnankur ise Son Osmanlı Mebusan Meclisinde Silifke milletvekilliği yapmıştır. Ayrıca Birinci Dönem TBMM'ye katılmak üzere aday gösterildiği Silifke'de 57 oy alarak seçimleri kazanmasına rağmen sağlık sorunlarını öne sürerek Meclis'e gitmemiştir. 1920-1923 yılları arasında Silifke Müdafaa-i Hukuk ve Kızılay Cemiyetlerine başkanlık yapan İnankur, II. Dönem TBMM'ye katılmak üzere yeniden aday gösterildiği Silifke'de 84 oy alarak seçimleri kazanmış ve Silifke'den milletvekili seçilmiştir.

Yukarıda saymış olduğumuz bu nedenlerle Silifke'de Cumhuriyet Halk Partisi adına aktif politika yapan ve Gazi Mustafa Kemal'in desteğini alan iki şahıs vardır. Biri Osmanlı Mebusan Meclisi'nden bu yana Silifke milletvekilliğine devam eden 50 yaşlarında güçlü ve tecrübeli Hafız Emin İnankur, diğeri ise Vilayet İdare Meclisi üyesi olan 30 yaşlarında tecrübesiz fakat girişimci Sadık Taşucu'dur⁷⁷.

Atatürk'ün Silifke'ye yaptığı ikinci geziden sonra Sadık Taşucu'nun Silifke'de milletvekili olma adına seçim yarışına girmesi ortamı gerginleştirecek, bu durum Sadık Taşucu ile Silifke Milletvekili Hafız Emin İnankur arasında seçim savaşına neden olacaktır. Üçüncü Dönem Meclis seçimleri öncesinde yapılan seçim çalışmalarında Sadık Taşucu yayınladığı *İçel Gazetesi*'nde Hafız Emin hakkında oldukça ağır yazılar yazmıştır. Mehmet Emin İnankur ise Sadık Taşucu'nun Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal'in

⁷³ Aslan, *Atatürk Silifke'de*, s.133-134.

⁷⁴ Aslan, *Atatürk Silifke'de*, s.175.

⁷⁵ Süleyman Kara, *Silifke Atatürk Evi*, Emlak Kredi Bankası Yayınları, Ocak 1984, s.21.

⁷⁶ Aslan, *Atatürk Silifke'de*, s.181.

⁷⁷ Aslan, *Silifke Tarihi*, s.133.

Tekir Çiftliği'ni alması için Sadık Taşucu'na verdiği vekâletnameyi Taşucu'nun kötüye kullandığını ve devlet memurlarına baskı yaptığını iddia etmiştir. Silifke Cumhuriyet Halk Partisi içerisindeki karşılıklı bu iddialar genel başkana ulaşınca Gazi bu durumdan oldukça rahatsızlık duymuştur. 1927 tarihinde yapılan Üçüncü Dönem milletvekili seçimlerini Hafız Emin İnankur kazanmış, Sadık Taşucu'nun ise Cumhuriyet Halk Partisi İl Başkanlığı ve çiftlikle ilgili yetkileri elinden alınmıştır. Bu durum Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal'in Sadık Taşucu'nun yetkilerini azalttığına işarettir⁷⁸.

Atatürk Silifke'ye üçüncü gelişinde özellikle CHP içindeki sen ben kavgalarından oldukça rahatsızlık duymuştur. Sadık Taşucu'nun Atatürk'ün Silifke'ye yaptığı üçüncü seyahatinde yayınına daha önce durdurmuş olduğu *İçel Gazetesi'nin* orijinal bir sayısını çıkarması, çıkardığı bu sayıyla CHP'nin çalışmalarına karışması Atatürk'ü oldukça öfkelenmiştir⁷⁹. Bunun üzerine Gazi, Sadık Taşucu'nun partiden çıkarılması talimatını vermiştir⁸⁰. Bütün bu gelişmelerle birlikte Serbest Fırka'nın da Silifke belediye seçimlerindeki başarısı, Sadık Taşucu'nun kendisini Silifkeli muhalifler arasına atmasına neden olmuştur⁸¹. Sadık Taşucu'nun 1925 yılında Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal'i Mersin'de karşılamaya gitmesiyle başlayan yükselişi 1926'da Gazi'nin Sadık Taşucu'nun konağında kalmasıyla zirveye ulaşmıştır. Bu yükseliş Sadık Taşucu'nun 1931 senesinde partiden çıkarılmasıyla sıfıra inmiştir⁸². Mehmet Emin İnankur ise 2. ve 3. dönemlerin ardından 4, 5, 6 ve 7.dönemlerde de İçel milletvekili seçilmiştir⁸³. Böylece 1923 yılında başlayan milletvekilliği 1944 yılına kadar sürmüştür⁸⁴.

1.3. Hoca Askeri Hadisesi

3 Mart 1924'te Türkiye Cumhuriyeti'nin laikleşmesi yönünde çıkartılan birtakım yasaların TBMM'de kabul edilmesinden bir müddet sonra Silifke de Hoca Askeri Hadisesi meydana gelmiştir. Bu olayın yaşanmasında Hoca Askeri lakabıyla tanınan Sivasslı Mehmet Askeri etkili olmuştur. Dayısını ziyareti sırasında bulunduğu Silifke'de Ramazan

⁷⁸ Aslan, *Atatürk Silifke'de*, s.236-240.

⁷⁹ Aslan, *Atatürk Silifke'de*, s.258-259.

⁸⁰ Aslan, *Atatürk Silifke'de*, s.266.

⁸¹ Aslan, *Atatürk Silifke'de*, s.254.

⁸² Aslan, *Atatürk Silifke'de*, s.239-240.

⁸³ Öztürk, *TBMM- II. Dönem (1923-1927)*, s.379.

⁸⁴ Aslan, *Atatürk Silifke'de*, s.135.

ayının yaklaşması ve Silifke halkının vaaz vermesi için talepte bulunması üzerine burada kalmıştır. Bu olayda Silifke’de Ramazan ayı içerisinde meydana gelmiştir⁸⁵.

Hoca Askeri Hadisesi, halkın dinî duygularından faydalanan Hoca Askeri’nin Silifke’de sebep olduğu gerici yönlü bir ayaklanmadır⁸⁶.

Ramazan ayı boyunca Silifke’de vermiş olduğu vaazlarda, halkı, yeni kaldırılmış olan saltanat ve hilafete yeniden özendirmek amacıyla konuşmalar yaptığı anlaşılan Hoca Askeri, Atatürk’ün bu iki devrimini eleştirmiştir. Askeri’nin Silifke’yi seçme sebebi Silifke’nin ilk milletvekillerinin kaldırılan saltanat ve hilafet yanlısı tutumlarının hala devam ettiğini düşünmesi, bunun yanında Silifke halkını tutucu bir halk olarak algılamasından kaynaklanmıştır⁸⁷.

Hoca Askeri’nin Alâeddin Camii’nde vermiş olduğu vaazlar ve bu vaazlardaki etkili konuşmaları Silifke halkı tarafından oldukça beğenilmiş, cami onu dinlemeye gelenlerle dolup taşmıştır⁸⁸.

Dönemin Silifke Müftüsü Emin Efendi verdiği vaazlarla halkı etkisi altına alan Hoca Askeri’nin bu yönünden kuşku duymuş ve onun vaazlarını takip etmeye başlamıştır. Silifke Müftüsü, Askeri’nin konuşmalarında devrimlerin aleyhine bir takım örtülü sözler söylendiğini tespit etmiştir⁸⁹. Hoca Askeri vaazlarında 3 Mart 1924 tarihinde Türkiye’yi laikleştirmek için çıkartılan kanunlarla oluşturulmaya çalışılan devlet düzenini de açıkça eleştirmektedir⁹⁰.

Hoca Askeri’nin Cumhuriyet ve hükümetin aleyhine çalıştığı ayrıca dinî sohbetler adı altında verdiği vaazlarının halkı Cumhuriyet yönetiminden soğutma amacı taşıdığı görülmüştür. Ayrıca Birinci Meclis’teki Mersin ve İçel milletvekillerinden övgü ile söz etmesi bazı mebuslarla olan ilişkisini de göstermektedir⁹¹.

Silifke Müftüsü ulaştığı bu sonuçları Silifke valisine bildirmiş, devlet yetkilileri ile Hoca Askeri arasındaki yaşanan sorunlar Silifkeliler tarafından öğrenilince bu sefer de camide birtakım toplantılar yapılmaya başlanmıştır.

⁸⁵ Erol Akcan, “... İnkılâpların Taşradaki Yansıması: Hoca Askeri Olayı”, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Yıl 5, S.59, Kasım 2017, s.161-162.

⁸⁶ Aslan, *Atatürk Silifke’de*, s.119.

⁸⁷ Aslan, *Silifke Tarihi*, s.299.

⁸⁸ Aslan, *Atatürk Silifke’de*, s.122.

⁸⁹ Aslan, *Silifke Tarihi*, s.299.

⁹⁰ Akcan, “... İnkılâpların Taşradaki Yansıması: Hoca Askeri Olayı”, s.164.

⁹¹ Aslan, *Atatürk Silifke’de*, s.122-123.

Bu olay dönemin basınında şu şekilde yer bulmuştur:

Cumhuriyet Gazetesi'ne göre; Silifke'de Ramazan ayında bir olay meydana gelmiştir. Hoca Askeri adında bir vaizin camide saçma sapan konuşması üzerine hükümete getirilerek ifadesi alınmak istenmiştir. Bu olayın duyulmasıyla bazı kişiler birtakım gericilerin de kışkırtmasıyla Hükümet Konağı'na doğru yürüyüşe geçmişlerdir. Kendilerini ilgilendirmeyen şeyleri öğrenmeye çalışan halk kitlesinin de bu gruba katılmasıyla sayıları artan bu kişiler Hükümet Konağı önünde toplanmış ve “Valiyi görmek isteriz!” diyerek slogan atmaya başlamıştır. Bu grup önlerine çıkan ve kendilerini dağılmaları yönünde uyarı bir baş komiseri de darp etmiştir. Vali Kemal Bey'in yaşanan bu olayı Ankara'ya bildirmesiyle Adana'dan Silifke'ye jandarma kuvvetleri gönderilmiştir. Yardıma gelen bu kuvvetlerin de desteğiyle olay daha fazla büyümeden önlenmiştir. Jandarma müfettişi Halil Rifat Bey ile mülkiye müfettişlerinden Hüsnü ve Fuat Beyler soruşturma yapmaya memur edilmiştir. Soruşturma sonucunda bu olaya sebep olan Hoca Askeri ile yedi sekiz kişi tutuklanmıştır. Bu kişiler şimdi Silifke hapishanesinde bulunmaktadır. Müfettişler olayda ihmali gördükleri jandarma kumandanını görevinden almış, polis komiseri ise açığa alınmıştır. Olay mahalli, hadiselerin üstünde görüldüğünden tutukluların Ankara'da yargılanmasına karar verilmiştir.⁹²

İleri Gazetesi'ne göre; Hükümet Konağına doğru bir grubun topluca hareket etmesi kendini ilgilendirmeyen şeyleri belli etmeden öğrenmeye çalışan bir grup üzerinde heyecan uyandırmıştır. Merak nedeniyle dükkânlarından çıkanlarla birlikte kalabalık bir grup hükümet konağı önüne gelmiştir. Kışkırtıcıların “Valiyi görmek isteriz!” diyerek halkı galeyana getirmesi üzerine Vali Kemal Bey polis komiserini göndermiştir. Komiser Efendi halkın bir kısmını engellemiş, kışkırtıcılara da nasihat ederek dağılmalarını söylemiştir. Birkaç azgın gericisi muavinin bu ihtarını dinlememiş, bu sefer de işi “Hocayı isteriz!” demeye kadar götürüp komiseri karşı üzücü bir şekilde saldırıya geçmiştir. İş çıkırından çıkınca da Hoca'yı daireden alıp götürmüşlerdir. Olay esnasında mahallî jandarma kumandanı vazifesinde zafiyet göstermiştir. Jandarma kumandanının bu tutumu devlet yetkililerine anında bildirilmiş, kolluk kuvvetlerinin sevk edilmesi ile de bir iki saat içinde huzur sağlanmıştır. Mülkiye ve jandarma müfettişlerinin olay mahalline hareket etmesiyle yapılan soruşturma neticesinde yedi sekiz kişiden ibaret olan kışkırtıcılarla Hoca Askeri

⁹² *Cumhuriyet Gazetesi*, 10 Mayıs 1924, s.3.

yakalanarak tutuklanmıştır. Jandarma kumandanına ihmalinden dolayı işinden el çektirilmiş, komiser ise değiştirilmiştir. Böylece asayiş mutlak bir surette ve tez elden tesis edilmiştir. Mesele mahallî bir hadise olmanın üstünde görüldüğü için davaya bakacak mahkemenin hükümet merkezine nakli düşünülmektedir⁹³.

17 Mayıs 1924'te Ankara Ceza Mahkemesi'nde görülmeye başlanan davada "Silifke Hadisesi" faillerinin yargılanmasına geçilmiştir. Hoca Askeri Efendi Mehmet, hıyanet-i vataniye suçuyla, Silifkeli eşraftan CHP Silifke Reisi Hacı Hulusi, İmam Molla Mehmet, Müezzîn Halil, Sucu Kerim, Bakkal Ali, Kürt Hüseyin ve İbrahim oğlu İbrahim ise hadiseye ikinci dereceden karışmış olmaktan yargılanmaktadır. Mahkeme heyeti önce Vaiz Efendi'ye hüviyetini sormuştur. Vaiz Efendi ifadesinde aslen Sivas'ın Aziziye kazasının Sadabat nahiyesinin Seyradan/Siradan köyünden ve Avşar aşiretinden olduğunu belirtmiştir. İlk tahsilini Kayseri'de yaptıktan sonra Mısır'a gittiğini ve buradaki en büyük üniversite olan Camiü'l-ezherden mezun olduğunu daha sonra ise İstanbul'a giderek Medresetü'l-vaizin ile Darülfünun Ulum-ı Aliyye şubesini bitirdiğini söylemiştir. Şeyhülislamlık makamı tarafından genel vaiz tayin edildiği Dördüncü Orduda Birinci Dünya Savaşı'nın başlangıcından mütarekeye kadar geçen sürede cephelerde vaaz ederek Müslümanları din görevleri konusunda aydınlatmakla görevlendirildiğini, Milli Mücadele esnasında ise Bandırma, Balıkesir, Adapazarı ve Kandıra halkını Kuvayı milliye'ye destek vermeye ve onları çeteler oluşturmaya teşvik ettiğini anlatmıştır.

Mahkeme Başkanı'nın Silifke'ye ne zaman geldiğini sorması üzerine Silifke'ye Recep'in on beşinde geldiğini belirtmiştir. Kozan civarındaki Kars-ı Zülkadriye'ye kendilerini uzun müddet görmediği 110 yaşındaki validesini ve şehit iki biraderinin çocuklarını görmeye gittiğini, çocuklarının düğününü yaptıktan sonra oradan Silifke'ye Ali Bey isimli dayısının yanına geldiğini, Ali Bey'in kerimesi Leyla Hanım'ı validesinin yanına götürmek istediğini anlatmıştır. Halkın Mısır'da tahsil gördüğünü duyduğunu Kur'an-ı Kerim'i de güzel okuduğunu İstanbul'da verdiği vaazlarının meşhur olduğunu ve Ramazan ayının yaklaşması sebebiyle de halktan gelen vaaz etme teklifini kabul ederek Silifke'de kaldığını anlatmıştır. Mahkeme Başkanı'nın Cumhuriyet ve cumhuriyet erkânı hakkında ne düşündüğünü sorması üzerine ise Vaiz Efendi "*Cumhuriyet yüceltilmiş halk hükümetidir. Gazi Paşamız, İsmet Paşamız muhteremlerdir. Diğer hükümet erkânımızın*

⁹³ İleri Gazetesi, 13 Mayıs 1924, s.2.

hepsi memlekete hizmet etmişlerdir.” şeklinde cevap vermiştir. Mahkeme Başkanı’nın vaazları esnasında Türk Ocağı’na devam eden gençler ile medreseler hakkında ne söylediğini sorması üzerine Türk Ocakları hakkında bir şey söylemediğini orada harap halde bir medresenin bulunduğunu, medresenin helâsının da harap halde bulunduğunu ve bunu tamir ettirmelerini söylediğini anlatmıştır. Helânın tamiri için beş yüz kuruş iane toplandığını, Belediye’nin bu para ile tamire başladığını, amelenin bir gün çalışarak paydos ettiğini anlatan Hoca Askeri vaazında bu durumlar hakkında “yazıktır, gûnahtır” dediğini belirtmiştir. Müftü ’nün valiye “Bu adamı vaazdan men et!” şeklinde konuşmasıyla vali tarafından çağrıldığını söylemiş, valinin ise kendisini müftünün İstanbul’a gidinceye kadar vaazına ara vermesi konusunda uyardığını belirtmiştir. O sırada ezanın okunduğunu ve halkın da kendisini camide göremeyince telaşlandığını bu sebeple de halkın valiyi görmek istediğinden bahsetmiştir. Birkaç kişinin hükümete gönderildiğini, bu gidenlere yolda kalabalıkların da eklenmesiyle valinin firar ettiğini, başkomiserin de halkı tahkir ettiğini anlatmıştır. Halkın valiyi görme konusunda ısrarcı olmasıyla Ankara’ya vali tarafından isyan gerekçesiyle telgraf çekildiğinden bahseden Hoca Askeri, ardından ise süngülü askerlerin gelerek kendilerini tutukladığını belirtmiştir. Ayrıca Cumhuriyet aleyhinde bulunmadığını da sözlerine eklemiştir. Silifke valisinin olayı mahallî hadiselerin üzerinde görerek davanın Ankara’da görülmesini talep ettiğini bu nedenle Ankara’ya getirildiklerini söylemiş, “Adaletinizden ümitvarım.” diyerek sözlerini bitirmiştir. Daha sonra ise Mahkeme Başkanının diğer sanıkları sorguya çekmesinin ardından yargılama on gün süreyle ertelenmiştir. *Cumhuriyet Gazetesi* muhabiri, Hoca Askeri’yi mahkeme sonrasında ziyaret ettiğinden bahsederek bu ziyarette Askeri’nin mahkemede söylediklerini kendisine aynen tekrar ettiğini, mahkemede anlattıklarına ek olarak ise kendisine şu bilgileri verdiğini anlatmıştır:

Birkaç muallimi oruç yerken yakaladığını polis ve doktorun oruçlu olduklarına dair rapor vermesi üzerine bu kişilerin serbest bırakıldığını camideki vaazında ise “*Bir muallim, talebesinin karşısında rakı içer sonra bunun haram olduğunu da söylemezse talebenin itikadı bozulur.*” dediğini, Cumhuriyet için bir şey söylemediğini gazetelerin ise yalan

haberler verdiğini belirtmiştir. Röportaj sonunda ise muhabirden anlattığı bu bilgileri gazetede yayınlamasını rica etmiştir⁹⁴.

Mahkemenin son duruşmasına da katılan *Cumhuriyet Gazetesi* muhabiri duruşmada yaşanan ilginç olayları ve bu olaylara dair izlenimlerini göndermiş olduğu telgrafla şu şekilde belirtmiştir:

Saat 3.45'te başlayan Silifkelilerin son mahkemesinde büyük bir kalabalık olduğunu sanıklardan bilhassa Hoca Askeri'nin jandarmalar arasında getirilirken benzinin soluk olduğunu söyleyen muhabir, Hoca Askeri'nin duruşmadan önce devamlı tespih çektiğini dudaklarının kımıldayışından ise bir şeyler okuduğunun anlaşıldığından bahsetmiştir. Mahkemenin açılışında, mahkeme başkanının “Karar okunacaktır.” diyerek söze girdiğini, Hoca Askeri'nin ise “Reis Bey Efendi hazretleri adalet namına...” diye söz söylemek istediye de mahkeme reisinin kendisine mâni olduğunu söylemiştir.

Duruşma esnasında savcının önce iddianameyi okunduğundan ve bu iddianameye göre de mahkeme heyetinin kararını açıkladığından söz eden muhabir, Hoca Askeri Hadisesi ile ilgili hazırlanan iddianameyi ve mahkeme heyetinin bu iddianameye göre verdiği kararı okuyucularıyla şu şekilde paylaşmıştır:

Camide bir kısım halkı başına toplayarak medreselerin kaldırılmasını eleştiren Hoca Askeri'nin dinî duygulardan faydalanarak halkı hükümet şekli aleyhine kalkışmaya teşvik ettiğini, Askeri'nin esasen öteden beri zararlı fikir sahiplerinden olduğunu, millî hükümet aleyhine propaganda yapmak üzere Adapazarı'na gönderildiğini, İstanbul'da bazı camilerde verdiği vaazlar esnasında darülfünundaki kadın erkek müşterek eğitimi bahane ederek halkı galeyana getirdiğini, bir vaazında ise Sünniler ve Şiiler arasındaki eskiye uzanan mezhep ayrılıklarını söz konusu ederek aralarına anlaşmazlık soktuğunu belirten savcı, Hoca Askeri'nin Hıyanet-i Vatanîye Kanununu üçüncü maddesinin son fıkrası gereğince idamını talep etmiştir. Mahkeme heyeti, Hoca Askeri hakkında okunan bu iddianameyi kabul ederek sanığı idam cezasına çarptırmıştır. Sanıklardan Hakkak Emin ve Lütfi Bey ise beraat etmişlerdir. Diğer sanıklar İmam Molla Mehmet, Müezzîn Halil, Bakkal Ali ve Sucu Kerim'in de görev halindeki komiseri darp ve yaraladıkları anlaşıldığından bu kişilerin yaptıklarının Hoca Askeri Efendi'nin fiili hıyanet kanununun üçüncü maddesinin son fıkrasına uyan durumundan dolayı idamlarına, Silifke CHP Reisi

⁹⁴ *Cumhuriyet Gazetesi*, 19 Mayıs 1924, s.2.

Hacı Hulusi, Kürt Hüseyin Çavuş ve İbrahim'in cezalarının hıyanet-i vataniye kanununun üçüncü maddesine uygun olarak onar sene müddetle küreğe konulmalarına, ancak bunların daha vahim hadiselerle sebep vermek ellerinde iken bunu yapmamaları nedeniyle hafifletici sebeplerden dolayı cezalarının üçer sene geçici olarak kalebentliğe çevrildiğine, diğer sanıklardan icra memuru sabık Abdurrahman, İmam Molla Mehmet, Bakkal Ali, Dalık Bayram, Felek Mehmet ve Buldun Mehmet Çavuş'un da altışar ay hapsine karar vermiştir. Kararın Hoca'nın idamına ait fıkrası okunduktan sonra, Mahkeme Başkanı, Hoca'ya hitap ederek ve hıyanet-i vataniye kanununun üçüncü maddesini okuyarak: "*Mahkeme idamınıza karar vermiştir. Bu karar temyize açıktır. Sabır ve metanet gösteriniz. Hakkınızda adalet tecelli eder.*" demiştir. Hoca ise "*Efendim, halk hükümeti, cumhuriyet var olsun baştan aşağıya!*" diyerek mukabele etmiştir. Mahkeme Başkanı kararın okunmasına devam ederken Hoca Askeri ise kendisine ait kısımlar okununca, başının hareketleriyle, okunanları reddetmiştir. Beraat edenlerse çıkışta "*Yaşasın adalet ve cumhuriyetimiz!*" diye bağirmiştir. Hoca ise "*Allah hâkim ve adildir.*" diyerek bağirmiştir. Bu karar daha sonra temyize gidecek, orada onaylanması durumunda ise infazı meclisteki kabulünden sonra gerçekleşecektir⁹⁵.

...Polis ve jandarma eşliğinde mahkemeye getirilen Hoca Askeri, adalet namına bir kelime söylemeye müsaade istemişse de Mahkeme Reisi mahkemenin son bulduğunu söyleyerek Hoca Askeri'den kararı dinlemesini istemiştir. Azadan Nazım Bey'in okuduğu kararın özeti ise şu şekildedir:

Hoca Askeri'nin halkı mevcut hükümet aleyhine sürekli olarak kışkırttığını, halk arasında ikilik çıkarmaya çalışarak arabozuculuk yaptığını, mütareke döneminde düşmanla mesai ortaklığı yapan Hürriyet ve İtilaf Fırkası erkânından bazı kişilerle ilişki içinde olduğunu, İstanbul'da iken de R.1339 (M.1923) yılında Süleymaniye Camii'nde verdiği vaazda darülfünundaki müşterek (kadın-erkek) tedrisat aleyhinde söylemlerinden dolayı darülfünün talebesiyle ahali arasında kavgaya sebebiyet verdiğini, ayrıca Sünni ve Şii mezhebi arasına sürekli anlaşmazlık soktuğu ayrıntılarıyla izah edilerek Hoca Askeri'nin işlediği suçlardan dolayı Hıyanet-i Vataniye Kanunu'nun 3. maddesinin son fıkrası gereğince idam cezasına çarptırılmasına karar verilmiştir. Diğer suçlulardan, Hoca'yı Silifke zabıtasının elinden kurtarmak için ön ayak olanlardan Kerim Çavuş, Hacı Hulusi ve

⁹⁵ *Cumhuriyet Gazetesi*, 6 Haziran 1924, s.1.

Halil, memleketin emniyet ve asayişini ihlal ettiklerinden dolayı onar sene kürek cezasına çarptırılmıştır. Fakat olay meydana geldiğinde daha vahim hadiseler meydana vermek kendi ellerinde olduğu halde bunu yapmamaları ve dağılmaları hafifletici bir sebep olarak görüldüğünden cezaları üçer sene kalebentliğe çevrilmiştir. Diğer sanıklardan Abdurrahman, Mehmet, Osman ve İbrahim'in de altışar ay hapislerine, Lütfü ile Emin'in ise beratlarına karar verilmiştir. Hoca Askeri idam kararını sükûnetle karşılamış, “*Allah adildir.*” demiştir. Reis, mahkeme kararının temyize açık olduğunu bu nedenle sanıklardan karamsar olmamalarını istemiştir⁹⁶.

Ankara Ceza Mahkemesinin vermiş olduğu bu karar Hoca Askeri ve ailesinin itirazı sonucu temyize gitmiş, sanıklar yeniden yargılanmaya başlanmıştır. Temyizden dönen davanın 20 Eylül tarihli karar duruşmasına da katılan *Cumhuriyet Gazetesi* muhabiri karar duruşmasıyla ilgili izlenimlerini ise şu şekilde anlatmıştır:

Duruşma günü mahkeme salonu ve pencerelerinin yüzlerce kişi tarafından işgal edildiğinden bahseden muhabir, Mahkeme Heyeti'nin saat tam altıda yerlerine geldiğini ve alınan kararların mahkeme heyeti tarafından sanıklara okunmaya başlandığını söylemiştir. Mahkeme heyetinin vermiş olduğu karara göre Hoca Askeri'nin hükümet şekli aleyhinde vaazda bulunmasından dolayı suçlu bulunarak Hıyanet-i Vataniye Kanunu'nun 3. maddesi uyarınca üç sene müddetle kalebentliğine mahkûm edildiğini yattıkları süreyi de göz önünde bulunduran mahkemenin tüm sanıkların tahliyesine karar verdiğini anlatan *Cumhuriyet Gazetesi* muhabiri, bu kişilerin mahkeme çıkışında “*Yaşasın cumhuriyet, yaşasın adalet!*” diye bağırarak belirtmiştir⁹⁷.

17 Şubat 1925'te Doğu Anadolu'da Şeyh Sait İsyanının çıkması sonucu Hıyanet-i Vataniye Kanunu'nun birinci maddesi 25 Şubat 1925'te değiştirilecek, değişiklik yapılan bu maddeye göre dini siyasete alet edip halk arasında karışıklık çıkarmaya çalışanlar da vatan haini sayılacaktır⁹⁸.

Bu kararın alınmasından bir müddet sonra Bakanlar Kurulu 25 Mart 1925'te Hoca Askeri ile ilgili şu kararnameyi kabul etmiştir:

Silifke Hadisesi'nden dolayı mahkûm edilmiş, hal ve eylemleri Takriri Sükûn Kanunu'na muhalif ve daima şüpheli olarak görülmüş olan Hoca Askeri'nin Kozan,

⁹⁶ *İleri Gazetesi*, 6 Haziran 1924, s.4.

⁹⁷ *Cumhuriyet Gazetesi*, 21 Eylül 1924, s.3.

⁹⁸ Akcan, “... İnkılâpların Taşradaki Yansıması: Hoca Askeri Olayı”, s.169.

Ceyhan ve Osmaniye yöresindeki seyahati sakıncalı görülmüş olduğundan hakkında bir karar verilmesi İçişleri Bakanlığınca teklif edilmiş ve durum İcra Vekilleri Heyeti'nin (Bakanlar Kurulu'nun) 25 Mart 1925 tarihli toplantısında gündeme getirilerek Hoca Askeri'nin bahsi geçen havalide seyahatten men edilmesine ve Mersin'de gözetim altında tutulmasına karar verilmiştir⁹⁹.

Bakanlar Kurulu'nun almış olduğu yukarıdaki karar neticesinde Hoca Askeri'nin gözetim altında tutulmasına karar verilmiş ayrıca Mersin dışına çıkışı da yasaklanmıştır. Hoca Askeri, Bakanlar Kurulu'nun almış olduğu bu karardan bir gün sonra ise tutuklanmıştır¹⁰⁰.

Cumhuriyet Gazetesi 6 Nisan 1925 tarihinde Hoca Askeri'nin tutuklanması ile ilgili şu haberi yapmıştır:

*Bugün İstiklal Mahkemesine İzmir'den bir, İstanbul'dan iki şahıs getirilmiştir. Mahkeme bugün Hoca Askeri'nin yargılandığı bir davaya bakmıştır. Gerek adı geçen şahsın gerekse Mersin'de tutuklanan Şadi'nin yargılanmaları kararlaştırılmıştır. Hoca Askeri, halifecilik ve hükümet şekli aleyhinde propaganda ile sanıktır. Ayrıca Silifke'de çıkmakta olan Taşili Gazetesi yakınlarda İstiklal Mahkemesine verilen Hoca Askeri'nin Silifkeli olmadığını, onun Sivas vilayetinin Aziziye kazasından olduğunu yazmaktadır.*¹⁰¹

Ankara İstiklal Mahkemesine sevk edilen Hoca Askeri “halifecilik ve hükümet şekli aleyhinde propaganda yapmakla” suçlanmıştır. Hakkındaki suçlamaları kabul etmeyen Hoca Askeri, mahkeme heyetinin verdiği karara göre idam cezasına çarptırılmıştır. Alınan bu karar 27 Mayıs 1925'te uygulanmıştır¹⁰².

Taşili Gazetesi, 27 Mayıs 1925'tarihli yayınında Hoca Askeri'nin idamına ilişkin habere şu şekilde yer vermiştir: *Kendi cinsine mazhar olan bu gibi mahlûklar işte böylece temizlenmelidir*¹⁰³.

⁹⁹ BCA, Fon Kodu: 30.18.1.1, Yer: 13.18.4, Tarih: 25.03.1925.

¹⁰⁰ Akcan, “...İnkılâpların Taşradaki Yansıması: Hoca Askeri Olayı”, s.169.

¹⁰¹ *Cumhuriyet Gazetesi*, 6 Nisan 1925, s.2.

¹⁰² Akcan, “... İnkılâpların Taşradaki Yansıması: Hoca Askeri Olayı”, s.169

¹⁰³ *Taşili Gazetesi*, 27 Mayıs 1925, s.3.

İKİNCİ BÖLÜM

ATATÜRK'ÜN SİLİFKE ZİYARETLERİ

Milli Mücadele'den sonra yurdumuzu istilacılardan temizleyen Gazi Mustafa Kemal, Lozan Müzakereleri sürerken cumhuriyeti kurma hazırlıklarını da sürdürüyordu. Cumhuriyetin sağlam temeller üzerinde kurulması için Milli İktisat Kongresini de toplayan Atatürk bu kongrelerin ardından yurt gezilerini gerçekleştirmiştir¹⁰⁴. Adana ve Mersin'e yapmış olduğu 1923 yılı gezilerinden yaklaşık iki yıl sonra 13 Ocak 1925 günü trenle tekrar Adana'ya gelen Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal, Dört Yol ve Adana'da bir hafta kaldıktan sonra 20 Ocak 1925 Salı günü yine trenle Mersin'e gelmiştir. Cumhurbaşkanı olarak yaptıkları bu ilk ziyaretlerinde yanlarında; Latife Hanım, 2. Ordu müfettişi Fahrettin (Altay) Paşa, Bayındırlık Bakanı Pirinççizade Fevzi, Ramazanoğlu Niyazi, Ahmed Kudsi, Adana Valisi Hilmi Uranbeyler ile yaverleri bulunmaktadır. Mersin'de on bir gece kalan Cumhurbaşkanının bu ziyaretteki amacı modern bir çiftlik ve kooperatif kurmaktır¹⁰⁵. Bu amaçla eski tarım bakanlarından Zekai Apaydın'ın çiftlik kurmak için kendisine önerdiği ve Silifke'nin Tekir köyünde bulunan araziye görmek için 27 Ocak 1925'te Silifke'ye gitme kararı almıştır¹⁰⁶.

Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal'in Silifke'yi de ziyaret edeceğinin haber alınması üzerine Silifke Vali Vekili Fahri Bey, Cumhurbaşkanının konuk edileceği evi hazırlatmış; ayrıca Taşucu Belediye Başkanı, bucak müdürü ve Sadık (Taşucu) Bey'den oluşan Taşucu Heyeti de Mersin'e hareket etmiştir¹⁰⁷. Gazi, Taşucu heyetini kabulünde heyetin Tekir Çiftliği ve Silifke Karayolu ile ilgili vermiş olduğu bilgilerden oldukça memnun kalmıştır. Kendisini ziyarete gelen bu heyetin tamamının Taşucu beldesinden oluştuğunu görünce de kendisini herhalde sadece Taşucu halkının beklediğini söylemiştir. Atatürk'ün bu sözleriyle Silifke'den ayrı bir heyetin gelmesiyle alınganlığa düştüğü açıkça görülmüştür¹⁰⁸.

¹⁰⁴ Vural, *Atatürk Mersin'de*, s.15.

¹⁰⁵ Vural, *Atatürk Mersin'de*, s.39-40.

¹⁰⁶ İbrahim Bozkurt, Atatürk'ün Mersin Ziyaretleri, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Sayı 61 (Güz 2017), s.95.

¹⁰⁷ Vural, *Atatürk Mersin'de*, s.40.

¹⁰⁸ Aslan, *Atatürk Silifke'de*, s.140.

Silifke'ye yapılan bu ilk ziyarete, Mersin-Silifke yolunun oldukça bozuk olması nedeniyle, Latife Hanım götürülmemiştir. Gazi'nin Silifke'ye gideceğinin haber alınması üzerine ise yüzlerce işçi yollara çıkarak onarım yapmış, yapılan bu onarımsa Mersin'den Silifke'ye yıllar boyu yapılacak gidiş gelişleri kolaylaştırmıştır¹⁰⁹.

Gazi Mustafa Kemal Paşa, ülkemizi düşman işgalinden kurtardıktan sonra yurt gezilerine çıkmış; bu gezilerinde Türk halkının çağdaş uygarlık düzeyini yakalayabilmesi adına onlara gerekli uyarılarda bulunmayı kendisine ilke edinmişti. Gazi, aynı gerekçeyle Silifke'yi de ziyaret etmiştir¹¹⁰.

Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal'in Silifke'ye birinci gelişleri 27 Ocak 1925'te, ikinci gelişleri 12 Mayıs 1926 da üçüncü gelişleri 11 Şubat 1931'de dördüncü ve son gelişleri ise 20 Şubat 1935 tarihinde gerçekleşmiştir¹¹¹.

Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal'in Silifke'ye yukarıdaki vermiş olduğumuz tarihlerde yapmış olduğu 4 ziyaretin diğer önemli bir yanı ise devrimlerin Silifke ziyaretlerinin de yapıldığı süreç olan 1925 ve 1935 yılları arasındaki dönemde gerçekleşmiş olmasıdır¹¹².

2.1. Atatürk'ün Silifke Ziyaretleri

2.1.1. Birinci Ziyareti (27 Ocak 1925)

27 Ocak 1925'te Silifke'ye ilk ziyaretlerini gerçekleştiren Gazi Mustafa Kemal, bu ziyaretlerinde Silifke'de örnek bir çiftlik kurmak,¹¹³ Taşucu'nda ise bir tatil şehri yapmak istemekteydi¹¹⁴. 20 Ekim 1921'de Fransızlarla yapılan Ankara Anlaşması ile Silifke savaş yapılmadan geri alınmıştı. Atatürk bu anlamda da Silifke'yi ziyaret ederek onurlandırmayı da kendisine bir görev saymıştı¹¹⁵.

Gazi ve heyetine Silifke'ye giderken yol gösterenler arasında Sadık Taşucu, Taşucu Belediye Başkanı ve bucak müdürü de bulunmaktaydı¹¹⁶. Akşam saatlerinde Silifke'ye varan Cumhurbaşkanı ve heyeti, Silifke'de yapılan tanışma töreninden sonra geceyi Hacı

¹⁰⁹ Esra Tümay, Cumhuriyet Döneminde Atatürk'ün Akdeniz Bölgesi Gezileri, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2013, s.48.

¹¹⁰ Aslan, *Atatürk Silifke'de*, s.15, 34.

¹¹¹ Gürtürk, *Silifke Tarihi*, s.210.

¹¹² Aslan, *Atatürk Silifke'de*, s.15-16.

¹¹³ Kara, *Silifke Atatürk Evi*, s.19.

¹¹⁴ Aslan, *Atatürk Silifke'de*, s.131.

¹¹⁵ Aslan, *Silifke Tarihi*, s.302.

¹¹⁶ Vural, *Atatürk Mersin'de*, s.42.

Hulusi (Açıkbaş) Bey'e ait evde geçirmiştir. Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal, misafir edildiği bu evde şiddetli poyrazın da etkisi ile pencere kapaklarının sürekli açılıp kapanmasından dolayı rahat bir gece geçirememiştir. 28 Ocak 1925'te Silifke İdman Yurdu Lokalini ziyaret eden Atatürk, buradaki gençlere başarı dileklerini iletmış; onlara 1.000 TL de yardım yapılmasını sağlamıştır. Bu yardımların devam edeceğini de söyleyen Gazi¹¹⁷, Silifke İdman Yurdu defterine ise şunları yazmıştır: *"Silifke'ye geldiğimden çok memnunum. Beni unutmayacağınızı bilirim. Sizi kalbimden çıkarmam."* Silifke İdman Yurdu'nu ziyaretinin ardından Silifke Sultanisine geçen Atatürk, buradaki izlenimlerini şeref defterine *"Bu nur ocağında geleceğin parlak güneşlerinin doğacağı görülmektedir."*¹¹⁸ sözleriyle ifade etmiştir.

Silifke'de gerçekleştirdiği ziyaretlerin ardından Taşucu'na geçen Cumhurbaşkanı, geceyi Sadık Taşucu'na ait bir konakta geçirmiştir¹¹⁹.

Ülkenin ekonomik kalkınmasının öncelikle ziraattan geçtiğine inanan Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal, bu amaçla ülkenin çeşitli yerlerinde çiftlikler kurmaya karar vermiştir¹²⁰. Gazi, dönemin tarım bakanından çiftlik yapılacak büyük bir yerin Silifke'de de bulunduğunu öğrenmiştir¹²¹. Bahsedilen bu çiftlik 12.614 dekara sahip ve Silifke'nin Tekir köyünde bulunan bir çiftliktir¹²². Tekir Çiftliği, Mersin'de fabrikatörlük yapan Bodosaki adlı bir Rum'a aittir. Bu kişinin Kurtuluş Savaşı'ndan sonra Yunanistan'a gitmesi Tekir Çiftliğinin hazineye kalmasını sağlamıştır¹²³.

29 Ocak 1925'te çiftliği gezen Atatürk'ün bu çiftliği beğenmesi, çiftliğin satın alınma işlemlerinin hızlanmasına neden olmuştur¹²⁴. Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal, satın almayı düşündüğü Tekir Çiftliğinin işlemleri için Sadık Taşucu'nu görevlendirmiş, bu konuda ise karşılıklı anlaşılmıştır. Çiftlikle ilgili gerekli görüşmelerin yapılmasından sonra aynı gün Silifke'ye gelen Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal, Silifkelilerle vedalaştıktan sonra karayoluyla Mersin'e dönmüştür. Sadık Taşucu, Silifke'deki Tekir Çiftliği ile ilgili tapulama işlemlerini bitirince Mustafa Kemal Paşa tarafından kendisine

¹¹⁷ Kara, *Silifke Atatürk Evi*, s.19.

¹¹⁸ Gürtürk, *Silifke Tarihi*, s.210-211.

¹¹⁹ Vural, *Atatürk Mersin'de*, s.42.

¹²⁰ Aslan, *Atatürk Silifke'de*, s.184.

¹²¹ Aslan, *Silifke Tarihi*, s.303.

¹²² Gürtürk, *Silifke Tarihi*, s.211.

¹²³ Aslan, *Silifke Tarihi*, s.303.

¹²⁴ Vural, *Atatürk Mersin'de*, s.42

vekâletname verilmek üzere Ankara'ya çağrılmıştır. Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal, burada Taşucu'na kendi el yazısı ve Arap Harfleri ile yazdığı vekâletnameyi teslim etmiştir¹²⁵. Sadık Taşucu'nun Atatürk adına girdiği müzayedenin şartnamesi ise şu şekildedir:

On bin doksan dönümü ziraata elverişli ve iki bin beş yüz yirmi dört dönümü kayalık, sazlık, kumluk olmak üzere on iki bin altı yüz on dört dönüm arazi ve bu aralıkta mevcut olan yapıları kapsayan hazineye ait Bodasaki Çiftliği, 13 Mayıs 1341 (M.1925) tarihinden itibaren iki ay müddetle aşağıdaki şartlar gereğince müzayedeye konulmuştur.

Müzayede şartları *Taşili Gazetesi*'nde şu şekilde belirtilmiştir:

1-Müzayede süresi ihale öncesi idare meclisinin tam değer kararı üzerine üç gün müddetle askıya alınacaktır. Askı süresi içinde yüzde üçten noksan olmamak üzere askıdan indirilecek ve ihale sonunda maliye vekâletinden yetki istenecektir.

2-Eklenen paylar arazinin mevcut değerini karşılamadığı takdirde maliye vekâletinden yetki alındıktan sonra müzayede süresinin bir ay uzatılacağı ve bu sürenin sonunda uygun bedel verilmediği takdirde yukarıda bahsedilen müzayedeyi fesih veyahut uzatma salahiyetini (yetkisini) haiz bulunduğundan bu takdirde talipler pay akçelerini geri isteyebileceklerdir.

3-Talipler paylarının yüzde onu nispetinde teminat akçesi ödemeye mecburdurlar.

4-Karar kılınacak ihale bedeli tarihinden itibaren bir hafta içinde yüz kuruş Osmanlı lirası hesabıyla nakit ve bir defada ödenecek, ödenmediği takdirde yenilenen müzayede neticesinde noksan olursa farkı talip olandan karşılanacaktır. İkinci müzayede fazlasına ihale olunursa payından caymış olan ilk talibe bir şey verilmeyecektir. Depozitosu gelir olarak kaydedilecektir.

5-Değerli vs. bilumum masraf müşteriye aittir.

6-Taliplerin müzayede şartları tersine halen ve aynen meydana gelecek iddia ve yetkileri kabul olamayacaktır.

7-Halen kiracı idaresinde bulunan çiftlik talibine ihalesi tarihinden bir ay sonra kiracı tarafından tahliye ve teslim mecburdur¹²⁶.

¹²⁵ Aslan, *Atatürk Silifke'de*, s.175-180.

¹²⁶ *Taşili Gazetesi*, 24 Haziran 1925, s.4.

Atatürk'ün kendisine verdiği vekâletnameyle ihaleye giren Taşucu, girdiği ihaleyi kazanarak Tekir Çiftliğini satın almıştır¹²⁷. Sadık Taşucu'nun 12.614 dönümlük arazi için ödediği bedel 36.000 TL'dir. Sadık Taşucu ihalesini kazandığı çiftliğin tapusunu Gazi'ye vermek üzere eşi Besime Hanım'la birlikte Ankara'ya gelmiş, Çankaya Köşkü'ne çıkan çift, Atatürk ve Latife Hanım'ın misafiri olmuştur. Cumhurbaşkanı da Silifke'ye ikinci gelişlerinde Taşucu ailesine iade-i ziyarette bulunacak, doğrudan Taşucu'na geçerek Taşucu çiftinin misafiri olacaktır. Mustafa Kemal ve Latife Hanım bu sırada boşandıklarından Latife Hanım, Atatürk'ün bu ziyaretinde de Silifke'de olamayacaktır¹²⁸.

Tekir Çiftliği'nin Atatürk tarafından satın alınmasından bir müddet sonra çiftlikte tarım ve hayvancılık başlayacak, traktör ve biçerdöver gibi aletler ise Almanya'dan getirilecektir. 1950'li yıllara kadar kullanılan bu çiftlik Gazi Çiftliği olarak da anılacaktır¹²⁹.

2.1.2. İkinci Ziyareti (12 Mayıs 1926)

Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal 7 Mayıs 1926 tarihinde Tarsus, Taşucu ve Dört Yol'daki çiftliklerini görmek için trenle Ankara'dan harekete geçmiştir. Gazi'nin yanında; Sabiha (Gökçen), Manevi kızları Rukiye ve Zehra, Özel Kalem Müdürü Tefik Bıyıklıoğlu, Başyaver Rusuhi, muhafız askerler, özel hizmetçileri Habeş Nesip Ağa ile Çanakkale Savaşı'ndan beri hizmetinde bulunan Bekir Çavuş vardır¹³⁰.

Reisicumhur Gazi Paşa, 9 Mayıs Pazar günü Tarsus'a gelmiş ve Yenice'de Adana, Tarsus, Mersin ve Silifke heyetleri tarafından karşılanmıştır. Gazi Tarsus'ta çiftlikleri ziyaret etmiş geceyi hususi trenlerinde geçirmiştir. Ertesi günü saat 22.00'de hususi trenleriyle Mersin'e geçmiştir. İstasyonda alay kumandanı, polis müdürü, Malatya mebusu Hacı Bedir Ağa, sıhhiye müdürü ve alay zabitanı hazır bulunmuşlardır. Paşa iki dakika sonra trenden inmiş ve istasyondaki zevat Malatya mebusu Bedir Ağa tarafından takdim edilmiştir. Daha sonra Bedir Ağa tabakasından yaldızlı bir sigara çıkararak Paşa'ya takdim etmiştir. Birkaç dakika sonra Bedir Ağa tarafından otomobil ile şehre gidip gidemeyecekleri sorulmuş, Paşa mazeret belirterek bu akşamı hususi vagonlarında geçireceklerini bildirmiştir. Gazi Paşa'ya burada Osman Şevket Paşa refakat etmiştir.

¹²⁷ Kara, *Silifke Atatürk Evi*, s.21.

¹²⁸ Aslan, *Atatürk Silifke'de*, s.180-181.

¹²⁹ Vural, *Atatürk Mersin'de*, s.42-43.

¹³⁰ Vural, *Atatürk Mersin'de*, s.51.

Mersin iki üç günden beri reisicumhurunu beklemekteydi. Her taraf bayraklarla süslenmişti. Salı günü Paşa, Ertuğrul yatıyla Silifke'yi teşrif buyuracaklarından bütün halk Paşa'yı görmek için beklemekteydi. Saat 13.30'da otomobil ile Silifke'ye halkın alkış tufanı ve "Yaşa!" sesleri arasında geldiler ve gösterilen motora binip Ertuğrul yatını teşrif eylediler. Ertuğrul yatıyla Gazi Paşa'ya Fahrettin Paşa ile Halk Fırkası müfettişi Hacı Bey Efendi refakat etmektedir¹³¹.

12 Mayıs 1926 tarihinde Gazi Paşa Silifke'ye gelmiştir. Gazi'nin Silifke'deki faaliyetleri *Taşili Gazetesi* 'nde şu şekilde verilmiştir:

Hoş geldiniz Büyük Gazi, Büyük kurtarıcı, hoş geldiniz. Silifke'ye doğan güneş.

Vilayetimizin Mesut Günleri

Reisicumhur Gazi Paşa hazretlerinin Fahrettin Paşa, başkâtip Tevfik, ser-yaver Rüsuhi, Yaver Muzaffer, özel kalem müdürü Hayati, özel kalem memurlarından Memduh, Halk Fırkası müfettişi Hilmi, Hacı Paşazade Sadık, Çiftlik müdürü Nazım, maiyet zabiti Rıza ve Raif Bey Efendiler Ertuğrul yatıyla Mayıs'ın on birinci günü saat 21.30'da iskeleyi teşrifle Taşucu'nda vilayetin valisi Fahri Bey, otomobil ile Mersin'den teşrif buyuran mebus Emin ile Tevfik ve Ticaret Odası reisi Sami Beyler memleket namına arz-ı tazimat eylemişlerdir. Taşucu'ndan başlayarak yollar bayraklarla donatılmış, halk mesut dakikalar yaşamaktadır. Naci Paşa ve maiyetleri Silifke'yi teşrif buyurarak vilayet makamı, belediye ve şubeyi ziyaretle Mağara yoluyla Karaman'a otomobil ile saat dokuz buçukta hareket etmiştir¹³².

Silifke'ye ilk gelişlerinde başında Osmanlı kalpağı olan Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal, 25 Kasım 1925 tarihinde Şapka Kanunu'nun çıkarılması ile Silifke'ye bu sefer şapka ile gelmişlerdi. Silifkelilerin de şapka giyerek kendisini selamlamaları Gazi'yi son derece memnun etmiştir¹³³.

Silifke'ye ilk gelişlerinde çiftlik düşüncesine ek olarak Taşucu'nda bir de köşk yaptırma düşüncesi olan Atatürk, Silifke'ye ikinci gelişlerinde bu konu üzerinde önemle durmuştur¹³⁴. Hatta İstanbul'da yapılması düşünülen Cumhurbaşkanlığı Florya Deniz

¹³¹ *Tarsus Gazetesi*, 14 Mayıs 1926, s.1.

¹³² *Taşili Gazetesi*, 12 Mayıs 1926, s.1.

¹³³ Aslan, *Silifke Tarihi*, s.305.

¹³⁴ Gürtürk, *Silifke Tarihi*, s.212.

Köşkü'nün Taşucu'na yapılması bile gündeme getirilmiştir¹³⁵. Başmühendis Behram, Taşucu'na yapılması düşünülen tatil şehri ile ilgili iki projeyle Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal'in karşısına çıkmış, projeleri beğenmeyen Gazi bu projelerin aslında Macar asıllı Radomesko tarafından çizildiğini öğrenmiştir. Kendisinin de fikir vermesiyle Radamesko'nun yaptığı yeni çizimleri beğenen Cumhurbaşkanı projenin üzerinde önemle durulmasını istemiştir¹³⁶.

Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal'in Silifke'ye yapmış olduğu ikinci ziyaretleri 12 Mayıs 1926 günü başlamıştır. Mustafa Kemal Paşa, bu ziyaretlerinin iki gündüz iki gecesini Taşucu'nda üç gündüz iki gecesini ise çiftliğinde geçirmiştir¹³⁷. Susanoğlu Koyu'nda bekleyen Ertuğrul yatıyla 16 Mayıs 1926'da Mersin'e hareket eden Gazi Mustafa Kemal, daha sonra trenle Adana'ya uğurlanmıştır¹³⁸.

Cumhurbaşkanı, Gazi Çiftliği'nde birkaç günlük tetkikat ve mesaiden sonra yapılacak binaların tarz-ı inşası hakkında verilen mühendis, resim ve planlar üzerinde tetkikatta bulunmuş ve 15 Mayıs 1926 saat on sekizde ziyafet için vilayetin valisi Fahri, mebus Emin ile Tevfik, Halk Fırkası Müfettişi Hilmi, Hacı Paşazade Sadık ve Belediye Başkanı Halil Beyler otomobilleriyle Numune Çiftliği'ne ve iskele çiftliğinden yatın filikasıyla Ertuğrul yatına gitmişler ve bir arada yemek yenilmiştir. Saat 24.00'te Gazi ile vedalaşan yetkililer Gazi'ye seyahatlerinde afiyet ve selamet temenni edip ayrılmışlardır. Gazi de yatıyla Mersin'e hareket etmiştir¹³⁹.

2.1.3. Üçüncü Ziyareti (11 Şubat 1931)

Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal Silifke'ye yapmış olduğu üçüncü ziyaretini deniz yoluyla Antalya üzerinden gerçekleştirmiştir. Gazi, Antalya'da alay karargâhı ve valiliğe uğramış, bu ziyaretlerinin ardından ise Ege vapuruyla Taşucu'na oradan da Silifke'ye gelmiştir¹⁴⁰. Bu ziyarette Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal'in heyetinde Afet İnan, Ordu Müfettişi Fahrettin Altay Paşa, İçişleri Bakanı Şükrü Kaya, CHP Genel Sekreteri Recep Peker, Milli Eğitim Bakanı Vasıf Çınar, Dr. Reşit Galip,

¹³⁵ Temiz, *Kent Stratejisi "Silifke"*, s.282.

¹³⁶ Aslan, *Atatürk Silifke'de*, s.206-208.

¹³⁷ Kara, *Silifke Atatürk Evi*, s.21.

¹³⁸ Vural, *Atatürk Mersin'de*, s.55.

¹³⁹ *Taşili Gazetesi*, 19 Mayıs 1926, s.1.

¹⁴⁰ Aslan, *Atatürk Silifke'de*, s.243.

Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreteri Tevfik Bıyıklıoğlu, Hasan Rıza Soyak, Kılıç Ali, Salih Bozok, Muhafız Alay Komutanı İsmail Hakkı Tekçe, Başyaver Rusuhi, M. Şevket Esendal, Ahmet Hamdi Başar, Hüsrev Gerede, Anadolu Ajansı'ndan Kemalettin Kamu ile gazeteciler bulunmaktadır. Cumhurbaşkanının Silifke'ye yapmış olduğu bu üçüncü ziyaretinde her zamankinden daha kalabalık bir heyet yer almıştır. Bu gezi Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın kapatılmasının ardından yurt çapında sürdürülen bir inceleme gezisidir¹⁴¹. Gazi Mustafa Kemal, Silifke'deki belediye seçimlerini Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın kazanmasının ardından Silifke'ye yapmış olduğu bu üçüncü ziyaretinde Silifke halkını dinlemek ve il yönetiminden bir memnuniyetsizlik varsa da bu memnuniyetsizliği gidermek istemiştir¹⁴². Bununla birlikte Silifke'deki siyasi hava birkaç sene içinde oldukça gerginleşmiştir. Silifke'nin Birinci Meclis'teki İkinci Grup'a mensup muhalif milletvekillerinin tutumları bu sefer de yerini Silifke'de CHP İl Başkanı Sadık Taşucu ile CHP Silifke Milletvekili Hafız Emin İnankur arasındaki siyasi çatışmalara bırakmıştır. Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal, Silifke'ye üçüncü gelişlerinde CHP içindeki sen ben kavgalarından oldukça rahatsızlık duymuştur¹⁴³. Gazi'nin üzülmesinin diğer bir sebebi devlet görevlerine güvenerek getirdiği insanların görevlerini yapmamış olmasındandır. Bunun bir sonucu olarak da vatandaş oyunu CHP dışındaki partilere vermiştir. Sadık Taşucu'nun Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal'in Silifke'ye yaptığı bu üçüncü seyahatinde daha önce yayını durdurmuş olduğu *İçel Gazetesi'nin* orijinal bir sayısını çıkarması, çıkardığı bu sayıyla da CHP'nin çalışmalarına karışması Gazi'yi oldukça sinirlendirmiştir¹⁴⁴. Bu gelişme üzerine Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal, Sadık Taşucu'nun partiden çıkarılması talimatını vermiştir¹⁴⁵.

2.2. 1930 Belediye Seçimleri ve Silifke'deki SCF Zaferi

Gazi'nin Silifke'ye olan üçüncü ziyaretlerinin en önemli nedeni belediye seçimleri sonrasında vilayette oluşan siyasi havayı teneffüs etmek olduğu için şehirde yaptığı geziye

¹⁴¹ Tümay, *Cumhuriyet Döneminde Atatürk'ün Akdeniz Bölgesi Gezileri*, s.31-32.

¹⁴² Süha Nural, *Cumhuriyetin İlk Yıllarında Silifke*, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde 2007, s.15.

¹⁴³ Aslan, *Silifke Tarihi*, s.306.

¹⁴⁴ Aslan, *Atatürk Silifke'de*, s.250-259.

¹⁴⁵ Aslan, *Atatürk Silifke'de*, s.266.

geçmeden önce Serbest Cumhuriyet Fırka (SCF)'nin kuruluş süreci ve akabindeki belediye seçimleriyle ilgili bilgi vermek yerinde olacaktır.

Çok partili siyasi yaşama geçişi cumhuriyetin esaslarından birisi olarak gören¹⁴⁶ aynı zamanda ülkede hükümeti denetleyecek bir muhalefetine bulunması gerektiğine inanan Gazi Mustafa Kemal Atatürk, bu amaçla 1930 yılı yaz aylarında Türkiye'nin ikinci muhalefet partisi olan Serbest Cumhuriyet Fırkasının kurulması kararını aldı¹⁴⁷. Gazi'nin batı tarzı bir hayat içinde lüzumlu gördüğü bu inkılâp hamlesi öylesine tereddütlü ve ihtiyatlı atılmış bir adımdı ki gerektiğinde bu karardan hemen geri dönebilme hakkı saklı tutulmaktaydı¹⁴⁸. Cumhurbaşkanı, Serbest Cumhuriyet Fırkasını başta Fethi Okyar, Ahmet Ağaoğlu ve Nuri Conker gibi en güvendiği arkadaşlarına kurdurmuş; bu kişileri İsmet Paşa hükümetinin uygulamalarına karşı çıkan kimselerden seçmesi ise Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın ciddi bir muhalefet partisi olmasına imkân sağlamıştır¹⁴⁹.

Ekim 1930'da yapılan belediye seçimleri hemen hemen her düzeydeki devlet görevlisinin ağır baskıları altında yapılmıştır. Seçimlerin baskı altında yapılmasına ve seçimlere Cumhuriyet Halk Fırkası lehine hile karışmasına rağmen Serbest Cumhuriyet Fırkası bu seçimlerde oldukça başarılı olmuştur. Seçim sonuçlarına göre toplamda 502 seçim bölgesinden 31'inde Serbest Cumhuriyet Fırkası kazanmıştır. Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın kazandığı yerler şu şekildedir:

Samsun, Silifke (İçel), Armutlu (Bursa), Bademiye (İzmir), Bergama (İzmir), Biga (Çanakkale), Bozdoğan (Aydın), Buca (İzmir), Burgaz (İstanbul), Çine (Aydın), Dikili (İzmir), Germencik (Aydın), Gördes (Aydın), Karapınar (Aydın), Keşan (Tekirdağ), Kınık (İzmir), Kuşadası (İzmir), Ladik (Samsun), Maltepe (İstanbul), Menemen (İzmir), Merzifon (Amasya), Pınarhisar (Kırklareli), Söke (Aydın), Şereflihisar (İzmir), Şirince (İzmir), Umurlu (Aydın), Urla (İzmir), Üsküp (Kırklareli), Vize (Kırklareli) Yenipazar (Aydın)¹⁵⁰.

Cumhuriyet Halk Fırkası kaynaklı bilgilere göre ise CHF'nin Silifke'deki seçimleri kaybetmesi ise Vali Sait Özsoy'un ilgisiz ve seyirci durumda kalmasına bağlanmıştır. CHF

¹⁴⁶ Çetin Yetkin, *Serbest Cumhuriyet Fırkası Olayı*, Karacan Yayınları, İstanbul 1982, s.11-12.

¹⁴⁷ Ahmet Demirel, *Tek Parti İktidarı, Türkiye'de Seçimler ve Siyaset (1923-1946)*, İletişim Yayınları, İstanbul 2013, s.107.

¹⁴⁸ Hilmi Uran, *Meşrutiyet, Tek Parti, Çok Parti Hatıralarım (1908-1950)* Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2007, s.193.

¹⁴⁹ Yetkin, *Serbest Cumhuriyet Fırkası Olayı*, s.242.

¹⁵⁰ Yetkin, *Serbest Cumhuriyet Fırkası Olayı*, s.190-192.

teşkilatları idari yapıyı seçimlerin kazanılmasında önemli bir güç olarak görmüş, bu nedenle seçim sonuçlarından doğrudan doğruya mülki idari amirler sorumlu tutulmuştur. Bu durumda bize CHF teşkilatlarının idari yapıyı seçimlerin kazanılmasında önemli bir güç olarak gördüklerini ve idari yapıyı bu amaçla kullandıklarını açık bir şekilde göstermektedir. 1930 Belediye seçimlerinin yapıldığı dönemde İçel (Silifke) Valiliği görevini yürütmekte olan Sait Özsoy, bu göreve 24 Temmuz 1930 tarihinde başlamış, emekli edildiği 20 Eylül 1931 tarihine kadar Silifke valiliği görevini sürdürmüştür. Belediye seçimlerinden sonra Silifke valisinin yaş haddini doldurmadığı halde herhangi bir göreve de atanmayarak emekli edilmesi onun Silifke'deki belediye seçimlerinde CHF'nin almış olduğu yenilgiden sorumlu tutulup cezalandırılması şeklinde yorumlanmıştır. Parti teşkilatına göre valinin seçimlerdeki ilgisiz tutumu Silifke'deki seçim sonuçlarını etkilemiş, bu nedenle de CHF Silifke'deki seçimleri kaybetmiştir. Bu durumun bir sonucu olarak da hakkındaki şikâyetlerden dolayı da Silifke valisi görevinden alınmıştır. Cumhuriyet Halk Fırkası'nın bir raporuna göre Serbest Cumhuriyet Fırkası, Silifke dâhilinde biçimlenerek kuruluş örgütünü tamamlamıştır. Başkanlığını önceki mebuslardan ve muhaliflerden Sami Bey üstlenmiştir. Serbest Cumhuriyet Fırkası mensupları halkı ayartma bahanesiyle makbul sayılmayan propagandalar yapmışlardır. Bu partinin en faal rolünü Tahir Beyoğlu Sadık isminde bir şahıs üstlenmiştir. Bu şahsın daimî suretle Yunanistan'a gidip gelmekte olduğu ve emniyet tarafından takip edildiği de bilinmektedir. CHF teşkilatı, tüm ülkede olduğu gibi Silifke de Serbest Cumhuriyet Fırkası mensuplarının kişiliğine ve kimliğine yönelik bilgileri içeren bir istihbarat raporu hazırlamışlardır. Ülke genelinde yaygın olan bu tutumda amaç Serbest Cumhuriyet Fırkası lehine propaganda yapan kişilerin kendilerinden kuşku duyulmasını sağlamaya çalışmaktır¹⁵¹.

Cumhuriyet Halk Fırkası teşkilatının Serbest Cumhuriyet Fırkası Silifke teşkilatı İdare Heyeti Üyeleri hakkında tutmuş olduğu istihbarat raporları şu şekildedir¹⁵².

Silifke Şubesi Reisi: Ali Rızaoğlu Sami Bey, Silifke'nin Cami Kebir Mahallesi'ndendir. Genel durumu ve özellikleri iyidir. Şaibesi yoktur. Ancak mebus bulunduğu zaman İkinci Grup'a mensup bulunduğu duyulmuştur. Tüccardır. Polisçe müspet bir esas yoktur.

Heyeti İdare Azasından:

¹⁵¹ Cemil Koçak, *Belgelerle İktidar ve Serbest Cumhuriyet Fırkası*, İletişim Yayınları, I. Baskı, İstanbul 2006, s.288-289.

¹⁵² Koçak, *Belgelerle İktidar ve Serbest Cumhuriyet Fırkası*, s.527-529.

Hacı Hulusi Efendi oğlu Sami Bey, Saray Mahallesi'nden olup tüccardır. Genel durumu ve özellikleri iyi olup şaibeden uzaktır.

Heyeti İdare Azası Kayserili Veysel Efendioğlu Halit Efendi tüccardır. Saray Mahallesi'ndendir. Genel durumu ve özellikleri iyi olup şaibeden uzaktır.

Mevci Efendioğlu Nafiz Bey, Saray Mahallesi'ndendir. Tüccardır. Ara sıra rakı içip sarhoşluk etmektedir.

Giridzade Emin Efendi, Bademlik Mahallesi'ndendir. Tüccardır. Hilaliahmer (Kızılay) veznedarı iken, 188 lira zimmetine para geçirmesinden dolayı mahkemeye verilmek üzere dir. Başka bir sıkıntılı hali yoktur.

Binbaşızade Hüsnü Efendi, Mukaddem Mahallesi'ndendir. Ara sıra içki içmektedir. Zaruret olmaksızın silah atan bir şahıstır. Gazinocudur.

Dabak Halil Ağa, Camii Kebir Mahallesi'ndendir. Kerestecilikle uğraşmaktadır. Ara sıra içki içmektedir. Ayrıca lüzumsuz yere silah atan bir adamdır.

Duran Efendi, tüccardır. Camii Kebir Mahallesi'ndendir. Şaibesi yoktur. Gerektiğinde kullanılmak üzere saklanan tahıl tüccarıdır.

Tahir Beyzade Sadık Bey, Camii Kebir Mahallesi'ndendir. Tüccardır. Bu adam Mübaşir Şükrü Efendi'nin öldürülmesinde parmağının bulunması itibarı ile on ay kadar tutuklu kalmış, yakınlarda beraat hakkı kazanarak tahliyesine karar verilmiştir. Bundan birkaç gün evveline kadar Mersin'de ticaretle uğraşmakta iken, ticarethanesini kapatarak, tekrar Silifke'ye hanesi başına gelmiş ve çiftçilikle uğraşmaya başlamıştır. Kendisinin kaçakçılıkla ilgisinin bulunduğu söylenmektedir. Bugüne kadar takip edilmişse de maddi bir şey elde edilememiştir. İçel vilayetinde aldığı pasaportla 1929-1930 senelerinde Yunanistan'a giden şahsın Midilli ve Kuşadası'na çıkarak kaçakçılara temasta bulunduğu, İzmir vilayetinin yazıyla bildirmesi ve vekâletin 11 Temmuz 1929 tarihli emirnamesinde de Atina'da, Silifke ve havalisinin tamamı ile aleyhine ve ufak bir fırsatta genel bir ayaklanma meydana geleceğini söylemiş olması nedeniyle, hükümetimizin aleyhinde bulunan bu adam, zabıta tarafından gözetlenmektedir.

Agâh Efendi, Bucaklı Mahallesi'ndendir. Ara sıra içki içer. Çiftçilikle uğraşmaktadır.

Hacı Halil Ağazade Sait Efendi, Bucaklı Mahallesi'ndendir. Tüccardır. İyi bir adamdır.

Ali Efendi, Bucaklı Mahallesi'ndendir. Terzidir. İyi bir adamdır.

Abit Efendi, bakkaldır. Bucaklı Mahallesi'ndendir. İyi bir adamdır.

Ali Ağaoğlu Mustafa Efendi, bakkaldır. Mukaddem Mahallesi'ndendir. İyi bir adamdır. Madenzade Ali Efendi çiftçidir. Saray Mahallesi'ndendir. Adli, idari ve siyasi bir halleri ve ilişkileri yoktur.

Dravacızade Şakir Efendi, dalyancıdır. Saray Mahallesi'ndendir. Bir ilişkisi yoktur.

Durmuş Efendi, Bucaklı Mahallesi'ndendir. Tuhafiyecidir. Bir ilişkisi yoktur. İyidir.

Veysel Efendioğlu Salih Efendi, tacirdir. Saray Mahallesi'nde oturur. Bir fenalığı yoktur.

Adnan Bey, Camii Kebir Mahallesi'ndendir. Eczacıdır. Bir fenalığı yoktur.

Cemil Efendi tüccardır. Cami Kebir Mahallesi'ndendir. Bir fenalığı yoktur.

Cüce Alizade Sami Efendi, Mukaddem Mahallesi'ndendir. Tacirdir. Bir fenalığı yoktur.

Azelzade Sabir Efendi, Saray Mahallesi'ndendir. Tüccardır. Bir fenalığı yoktur.

Mollazade Mustafa Efendi, Saray Mahallesi'ndendir. Dava vekilidir. Bir fenalığı yoktur.

Molla Mehmet Efendioğlu Ali, Saray Mahallesi'ndendir. Tüccardır. Bir fenalığı yoktur.

Halil Usta berberdir. Saray Mahallesi'ndendir. Bir fenalığı yoktur.

İncesulu Abdurrahman Efendi, tüccardır. Saray Mahallesi'ndendir. Bir fenalığı yoktur.

Hacı Ukkaşzade Hüsnü Efendi, Saray Mahallesi'ndendir. Tüccardır. Bir fenalığı yoktur.

Mustafa Kahyazade Mehmet Ali, Bucaklı Mahallesi'ndendir. Çiftçidir. Bir fenalığı yoktur.

Ali Efendizade Rasim Efendi, Camii Kebir Mahallesi'ndendir. Tüccardır. Bir fenalığı yoktur.

Küçük Mehmetoğlu Hasan Çavuş, Bucaklı Mahallesi'ndendir. Kahvecidir. Bir fenalığı yoktur.

Salih Ağaoğlu Mustafa Efendi fırıncıdır. Saray Mahallesi'ndendir. Bir fenalığı yoktur.

Mülazım Ali Efendi, Saray Mahallesi'ndendir. Emeklidir. Bir fenalığı yoktur.

Tahir Usta, Mukaddem Mahallesi'ndendir. Kunderacıdır. Bir fenalığı yoktur.

Giritli Sadık Ağa, Mukaddem Mahallesi'ndendir. Bakkaldır. Bir fenalığı yoktur.

Giritli Ahmet Ağa, bakkaldır. Mukaddem Mahallesi'ndendir. Bir fenalığı yoktur.

Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın belediye seçimlerinde kendisinden beklenmedik bir başarı göstermesi bu partinin arkasındaki halk desteğinin giderek büyümesi sonucunu doğurmuş ve parti artık bir iktidar odağı haline gelmiştir¹⁵³.

¹⁵³ Demirel, *Tek Parti İktidarı*, s.109.

Cumhurbaşkanı Atatürk, ülke genelinde yapılan belediye seçimlerinden kısa bir süre sonra çıktığı yurt gezisinde Başbakan İsmet İnönü'ye SCF'nin belediye seçimini kazandığı Silifke ile ilgili şu gözlemlerini aktarmıştır:

Silifke'de hiçbir nevi varlık yoktur. Halk cahil ve dejeneredir. Tek muhatap bulmak güçtür. Paşazade Sadık denilen biri Cumhuriyet Halk Fırkası'ndan görünerek birtakım münasebetsizlikler yapıyor. Son günlerde kimsenin malumatı ve muvafakati olmadığı halde bir de fırka namına gazete çıkarmaya başlamış. Kendisine alenen icab edilen muameleyi yaptım ve Cumhuriyet Halk Fırkası'ndan çıkarılmasını buradakilere söyledim.

Belediye seçimi feshedilmiş, yeniden yapılıyor. Şimdiki bir zat, Sait Bey, hem belediye hem Cumhuriyet Halk Fırkası hem de ocak reisidir. Başka kaabili hitap zat ve heyetlerle tanışmak mümkün olmadı. Hafız Emin Bey elinden geldiği kadar uğraşıyor. Burada tatbik olunan yegâne usul, hükümet otoritesinin her hususta hâkim olmasını teminden ibarettir.

Umum nüfus 90.000 kişidir. İçel vilayetinin Mersin vilayetine kaza olarak raptı da esaslı olarak düşünülmelidir.

Bir Kürt ve bir Arnavut bir de eski şeriyeci hâkim, şark vilayetleri halkından bir müstânikten ibaret olan adliye heyeti, her yerdeki emsalinden ziyade nazarı dikkati calıp olmuştur. Zaten Adliye Vekâletince teftiş ettiriliyormuş efendim.

Atatürk'ün Silifke ile ilgili yukarıdaki gözlemleri önemlidir. Ona göre Silifke'de iktidarla birlikte çalışacak kişi bulmak güçtür. Ayrıca Gazi Cumhuriyet Halk Fırkası'ndan olanlar içinde olumlu görüş belirtmemektedir. İçel'in Mersin tarafından absorbe edilmesi bir çözüm yolu olarak ortaya atılmıştır. Bütün bu gelişmelerin bir sonucu olarak Silifke seçimden sonra kaza merkezi yapılmıştır¹⁵⁴.

Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın 1930 sonbaharında yapılan belediye seçimlerindeki başarısı arkasındaki halk desteğinin hızla büyümesi sonucunu doğurmuştur. Kuruluşunda iktidara bir alternatif olarak düşünülmeyen parti artık bir iktidar odağı haline gelmiştir. Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın bundan sonra varlığını sürdürebilmesi için Cumhuriyet Halk Fırkası'nın kurucu genel başkanı Gazi Mustafa Kemal Atatürk ile siyasi bir mücadeleye girmesi gerekmektedir. Serbest Cumhuriyet Fırkasının kurucuları olan Gazi'nin yakın arkadaşları baştan beri böyle bir şey düşünmemişlerdir. Atatürk ile karşı

¹⁵⁴ Koçak, *Belgelerle İktidar ve Serbest Cumhuriyet Fırkası*, s. 289-290.

karşıya gelme düşüncesi parti yöneticilerini korkuttuğu için Ali Fethi Okyar 17 Kasım 1930'da dâhiliye vekaletine bir dilekçe vererek partinin kendisini feshettiğini açıklamıştır¹⁵⁵.

¹⁵⁵ Demirel, *Tek Parti İktidarı*, s.109.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SİLİFKE’NİN İDARİ VE NÜFUS YAPISI

19. yüzyılın başlarında Konya vilayetine bağlı olan İçel sancağının, 19. yüzyılın son çeyreğine kadar merkezi Ermenek’tir. 1871/1872 yıllarında sancak merkezi Silifke olmuştur. İçel sancağı daha sonraları Konya vilayetinden alınıp Adana vilayetine bağlanmıştır. 1870’li yıllarda Silifke; Cebel, Keşli, Bolacalı ve Merkez olmak üzere dört nahiyeden meydana gelmektedir. Bu yıllarda Silifke’nin köy sayısı 38’dir. 1890’lı yıllarda Silifke’nin Bolacalı, Yağda ve Ayaş isimli üç nahiyeden meydana geldiği görülmektedir. İçel’in 1924 yılında vilayet olduğu dönemlerde ise Silifke kazasının üç nahiyesiyle 103 köyü bulunmaktadır. Daha sonraki yıllarda idari yapının değişmesi ile köy sayılarında birtakım değişiklikler olmuştur.

3.1.İdari Taksimat

Adana Vilayet Salnamelerine baktığımız zaman 1872 yılında Silifke kazasının Cebel, Keşli, Bolacalı ve Merkez olmak üzere 4 nahiyesi ve 38 köyünün olduğu görülmektedir¹⁵⁶. Daha sonraki yıllarda Silifke kazasının genel olarak Bolacalı, Yağda ve Ayaş nahiyelerinden müteşekkil olduğu kayıtlıdır¹⁵⁷. 1873-1879 yılında İçel livasının 5 kazası ve 6 nahiyesi vardır. Bu nahiyelerden üçü Silifke’ye tabi olup, livanın merkezi de Silifke kazasıdır¹⁵⁸.

1890 yılında Yağda, Ayaş ve Bolacalı nahiyeleri Silifke’ye bağlı bulunmaktadır. Yağda’nın 17, Ayaş’ın 13 ve Bolacalı’nın 6 olmak üzere sancak merkezi olan Silifke’ye toplamda bağlı olan köy sayısı 36’dır¹⁵⁹.

1926/1927 yılında İçel kaza merkezi olan Silifke’nin Yağda, Ayaş ve Taşucu isminde üç nahiyesi ve 103 köyü bulunmaktadır¹⁶⁰. 1927/1928 yılında Silifke’nin nahiye

¹⁵⁶ H.1289/M.1872 Yılı AVS, s.102.

¹⁵⁷ H.1312/M.1894 Yılı AVS, s.58.

¹⁵⁸ H.1290/M.1873 Yılı AVS, s.96.

¹⁵⁹ H.1307/M.1890 Yılı ODS, s.589-590.

¹⁶⁰ 1926/1927 Yılı TCDS, s.702.

ve köy sayısında bir değişiklik olmamıştır¹⁶¹. 1928/1929 yıllarında da vilayet merkezi olan Silifke'nin yine üç nahiyesi olup bu yıl köy sayısı 107'ye yükselmiştir¹⁶².

Yapılan arşiv taramasında görülmüştür ki bazı köylerin belirli yıllarda bağlı oldukları kaza zamanla değişmiş ve köyler farklı kazalara bağlanmıştır. Örneğin 1886 yılına ait olan bir belgede Evkaf bölgesinde bulunan köylerin Mut kazasına bağlı oldukları kayıtlıdır. 27 Ocak 1886 tarihinde Dahiliye Nezareti'ne yazılan arzuhalde İçil (İçel) sancağı dahilinde bulunan Mut kazasına bağlı olan Keban (Keben), Çiftlik, Nasrullah, Yenisu, Gündüzler, Sabak ve Kepez (Kepezli) köylerinin ahalileri köylerinin merkez kazaya 13 saatten 16 saate ve yazın yaylak mahalline 22 saatten 25 saate kadar uzaklık mesafesinde olduğunu yazmışlardır. Kış ve yaz mevsimlerinde zorluk çektiklerinden, alışveriş vb. işler için köylerine dört beş saatlik gibi yakın bir mesafede olan Silifke kazasına bağlanmak istemişlerdir¹⁶³. Burada bahsi geçen 7 köyden altısı yukarıda da bahsedildiği üzere 1830-1840 yıllarında Silifke kazasındaki Evkaf bölgesine bağlı bulunmaktadır. Anlaşılan o ki ilerleyen zamanlarda değişen idari yapı neticesinde bazı köy veya bölgeler farklı bir kazaya tâbi hale gelmişlerdir. Cumhuriyet dönemindeki nüfus sayımlarına bakıldığında zaman burada bahsi geçen köylerin yine Silifke kazasında olduğu görülmektedir.

Bu duruma benzer örnek 1931 yılında da yaşanmıştır. Dahiliye Vekili Şükrü Kaya, İçel vilayetinin Anamur kazasına bağlı olan Kopukoğlu köyünün Konya vilayetinin Ermenek kazasına bağlanmasına dair düzenlenen bir kararname ve sebeplerinin belirtildiği yazıyı 12 Mart 1931 tarihinde Başvekâlete göndermiştir. Bu kararnamede Anamur kazasına bağlı olan Kopukoğlu köyünün kaza merkezine yirmi dört ve Ermenek kaza merkezine dört buçuk saat mesafede olduğu belirtilmiştir. Ayrıca köyün yakınlığı ve ilişkisi dolayısıyla ahalisi bütün alışverişlerini Ermenek'te yapmakta ve Anamur'a yalnız hükümet işleri için gitmektedir. Hükümet işleri için halk Anamur'a gidip gelme hususunda mesafenin uzunluğundan dolayı çok zaman kaybetmekte, bu yüzden bir hayli zorlukla karşılaşmaktadırlar. Köyün bu kaza merkezine olan uzaklığı idari ve inzibati hususta da etkili olmaktadır. Belirtilen işbu, coğrafi, iktisadi, idari ve inzibati sebeplerle zikrolunan köyün Ermenek kazasına bağlanması neticesinde halk hükümete ait işlerinin görülmesinde

¹⁶¹ 1927/1928 Yılı TCDS, s.694.

¹⁶² 1928/1929 Yılı TCDY, s.346.

¹⁶³ BOA, ŞD, 2121/36, H.18.06.1303.

kolaylığa kavuşacağı gibi köyün idari ve inzibati hususunda da faydalı olacağından her iki vilayet Genel Meclisi ve İdare Heyetlerinin Vilayet İdaresi Kanunu'nun 2.maddesine göre uygun görülen mütalaaları üzerine söz konusu Kopukoğlu Köyü'nün İçel vilayetinin Anamur kazasından irtibatının koparılması Konya vilayetinin Ermenek kazasına bağlanması uygun görülmüştür. Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal, Başvekil İsmet İnönü ve dâhiliye vekili Şükrü Kaya 22 Mart 1931 tarihinde toplanarak bu kararnameyi imzalamışlardır¹⁶⁴.

Aşağıdaki kısımda Köylerim 1928 isimli kitapta Silifke'deki nahiye ve köylerinin isimleri verilmiştir. Bu yıl Silifke'nin Merkez, Ayaş, Taşucu ve Yağda adında dört nahiyesi ve toplamda 95 köyü olduğu görülmektedir¹⁶⁵. 1933 yılında ise nahiye ayrımı yapılmadan genel olarak Silifke kazasına bağlı köylerin isimleri verilmiştir¹⁶⁶.

3.1.1. Dönemin Silifke Yöneticileri

3.1.1.1. 1924-1933 Yılları Arasında İçel (Silifke) Valileri

1920 yılında Silifke Mutasarrıfı olarak Hilmi Bey görev yapmıştır. İdari alanda meydana gelen değişiklikler sonucunda mutasarrıflıkların valilik kurumuna dönüştürülmesiyle oluşturulan İçel (Silifke) Valiliğine Kemal Bey atanmıştır. Kemal Bey Silifke'de meydana gelen Hoca Askeri olaylarında yetersiz kaldığı gerekçesiyle İcra Vekilleri Heyeti(Bakanlar Kurulu)tarafından 27 Mayıs 1924 tarihinde görevden alınmış, yerine ise Fahri Bey (Özen) vekaleten atanmıştır. 27 Ocak 1925 tarihinde İçel (Silifke) Valiliğine asaleten atanan Fahri Bey bu görevine uzun süre devam etmiştir¹⁶⁷.

Fahri Bey'den sonra İçel (Silifke) Valiliği görevine 24 Temmuz 1930 tarihinde Sait (Özsoy) Bey atanmıştır. Sait Bey'in valiliği döneminde Cumhuriyet Halk Fırkasında meydana gelen karışıklıklar, (Sait Bey'in valiliği döneminde Cumhuriyet Halk Fırkasında karışıklıklar meydana gelmiş), 1930 mahalli seçimlerini Silifke'de Serbest Cumhuriyet Fırkasının kazanması, seçimlerdeki şaibe iddiaları ve hakkında başlatılan soruşturmalar

¹⁶⁴ BCA, Fon Kodu: 30.11.1.0, Yer: 62.7.19, Tarih: 22.03.1931.

¹⁶⁵ *Son Teşkilat-ı Mülkiyede Köylerimizin Adları (Köylerimiz 1928)*, Hilal Matbaası, İstanbul 1928, s.359-361.

¹⁶⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz. Köylerimiz, İstanbul Matbaacılık ve Neşriyat Türk Anonim Şirketi, İstanbul 1933.

¹⁶⁷ Mehmet Pınar, *Cumhuriyet Döneminde İçel'de Siyasi Hayat (1923-1950)*, Hiperlink Yayınları, İstanbul 2018, s.300-301.

sebebiyle Sait Bey 20 Eylül 1931 tarihinde görevinden alınarak 47 yaşında emekli edilmiştir¹⁶⁸.

01 Kasım 1931 tarihinde Sait (Özsoy) Bey'in yerine İçel(Silifke)valiliği görevine Tevfik Sırrı (Gür) Bey atanmıştır. Tevfik Sırrı Bey İçel Vilayeti'nin merkez kazası olan Silifke'yi çağdaş bir kent yapmak için önemli çalışmalar yapmıştır. Şimdiki Anıt Meydanının bulunduğu yerdeki yüz dönümlük alanı çeviren Tevfik Sırrı Bey Cumhuriyet alanını meydana getirmiştir. Ayrıca bir dernek kurarak topladığı bağışlarla Akdeniz'deki ilk Atatürk Heykelini yaptırmıştır. Heykelin özelliği birebir Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün ölçülerine göre yapılmış olmasıdır. Tevfik Sırrı Gür'ün 1933 yılı içinde Elazığ valisi olarak atanmasıyla İçel(Silifke)valiliğine kısa bir süreliğine bir kaymakam vekalet etmiştir.¹⁶⁹

27 Mayıs 1933 tarihinde ise Resmi Gazetede yayınlanan 2197 sayılı kanunla İçel ve Mersin vilayetleri İçel adıyla birleştirilmiş oluşturulan yeni İçel Vilayeti'nin merkezi Mersin olmuştur. Silifke ise ilçe konumuna düşürülmüştür.¹⁷⁰

3.1.1.2. 1924-1933 Yılları Arasında Silifke Belediye Başkanları

1918-1920 yılları arasında Silifke Belediye Başkanlığını Süleyman Efendi yürütmüştür. Cumhuriyetin ilanından önce 1919 yılında Silifke Askerlik Şubesi Başkanlığı görevine getirilen ve ayrıca Ermenek ve İçel (Silifke) Umum Kuvay-ı Milliye komutanlığı görevini de yürüten Binbaşı Emin Mengenli 1921-1922 yılları arasında Silifke Belediye Başkanlığı yapmıştır. 1920 yılının Ekim ayında çıkan Delibaş isyanının bastırılmasında da görev alan Emin Mengenli Milli Mücadele'nin kazanılmasından sonra 1922 yılında sağlık sorunlarını öne sürerek Kıdemli Binbaşı rütbesiyle emekliye ayrılmıştır. Bir müddet Türk Hava Kurumu Başkanlığı ve Silifke Ticaret Odası Başkanlığı görevinde de bulunan Mengenli, seçimlerde delegelik ve Varlık Vergisi Komisyonu üyeliği görevlerinde de bulunmuştur. Silifke Belediye Başkanlığı görevlerini 1922-1923 yıllarında Yahşizade Emin Bey, 1924-1925 yıllarında Akkaşzade Hüsnü Efendi, 1926-1930 yılları arasında ise Halil Hilmi (Göksu) Beyler yapmıştır. 1930 yılında yapılan seçimlerde ise Sami Arkan Silifke Belediye Başkanı seçilmiş, Ancak kısa bir süre sonra seçimler iptal edilmiştir. Yeni

¹⁶⁸ Pınar, *İçel'de Siyasi Hayat*, s.282.

¹⁶⁹ *Cumhuriyet Gazetesi*, 25 Mayıs 1934, s.4.

¹⁷⁰ *Resmi Gazete*, 27 Mayıs 1933, s.2510.

seçimler yapılıncaaya kadar ise Sami Rıza Bey Silifke Belediye Başkanlığına vekalet etmiştir.1931 yılında yenilenen seçimlerde Silifke Belediye Başkanı seçilen Sait Uğur, 1938 yılına kadar belediye başkanlığı görevini yürütmüş; başkanlık görevi bitince ise Mersin İline müftü olarak atanmıştır¹⁷¹.

3.1.2. 1928-1933 Yıllarında Silifke Kazasının Mevcut Köyleri

Akdere Işıklı, Apsut, Aslanlı, Atıkmahallesi, Avgadı, Ayaş, Bahçe, Bahedere, Bayındır, Bolaca, Bolacalıkoyuncu, Bozkır, Boynuinceli, Burunucu, Bulacalı Koyuncu, Bucalı Tahtacıyani, Canbazlı, adırlı, atak, avuşbucağı, eltiki, erili, etrevilli, çiftlik, ilbayır, Demircili, Erdemli, Elbeyli, Evkaf iftliği, Gücüş, Gübün Paşalı, Gündüzler, Gülümpaşa, Güneyli, Güvere, Güzeloluk, Hacıömerli, Harkarası, Hasanaliler, Hüsametli, Hüseyinler, İdemli, İmambekirli, İmamlı, İmamuşağı, Iğdır, Işıklı, Kabasakal, Karaahmetli, Karaböcülü, Karadedeli, Karahacılı, Karakaya, Karakeşli, Kargıcak, Kavak, Kayacı, Keban, Kepez, Keşlitürkmenli, Kıca, Kırobası, Kızılgeit, Kızılısalı, Kocahasanlı, Kocapınar, Koramşalı, Köprübaşı, Kürtler, Küre, Küstülü, Mağara, Muhacir iftlik, Nasrullah, Nuri, Oluk, Ortaviran, Ovacık, Ovacık Işıklı, Persenti, Recepli, Sabak, Sandal, Sarıaydın, Sarıkaya, Sayağzı, Senir, Seydili Seyranlık, Sömek, Sökün, Sultanibozkır, Şahmurlu, Tabureli, Tahtacıyanı, Taşucu, Tehnel, Tekfur, Tekfurkoyuncu, Tırtar, Tozara, Tosmurlu, Türkmenli, Türkmenuşağı, Veyselli, Viran, Yağda, Yağda Koyuncu, Yeğenli, Yenisu.

3.2. Nüfus Yapısı

Osmanlı Devleti'nin yapmış olduğunu nüfus sayımlarına bakıldığı zaman Silifke'de nüfus sayımına Gurre-i Zilhicce 1246 (13 Mayıs 1831) tarihinde başlandığı görölmektedir. Bu yıla ait olan nüfus defterinde Silifke kasabası ve kazaya bağı olan on köy

¹⁷¹ Ahmet Ali Gazel, *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e İçel'in İdari Durumuna Kısa Bir Bakış*(1839-1933) Mersin Sempozyumu 2008, s.2106.

bulunmaktadır. Bu yıllarda Silifke’de tek mahalle vardır. Sayıma ilk olarak Silifke kasabasından başlanmış daha sonra Kale Bucağı, Nuru, Cılbayır, Kürtler, Senir, Karakaya, Gülümpaşalı, Sökün, Liman-Çavuş Bucağı ve Çiftlik (Müslüman) köyünün sayımı yapılmıştır. Merkez kaza nüfusunun ortalama %86’sını Müslüman ahali, %11’ini Çiftlik köyündeki Müslüman ahalinin yanı sıra burada ikamet eden gayrimüslimler (Rum) ve %3’ünü merkez kaza dâhilindeki Abdal ve Kıpti (Çingene) taifesi oluşturmaktadır¹⁷².

Silifke’ye ait olan nüfus verilerine 1831 yılından sonra 1838 ve 1840 yıllarında yapılan sayımlardan ulaşılmaktadır. Bu yıllarda da Silifke’deki mahalle ve köy sayısının aynı olduğu görülmektedir. Ancak 19. yüzyıl sonu ve 20. yüzyılın başlarında Silifke’de birçok köyün kayıtlı olduğu görülmektedir. Bunun nedeni de ilk yapılan sayımlarda kaza statüsünde olan Evkaf ve Cebel’in daha sonraki yıllarda Silifke kazasının bir bölgesi olması ve bu bölgelerdeki köylerinde Silifke’ye bağlı olmasından dolayı zamanla Silifke’deki köy sayısında artış olmuştur¹⁷³.

Cumhuriyetin ilk yıllarında İçel vilayetinin merkezi olan Silifke kazası, kaza merkezi ile Taşucu, Ayaş ve Yağda adındaki nahiyelerden müteşekkildir. Bu dönemde yapılan sayımlarda kadın ve erkek nüfus ayrı ayrı belirtilmiştir. Hatta bazı sayımlarda doğan ve vefat edenlere dair bilgiler de verilmiştir.

Tablo 1: 1926/1927 Yılında İçel Vilayetinin Umumi Nüfusu

	Umumi Nüfus			
	Hane	Kadın	Erkek	Toplam Nüfus
Silifke Merkez Kazası	3.200	9.284	8.489	17.773
Taşucu Nahiyesi	1.206	3.619	2.999	6.618
Ayaş Nahiyesi	1.130	3.142	2.555	5.697
Yağda Nahiyesi	1.264	4.181	3.197	7.378
Toplam	6.800	20.226	17.240	37.466

Kaynak: 1926/1927 Yılı TCDS, s.702.

Tabloda 1926/1927 yılında Silifke kazasının genel nüfusuna bakıldığı zaman Taşucu, Ayaş ve Yağda nahiyelerinin nüfusu ayrı ayrı belirtilmiştir. Silifke kazasının nahiyeleri ile değerlendirdiğimiz zaman toplamda 37.466 nüfusun olduğu görülmektedir.

¹⁷² Alp, *Nüfus Defterlerinde Silifke (1830-1840)*, s.18-19.

¹⁷³ Bkz. BOA, NFS.d 3644, s.2, H.29.12.1246, 202, BOA, NFS.d 3662, s.3, H.29.12.1254; BOA, ML.VRD.TMT.d 10570, s.2, H.29.12.1261.

Genel olarak değerlendirildiği zaman nüfus çoğunluğunun merkezde toplanmış olduğunu görmekteyiz. Nahiyelelerde ise en çok nüfus kadın ve erkek nüfus dahil olmak üzere Yağda nahiyesinde olduğu görülmektedir.

Tablo 2: 1927/1928 Yılında İçel Vilayetinın Umumi Nüfusu

Kazalar	Vefat			Doğum			Umumi Nüfus		
	Kadın	Erkek	Toplam	Kadın	Erkek	Toplam	Kadın	Erkek	Toplam
Silifke	61	230	291	357	380	737	19.618	18.062	37.680

Kaynak: 1927/1928 Yılı TCDS, s.701.

Tabloda Silifke kazasının genel nüfus miktarı, aynı zamanda bahsi geçen yıl içinde doğum ve vefat miktarları belirtilmiştir. Umumi nüfus kadın ve erkek olmak üzere genel toplamda 37.680 kişidir. Doęumda kadın ve erkek sayısının birbirine yakın olduğu görülmekte iken vefat sayısında erkek nüfusu kadın nüfustan ortalama dört kat fazladır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SİLİFKE'DE KÜLTÜR, EĞİTİM-ÖĞRETİM VE EKONOMİ

4.1. Kültürel Faaliyetler

4.1.1. Yörük Kültürü

Toplumların kültürünü oluşturan en önemli etken bireylerin yaşam biçimleridir. Silifke, Türk kültürünün temellerini oluşturan konargöçer yaşama sahip Yörük kültürünü temsil eden bir yapıya sahiptir.

Anadolu'daki Yörük kültürün tarihi temelleri Orta Asya Türk göçerliğine dayanır. Orta Asya bozkırlarında göçer bir hayat tarzı sürdüren Türk topluluklarının bu yaşam biçimi, hayvancılığa bağlı ekonomiye dayanan bir göçerliktir. Yapılan araştırmalarda Orta Asya Türk göçerliği ile ilgili görüşlerin çoğu, hayvancılığa dayalı göçerliğin niteliğiyle ilgili olmuştur. Bu araştırmaların, “step kültürü”, “atlı göçebe kültürü”, “bozkır kültürü” gibi tanımlamalardan yola çıkarak Türk konar göçerliğinin niteliğini açıklayabilme çabaları vardır¹⁷⁴. Yörük, köken itibarıyla “yörümek” fiilinden türemiş olup Orta Asya'dan Anadolu'ya gelerek yurt tutmuş göçer Oğuz Türkmenlerini ifade eden bir sözcüktür. Bir başka anlamıyla Yörük, bir yerde sabit durmayan sürekli göç edendir¹⁷⁵. Artun'un tanımlamasıyla Yörük; göçebe, dağlı, çok ve çabuk yürüyen, iyi yol alan, geçimini hayvancılıkla sağlayan göçebe Türkmenlere verilen addır¹⁷⁶.

Türkler, Orta Asya'dan Anadolu'ya göç etmeden önce çoğunlukla ekonomik olarak bozkırlarda hayvancılıkla uğraşır, kısmen de şehirlerde yaşarlardı. XI. yüzyılda Anadolu'ya gelen göçebe topluluklar, Anadolu'da ya dağlık bölgelere ya da dağla sahilin kesiştiği çizgilere yerleşmiştir. Böyle bir yerleşim tercihinin etki eden faktör, hayvancılık için gerekli olan yayla-sahil ikliminin uygunluğudur¹⁷⁷.

¹⁷⁴ Muhtar Kutlu, *Yaşayan Bir Alt Kültür Geleneği: Anadolu Göçer Kültürü. IV. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Bildirileri*, Kültür Bakanlığı Halk Kütüphanelerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yay, Ankara 1992, s. 16-17.

¹⁷⁵ Mehmet Eröz, “Türk Köy Sosyolojisi Meseleleri ve Yörük-Türkmen Köyleri”, *Sosyoloji Konferansları Dergisi*, S.6, Ankara 1965, s.122.

¹⁷⁶ Erman Artun, “Çukurova Yörüklerinin Gelenek ve Görenekleri”, I. *Akdeniz Yöresi Türk Toplulukları Sosyo-Kültürel Yapısı (Yörükler) Sempozyumu Bildirileri*, Ankara 1996, s. 25.

¹⁷⁷ Hilmi Dulkadir, “Sarıkeçililer”, II. *Uluslararası Karacaoğlan Çukurova Halk Kültürü Sempozyumu Bildirileri*, Adana 1993, s. 481.

Mersin'in Silifke ilçesinde de özellikle dağ kesimindeki yerleşim birimlerinde yaşayan toplulukların çoğu hayvancılığa dayalı göçer bir kültüre sahiptir. Bugün Silifke'de yaşayan insanların çoğu kendilerini “Yörük” olarak adlandırmaktadır. Anadolu'daki birçok coğrafyada olduğu gibi Silifke'de de Yörük kavramı, ekonomisi hayvancılığa dayanan ve hayvanlarına otlak bulma amacıyla yılın belli günlerinde mevsimsel olarak yaylaklar ve kışlaklar arasında göç eden toplulukları karşılar.

Yörükler yıl boyunca çadırlarla yaşayıp mevsimsel döngüye bağlı olarak yaylak ve kışlakta hayvan beslerler. Havaaların ısınmasıyla yaylaya çıkıp soğumasıyla kışlağa inerler. Bu mevsimsel hareket sırasında uygun yerlerde birkaç gün konaklarlar. Yıl boyunca hayvanları ile yeni otlaklar peşinde olan göçebe Yörüklerde statik bir yerleşmeden söz etmek mümkün değildir. Çadırlar, hayvan sürülerinin karışmaması için 150 ile 500 m. hatta 1 km'ye varan mesafelerde tutulmaktadırlar¹⁷⁸. Barınakları olan çadırlar dışında sosyal amaçlı bir yapıya rastlanmaz. Yörük geleneklerinin başında çadır kültürü vardır. Türkmenlerde çadır çok kutludur, saygılıdır, dualıdır. Çadır için “ataların duası” vardır. Çadıra kıtlık, bereketsizlik gelmez¹⁷⁹.

Doğayla iç içe bir yaşam biçimi olan Yörük kültüründe, birlikte yaşamının gücü ve değerleri gizlidir. Birlikte aynı mekânları paylaşan Yörükler, saygı ve sevgi içinde yaşamışlardır. Doğada bir yaşamın geçirilmesi için de bu değerlerin korunması ve aktarılması önemlidir. Sevgi, saygı ve herkese hürmet göstermenin önemli olduğu Yörük kültüründe, genel olarak Türk kültür, örf ve adetlerinin temeli yer alır.

Geniş bir coğrafyanın adı olan Toroslar, Yörük/Türkmen kültürünün hayat bulduğu coğrafyanın adıdır. Silifke yöresinde de geçmişten günümüze göçer kültürün izlerini görmek mümkündür. Bozdoğan Yörükleri, Boynuinceli Yörükleri, Sarıkeçililer, Keşlitürkmenli, Döneli ve Tekeli Yörükleri, Silifke civarında yaşamış olduğu bilenen Yörük guruplarından bazılarıdır¹⁸⁰.

Kış mevsiminde ılıman iklime sahip sahil yerleşimlerinde yaşayıp ilkbaharla birlikte hayvanlarını otlatmak için serin yaylalara göç eden Yörükler, Silifke halk

¹⁷⁸ Dulkadir, “Sarıkeçililer”, s. 484.

¹⁷⁹ Mehmet Eröz, *Yörükler*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul 1991, s. 111.

¹⁸⁰ Özkan Demir- Nur Bakar, “Silifke Yörüklerinde Doğum, Evlenme ve Ölüm Gelenekleri Üzerine Bir Araştırma”, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Konya 2014, C.1, S. 35, s.117.

kültürünün temsilcisidirler. Öyle ki gerçekleştirilen Yörük göçlerinin hazırlığı ve gidiş gelişlerini sembolize eden birçok olguyu Silifke halk kültüründe görmek mümkündür.

Silifke'deki gelenek ve görenekler; inançlar ve adetler genel olarak Yörük yaşamı etrafında ortaya çıkmış ve bazı gelenekler değişerek devam etmiştir.

Silifke ilçesi, coğrafi yapısı ve tarihi gelişimi açısından oldukça zengin bir halk kültürüne sahiptir. Silifke halkı, birçok kültürü barındırmış olması nedeniyle zengin bir halk folkloru birikimine sahiptir. Bu zenginlik, yörenin halk edebiyatı ürünlerinde, geleneklerinde, doğum, düğün, cenaze gibi törenlerinde yaşatılmaktadır. Kültürel anlamda en öne çıkan özelliği Silifke halk oyunları ve türküleridir. Yöre gerek yurt içinde gerekse yurt dışında Silifke oyun havaları ve oyunları ile tanınırlık göstermiştir.

4.1.2. Halk Oyunları

Silifke kültürü denilince akla ilk gelen türküler eşliğinde halk oyunlarıdır. Silifke halk oyunları ile gerek yurt içinde gerekse yurt dışında tanınırlık kazanmıştır. Silifke yöresi halk oyunları, özellikle kaşık ezgisi gerek müzik ve oyun gerekse sözleriyle oldukça hareketli bir yapıya sahiptir.

Silifke yöresinde oynanan kaşıklı halk oyunları, hareketli yapısıyla içinde neşeyi, bolluğu, bereketi taşır. Silifke halk oyunlarında ilk bakışta göze çarpan; hareket, canlılık ve akışır. Çok fazla kıvrak figürleri olan kaşıklı oyunlar çeviklik, çabuk hareket edebilme yeteneği ve oldukça fazla enerji ister. Yöredeki halk oyunlarının hemen hemen hepsi güçlü bir ritme sahiptir. Bu ritimler kaşıklı oyunlarda, oyuncuların her iki ellerinde ikişer adet olmak üzere kaşıkları çalmak ve koltuk davulunun çalınmasıyla sağlanır. Silifke yöresinde Yörükler, Türkmenler, Tahtacılar gibi farklı kültürlerin bir arada olmasının etkileşiminin de etkisi söz konusudur. Sadece Akdeniz ve Ege bölgesinde rastlanan oyuncuların tek olarak, el tutmadan oynaması yörenin halk oyunlarının en önemli özelliğidir¹⁸¹.

Silifke halk oyunlarını özellikleri bakımında üç başlıkta değerlendirmek mümkündür.

1. Üretimi anlatan oyunlar
2. Bir durum ya da belli bir olayı hikâye ederek anlatan olaylar

¹⁸¹ Zehra Ganioglu, “*Silifke Yöresi Sözlü Kaşık Havaalarının İncelenmesi*”, İstanbul Teknik Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1996, s 8.

3. Çevre ilişkilerinden kaynaklanan veya baskın olan müzik unsurunu harekete yansıtan oyunlar¹⁸².

Silifke'nin uluslararası düzeyde tanınırlığı olan halk oyunları, yöreye özgü Yörük yaşamını yansıtır. Silifke türkülerini oyun havaları, zeybekler ve oturak havaları olarak üç gruba ayrılabilir. Klarnet, keman ve koltuk davuluyla çalınarak söylenen Silifke türkeleri melodi çeşitliliği, kıvraklığı ile ünlüdür. Silifke yöresinde oynanan kaşık oyunlarının en önemli özelliği sözlü olmasıdır. Söz ve müziğin bütünleştiği ezgiler 2/4, 4/4 ve 8'lik usullerden oluşmuştur. Silifke halk oyunları türkeleriyle beraber çalınıp söylenerek, kaşık kullanarak, kız ve erkeklerden oluşan gruplarla beraberce oynanmaktadır¹⁸³.

Yörede yaygın olarak oynanan kaşıklı oyunlardan bazıları şunlardır: Silifke Zeybeği, Silifke'nin Yoğurdu, Tek Zeybek, Türkmen Kızı, Portakal Zeybeği, Çoya Vardım Zeybeği, Silifke Aksaması, Keklik, Tımbıllı, Kıbrıs Zeybeği, Sallama, Geralı.

4.1.3. Giyim ve Kuşam Kültürü

Bir yöredeki giyim kuşam, o toplumun kültürünü en iyi biçimde yansıtır niteliktedir. Silifke yöresinde çoğu günümüzde kullanılmayan, belleklerde yaşayan kıyafetler, konargöçer yaşama uygun sadelik ve işlevsel yönleriyle dikkat çekmektedir. Silifke yöresine ait geleneksel kıyafetler yörede yaygın olan Yörük kültürüne ait özellikler taşır. Bugün bu kıyafetler sadece halk oyunları ekipleri tarafından giyilmektedir.

Silifke halkının geleneksel kıyafetleri, sadece bir örtünme aracı değil aynı zamanda giyen kişinin sosyal yaşamdaki konumundan ekonomik durumuna, duygu-düşünce ve beklentilerine kadar uzanan geniş semboller dizisi oluşturmaktadır. Bu anlamda kıyafetler genel olarak kadın kıyafetleri (genç kız kıyafetleri, gelin kıyafetleri, yaşlı kadın kıyafetleri) ile erkek kıyafetleri (erkek kıyafetleri ve gelin kıyafetleri) diye ikiye ayrılabilir¹⁸⁴.

Silifke'de hâkim olan Yörük kültürü, giyim kuşama da etki etmiştir. Geleneksel kıyafetlerde kullanılan kumaşlar çulfalık adı verilen el tezgâhlarında dokunmuştur. Çulfalıkta dokunan bezler; ibrişimli bez, beyaz bez, gök bezdir. Bu bezlerden ibrişimli

¹⁸² Ganioglu, "Silifke Yöresi Sözlü Kaşık Havalarının İncelenmesi", s.8.

¹⁸³ Orkun Erol, "Silifke Halk Oyunlarında Yer Alan Türkülerin Konuları Silifke türkülerindeki Motif ve Semboller", Necmettin Erbakan Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya 2012, s. 27.

¹⁸⁴ Taciser Onuk v.d., *Silifke Folkloru İşlemecilik, Dokumacılık, Örucülük, Halk Oyunları ve Giysileri*, Atatürk Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara 2004, s.232.

bezden iç göyneği dikilir. Bu göyneğe halk arasında “içlik” denir. Gök bezden peşkir, tor ve yatak örtüsü yapılır¹⁸⁵.

Silifke’de eskiden günlük yaşamda giyilen geleneksel kıyafetler günümüzde folklor ekibinin kıyafetleri olarak kullanılmaktadır. Yöredeki folklor kadın kıyafetlerinde alta şalvar giyilir. Bu şalvar; kırmızı saten kumaştan bel kesimli, beli ve paçaları lastikle toplanmıştır. Şalvar, botları açıkta bırakacak boyda hazırlanmaktadır. Şalvarın üstüne gömlek giyilmektedir. Gömlek, pamuklu beyaz kumaştan omuzdan dikişli, takma kol ve arkadan düğmeli model özelliğindedir. Kol ve yaka ağzları kırmızı biyeli olarak hazırlanmıştır¹⁸⁶.

Yöredeki halk oyunları kıyafetlerinden bazıları şunlardır¹⁸⁷.

Başlık: Silifke’de kadınlar başlarına "Tebiz" ya da kırmızı renkte fes giyerler. Başlık olarak giyilen bu fesler altın veya gümüşlerle süslüdür. Fesin üzerine al ya da beyaz, kenarı işlenmiş pullu yaşmak bağlanır. Saçlar yanlardan ya da arkadan örülür. Saç örgüleri, siyah kaytanla çözülmesin diye bağlanır. Uçları altın ya da gümüşle süslenir.

Giysi: Yöre kadınları ayaklarına edik adı verilen yarım çizme giyerler. Deriden yapılan bu çizme sarı renkli ya da kırmızı renklidir. Ediğin üzerine geleneksel motifleri olan yün çoraplar giyilir.

Şalvar: Halk oyunlarında giyilen şalvar, kısa don biçimindedir. Şalvarın paçaları nakış işlemelidir. Şalvarın paçaları çorabın içine sokulur. Yörede giyilen şalvarlar; basma, pazen, ya da satenden yapılır. Çok renkli kumaşlardan yapılabilir. Özellikle kullanılan bir rengi yoktur.

Öncek: Silifke’de kadınların bellerine taktığı önlüğe “öncek” adı verilir. Öncekler genellikle mavi renkte olmakla birlikte farklı renkte de olabilmektedir.

Trablus Kuşağı: Trablus adıyla da bilinen bu kuşağın kumaşı deniz yoluyla ve Göksu Irmağı vasıtasıyla bölgeye ticaret malı getirip götüren Arap, Beyrutlu ve Trabluslu tüccarlar tarafından getirilmiştir. İpekböcekçiliği sayesinde bölge kültürü üslubu içerisinde günlük yaşama geçirilmiştir. Renkli ipekten dokunur, uçları püsküllüdür ve üçeteğin üzerine bele bağlanır.

¹⁸⁵ Mustafa İnceoğlu, *Silifke Yaşam Kültürü, Tebeşir Yayınları*, Konya 2013, s. 75.

¹⁸⁶ www.silifke.bel.tr Erişim tarihi 05.12.2021

¹⁸⁷ Ganioglu, “*Silifke Yöresi Sözlü Kaşık Havaalarının İncelenmesi*”, s.11- 13.

Belcek (Kolon): Trablus kuşağın üzerine yörede “belcek” adı verilen bir kolan bağlanır. Belceğin uçları belin arka kısmından sarkıtılır. Belceğin üzerinde süsler vardır. Çeşitli motiflerle süslenir.

Boncuklu Yazma: Küçük renkli boncuklardan motifler yapılarak kare, beyaz, pamuklu tülbentlerin dört tarafına dikilerek yapılır. Boncuklu yazma motiflerinin birçok sembolik anlamı bulunmaktadır. Şekillerine göre de farklı adlar alabilmektedir: sümbül, Türkan Şoray küpesi, Zilli, güllü, tren yolu, domatesli, mısırlı, biberli, kabak çiçeği, limon çiçeği, armutlu, hanım dudağı, kar topağı, yıldızlı, kaynana yumruğu, elti eltiye küstü, dutlu, kibrit çöpü, karpuz çekirdeği vb.

Oyalı Yazma: Oyalı yazmalar renkli veya desenli tülbentlerden yapılabilir. Bu tülbentlerin kenar kısımlarına sadece oya ipliğiyle motifler yapılır.

Üç Etek (Zıbın): Üç etek bir elbise adıdır. Elbisenin üst kısmı kolları uzun cepken biçimindedir. Etek kısmı ise bir parça önde iki parça arkada kavuşan yan kumaştan dikilir. Bu eteğin altına ince bir kumaştan astar çekilir. Her tür kumaştan ve istenilen renkten dikilebilir. Üç eteğin içine yöreye özgü göynekler giyilir. Bazen eteğin önündeki parçalar bele kuşak olarak bağlanır.

Erkek Başlığı: Silifke’de erkekler başlarına beyaz yünden dokuma “Börk” adı verilen bir başlık takarlar. Börk alın hizasından çapraz olarak üst üste gelecek şekilde bağlanıp arkadan ensede düğüm atılarak sırta doğru sarkıtılır.

Erkek Giysisi: Erkekler meci diye kumaştan dikilen içi astarsız bir gömlek giyerler. Mecidiyeli gömlek olarak adlandırılan bu gömleğin yakası yoktur. Gömleğin önü düğmeli ve kolları uzundur. Mecidiye gömleğin üzerine keçi kılından dokuma bir aba giyilir. Abanın uzunluğu bel hizasındadır. Sırt ve bel kısmında işlemler bulunmakla birlikte işlemleriz olanlar da vardır. Abaların rengi siyah, koyu kırmızı ya da kahverengidir.

4.1.4. Sembolü Keklik

Yörük yaşamın sembolü olan keklik «kınalı keklik» adıyla anılır. Keklik; eti yenilen, çirkin sesli, güzel görümlü bir kuştur. Yörükler kekliğin yaşadığı yerde yaşamının önemini sık sık vurgularlar. Yörüklerin bir yeri yurt tutması için kekliğin öttüğünü duyması gereklidir.

Silifke’de iki amaçla keklik avlanır. Birisi etini yemek içindir. Bu tür avlamalar tüfekle yapılır. Diğerisi ise kafeste beslemek içindir. Yörük yaşamı içinde mutlaka keklik beslenir. Konargöçer olarak sürdürülen bu yaşamda keklik beslemek bir gelenektir.

Silifke’nin sembolü haline gelmiş olan kekliğe renklerinden dolayı “kınalı keklik” denir. Keklik yüksek dağlarda yaşayan bir kuştur. Ovada çok fazla yaşamaz. Bir Silifke türküsünde “Kekliği düz ovada avlarlar, kanadını kanadına bağlarlar, şıkıdık mıkıdık şıkıdık mıkıdık oynarlar” biçiminde anlatılan keklik türküsünde aslında mizahi bir anlatım vardır.

4.2. Eğitim-Öğretim Faaliyetleri

Osmanlı Devleti dönemindeki sıbyan, iptidai ve rüştiye mektepleri ile medrese gibi eğitim kurumları uzun yıllar eğitim ihtiyacını karşılamıştır. Ancak zaman içerisinde Avrupa devletleri ilim ve bilimsel alanda gelişme gösterirken Osmanlı eğitim kurumları bu yenilikleri gerisinde kalmıştır. Bu geri kalmışlığın önüne geçmek için batılı tarzda modern okullar açılırken, bu okulların yanı sıra azınlık ve yabancı okullarda açılmıştır. Mustafa Kemal Atatürk, 3 Mart 1924 tarihinde Tevhid-i Tedrisat Kanununu çıkartmış ve medreseler kapatılmış, ülkede faaliyet gösteren tüm okullar Milli Eğitim Bakanlığına bağlanarak tek çatı altında toplanmıştır.

“15.Yılda İçel” adlı çalışmada İçel (Silifke) sancağından bulunan Cumhuriyet Dönemi ilkokul ve ortaokulların durumlarını şu şekilde anlatmıştır¹⁸⁸:

Harf inkılâbının yapıldığı 1928 yılında İçel sancağının toplam öğrenci sayısı 569’ı kız ve 2.724 erkek olmak üzere toplamda 3.293 kişidir. Sancağın en büyük okulu Silifke Ortaokuludur. Silifke Ortaokulu, bütün ilçelere cevap vermektedir. Ayrıca Cumhuriyetin ilk yıllarında Silifke’de birden fazla anaokulu da bulunmaktadır. Silifke’deki ilk ortaokul Cumhuriyet öncesinden kalmadır. Cumhuriyet öncesi okullarından Silifke Erkek Mektebi bünyesinde çalışan Silifke Rüştiye Mektebi, Cumhuriyet sonrasında başka bir binaya geçmiştir. 1950 sonrasında lise olarak da kullanılacak olan bu binada, cumhuriyetle birlikte yeni bir çehreye kavuşan ortaokulda yüzlerce öğrenci yetişmiştir. Okul; Anamur, Gülnar ve Mut ilçeleri ile köylerden gelen öğrencilere de eğitim vermiştir. Silifke Ortaokulundaki öğrenci sayısında 1927-28 eğitim-öğretim yılında çok önemli bir artış görülmektedir. 1924

¹⁸⁸ 15. Yılda İçel (Hazırlayan İçel Valiliği), Mersin Ata Çelebi Basımevi, Mersin 1938, s.147-164.

yılında 24 öğrenci ile başlayan eğitim-öğretim hayatı, 1927-28 eğitim- öğretim yılı başına kadar 33 iken birdenbire 115 öğrenciye ulaşılmıştır. Bu artışta en önemli rolü Silifke’de açılan öğrenci yurdu oynamıştır. Silifke halkının ve çevre köylerde yaşayan okumayı seven insanların katkısı ile yapılan öğrenci yurdu, köylerden ve ilçelerden gelen öğrenciler için güvenli bir mekân meydana getirdiği için köylüler çocuklarını okumak için Silifke’ye gönderebilmiştir.

Tablo 3: 1923-1933 Yılları arası Silifke’deki İlkokulların Durumu

Ders Yılı	Okul Sayısı	Öğrenci Sayısı			Mezun Olan			Öğretmen		
		Kız	Erkek	Toplam	Kız	Erkek	Toplam	Kadın	Erkek	Toplam
1923-24	42	243	1.826	2.069	12	24	36	-	64	64
1924-25	40	367	1.868	2.235	19	52	71	12	52	64
1925-26	47	352	1.839	2.182	16	72	88	12	55	67
1926-27	61	366	2.374	2.740	35	143	178	13	75	80
1927-28	70	569	2.724	3.293	-	-	-	4	100	104
1928-29	71	876	2.781	3.657	21	99	120	8	104	112
1929-30	74	942	2.547	3.489	17	106	123	12	97	109
1930-31	92	1.060	2.641	3.701	27	93	120	20	105	125
1931-32	68	1.055	2.496	3.521	11	118	129	20	118	138
1932-33	68	686	2.043	3.026	35	81	116	12	90	102

Kaynak: 15. Yılda İçel, s.99.

1923-1924 Eğitim-Öğretim yılından 1932-1933 eğitim öğretim dönemine kadar geçen süreçte İçel vilayetindeki ilkokulların eğitim öğretim faaliyetlerine baktığımızda en çok öğrencinin 3.701 öğrenciyle 1930-1931 eğitim öğretim döneminde olduğunu görmekteyiz. En çok ilkokul ise 92 okulla yine aynı dönemde bulunmaktadır. Kız öğrenci sayısı Cumhuriyet’in ilk yılı olan 1923-1924 eğitim öğretim yılında 243 kişi ile en düşük seviyesinde iken bu sayı Cumhuriyet’in 7. yılı olan 1930-1931 eğitim-öğretim döneminde 1.060 öğrenciye ulaşmıştır. Erkek öğrenci sayısı Cumhuriyet’in ilk yılı olan 1923-1924 Eğitim-Öğretim döneminde en düşük seviyesi olan 1.826 kişi iken bu sayı 1928-1929 Eğitim-öğretim dönemi ile 2.781 kişi olmuştur. Öğretmen sayısının en fazla olduğu sene 138 öğretmenle 1931-1932 yılı olurken en fazla erkek öğretmen sayısı 118 öğretmenle aynı yıla aittir. En fazla kadın öğretmen sayısı ise 20 öğretmenle 1930-31 ve 1931-32

dönemlerine aittir. 1923-1924 eğitim öğretim döneminde ilkokullarda hiçbir kadın öğretmen yoktur.

En fazla mezun öğrencinin verildiği dönem 128 öğrenciyle 1926-1927 eğitim öğretim dönemi olurken 1927-1928 döneminde ise hiç mezun verilmemiştir. En fazla kız öğrencinin mezun verildiği dönem 35 öğrenciyle 1926-1927 ve 1932-1933 eğitim-öğretim dönemi olurken en fazla erkek öğrencinin mezun verildiği dönem ise 143 öğrenciyle 1926-1927 dönemi olmuştur.

Tablo 4: 1923-1933 Yılları Arası Silifke'deki Ortaokulların Durumu

Ders Yılı	Okulun Adı	Talebe Sayısı		
		Kız	Erkek	Toplam
1923-24	Silifke Lisesi	-	24	24
1924-25	Silifke Ortaokulu	-	28	28
1925-26	Silifke Ortaokulu	-	29	29
1926-27	Silifke Ortaokulu	-	33	33
1927-28	Silifke Ortaokulu	-	118	118
1928-29	Silifke Ortaokulu	10	122	132
1929-30	Silifke Ortaokulu	13	102	115
1930-31	Silifke Ortaokulu	11	100	111
1931-32	Silifke Ortaokulu	16	117	133
1932-33	Silifke Ortaokulu	10	126	136

Kaynak: 15. Yılda İçel, s.100.

1923-1933 Eğitim-Öğretim yılları arasında Silifke'deki ortaokulların durumuna baktığımızda 1928-1929 Eğitim-Öğretim yılına kadar hiçbir kız öğrencinin ortaokullarda eğitim görmediği görülmektedir. 1931-1932 yılında ise kız öğrenci sayısı 16 öğrenciyle en yüksek seviyesine ulaşmıştır. Cumhuriyetin ilk yılı olan 1923-1924 Eğitim-Öğretim döneminde 24 olan erkek öğrenci sayısı Cumhuriyet'in onuncu yılı olan 1932-33 döneminde 126 öğrenciye ulaşmıştır. Yine 1923-1924 döneminde toplamda 24 olan ortaokullardaki öğrenci sayısı 1932-1933 yılında 136'ya ulaşmıştır.

4.3.Ekonomik Faaliyetler

4.3.1.Tarım ve Hayvancılık

Türkiye Cumhuriyet Devlet Salnamelerinden edilen bilgilere göre 1925 yılında İçel vilayetinin iki milyon dönüme yakın tarıma elverişli arazisi olduğu ancak bunun bir buçuk

milyon dönümünde nöbetleşe ekim gerçekleştiği belirtilmektedir. Elde edilen mahsul bire sekiz nispetindedir. Gerçekleştirilen tarımsal faaliyet günümüz teknolojisine uygun olarak yapılırsa elde edilen hâsılat bire yirmi, yirmi beş nispetinde de olmaktadır. Yalnız yabancı aşısız zeytin ağaçları bir buçuk milyon dönüme yakın bir sahayı kapsamakta ise de hâlihazırda istifade edilememektedir¹⁸⁹. 1927/1928 yıllarında İçil (İçel) vilayetinin yüz ölçümü 8.236 kilometrekare olup bundan 3.000 kilometrekaresi ekili arazi iken 5.236 kilometrekaresi ekili değildir. Ekili olmayan arazinin 2.303 kilometrekaresi dağlık ve taşlık 418 kilometrekaresi de göl ve bataklıktır¹⁹⁰.

1925 yılında Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal'in girişimleri ile kurulan Tekir Çiftliği sayesinde şehirdeki tarımsal faaliyet daha modern tekniklerde yapılır hale gelmiştir. Daha önceleri dönemin Adana Valisi Abidin Paşa'ya ait olan bu çiftlik, çeşitli nedenlerden dolayı Abidin Paşa tarafından işletilememiştir. Mavromati adındaki tüccardan borç almak zorunda kalan Abidin Paşa bunun karşılığında çiftliği rehin vermiştir. 1880'li yılların sonunda borcu ödeyip rehin çiftliği kurtaramayan Abidin Paşa bu arada *Kıbrıs'a yakın, çok stratejik koca araziye ecnebilere satıyor* diye dedikodulara muhatap olup iftiralara uğramıştır. Bu gelişmeler üzerine payitahta durumu yazmaya karar veren Abidin Paşa yazdığı mektupta söz konusu çiftliğin alınarak padişahımızın mülkü olmasını istemiştir. Konu yani alınan borcun ödenememesi ve çiftliğin rehinliği uzun yıllar devam etmiştir. 1920'li yılların başında da bu durumun devam ettiği görülmektedir¹⁹¹. Tekir Gazi Çiftliği Abidin Paşa'dan Bodasaki'ye geçmiş, Bodasaki'nin de Kurtuluş Savaşı'ndan sonra Yunanistan'a kaçması üzerine çiftlik hazineye kalmıştır. Hazineye kalan bu arazi ise en son Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal tarafından ihaleyle satın alınmıştır.

Gazi Numune Çiftliği: Reiscumhur Gazi Mustafa Kemal, Mayıs 1926'da Silifke ziyaretleri esnasında Silifke civarındaki Numune Çiftliği'nde yeni ziraat makineleriyle hasat yapılırken hazır bulunmuş, o gün akşama kadar tarlalarda meşgul olmuştur. 12.500 küsur dönüm olan bu çiftliği bir aralık bazı kişiler alıp geliştirme teşebbüsünde bulunmuşlarsa da buna muvaffak olamamışlardır. Gazi bu çiftliği aldıktan sonra burayı geliştirmek için çiftliğe uzmanlar getirmiştir. Getirilen bu uzmanların da çalışmalarıyla toplamda 12.500 dönüm olan bu arazinin 7.500 dönümüne arpa ve buğday, 2.500

¹⁸⁹ 1925/1926 Yılı TCDS, s.506.

¹⁹⁰ 1927/1928 Yılı TCDS, s.695.

¹⁹¹ BOA, Y.MTV. 38/35, H.28.07.1306; BOA, ŞD,3167/23, H.09.10.1339

dönümüne pamuk, geriye kalan 2.500 dönümlük bölümüne ise susam ekilmiştir. Çiftlik bu anlamda bakımsız kalmış olan toprakları ihya etmek için güzel bir numune vazifesi de görmüştür. Çiftliğin eskiden beri önemli bir bölümü bataklıkken ve çiftlik sürülemeyecek bir durumda iken modern araçların da kullanılması ile gerekli çalışmalar yapılmış, neticede bataklıklar tamamen kurutulmuştur. Çiftliğin içindeki Tekfur Suyu isimli çaydan da istifade edilmiştir. Ayrıca mevcut olan diğer çaylardan nasıl istifade edileceği ve bataklıkların oluşmasına nasıl engel olunacağı da halka gösterilmiştir. Bu çalışmalarla birlikte çiftlikteki yapılar da ihtiyaca kâfi gelmediğinden çiftlikte fenni ve asri binalar ile tesisat yapımına da başlanmıştır¹⁹².

Vilayet genelinde buğday, arpa, yulaf, çavdar, burçak, darı, mısır, mercimek, nohut, pirinç, tütün, pamuk, susam vb. mahsulât yetiştirilmektedir. Ahalinin büyük bir çoğunluğu çiftçilik ve ziraatla meşguldür. 1925 yılı içinde kaza merkezi olan Silifke’de 670.000 dönüm arazide yapılan ekimden 50 milyon kilo buğday, 36 milyon kilo arpa, 21 milyon kilo mahlût, 2 milyon kilo çavdar, 9 milyon 200 bin kilo burçak, 5 milyon kilo susam, 270.000 kilo pamuk, 7 milyon kilo mısır, 900.000 kilo nohut, fasulye ve pirinç elde edilmiştir. Elde edilen bu ürünlerden 500.000 kilo buğday, 160.000 kilo susam, 10.000 kilo fasulye, 300.000 kilo arpa, 30.000 kilo pirinç ve 120.000 kilo mısır ihraç edilmiştir¹⁹³.

1926 senesi içinde Silifke’de 633.800 dönüm hububat ekimi yapılmış, yapılan bu ekimden 101.010.000 kilo hububat elde edilmiştir¹⁹⁴.

Silifke’deki ekonomik yapının temelini tarım ve hayvancılık oluşturmaktadır.

Tablo 5: Silifke’ de Ekilen Ürünler ve Elde Edilen Miktarlar (1927-1929)

Ürün	1927/1928 Yılı		1928/1929	
	Dönüm	Kilo	Dönüm	Kilo
Buğday	77.000	11.000.000	100.000	-
Arpa	100.100	8.900.000	200.000	-
Burçak	19.800	4.000.000	20.000	-
Çavdar	20.900	400.000	40.200	-
Mısır	100	30.000	200	-
Patates	2.500	250.000	1.000	-
Susam	170.000	680.000	5.000	-

¹⁹² *Milliyet Gazetesi*, 15 Mayıs 1926, s.1.

¹⁹³ 1925/1926 Yılı TCDS, s.507.

¹⁹⁴ 1926/1927 Yılı TCDS, s.704.

Pamuk	1.700	34.000		-
Tütün	170	8.300	800	-
Üzüm Bağı	2.400	240.000	2.400	-
Zeytin Ağacı	500.000		50.000	-
Limon, Portakal ve Mandalina Ağacı	20.000			-
Ankovanı (Adet)	3.000			-

Kaynak: 1927/1928 Yılı TCDS, s.695; 1928/1929 Yılı TCDY, s.348.

Yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere 1927/1928 yıllarında elde edilen mahsullerden ilk sıralarda buğday, arpa ve burçak yer almaktadır. Ürünlerin ekim alanlarına bakıldığında dönüme nazaran elde edilen mahsul çok fazladır. Bu durum da Silifke coğrafyasının tarıma çok elverişli olduğunu açıkça göstermektedir. Sanayi ürünlerinden pamuk, susam ve tütünden ise susamın ekildiği alan ve elde edilen miktar diğer sanayi ürünlerine göre daha fazladır.

1928/1929 yılında ise mahsullerin dönüm olarak ekildiği miktar belirtilmişken elde edilen ürünün kilo olarak karşılığı verilmemiştir. Bahsi geçen iki yıl değerlendirildiği zaman buğday, arpa, çavdar, burçak, susam, pamuk, tütün ve diğer ürünlerde ilk tabloda görüldüğü üzere mahsulün ekildiği alan ikinci tablodakine göre daha azdır. Bu durumda 1928/1929 yılında daha geniş alanlarda tarım faaliyeti gerçekleşmiştir. Bu durumun nedeni bir ihtimal bu yıl içinde Silifke'ye yeni köylerin ve dolayısıyla yeni arazilerin dâhil edilmesi üzerine arazi artışı olmuştur. Bu durum da ekilen üründe artış olmasını sağlamıştır. Diğer bir ihtimalse ilk zaman boşta olan arazilerin sonraki yıl boş bırakılmayıp ekilmesinden kaynaklanmış olmasıdır.

Aşağıdaki tablolarda da görüleceği üzere 1927-1929 yılları arasında Silifke'deki ehil hayvan miktarlarına bakıldığında özellikle koyun ve keçinin çoğunlukta olduğu görülecektir. Bu durum da bizlere Silifke'nin ekonomisinin her ne kadar tarımsal faaliyetlere dayalı olduğunu gösterse de hayvancılığın da önemli bir miktarı kapsadığını göstermektedir.

Tablo 6: 1927/1928 Yılında Silifke'deki Ehli Hayvanlar ve Miktarı

Cinsi	1927/1928	1928/1929
	Adet	Adet
Beygir/At	694	793
Kısrak	1.206	1.191
Merkep	5.100	5.214

Katır	-	16
Deve	3.317	3.658
İnek	4.468	4.433
Öküz	5.650	5.607
Manda	62	64
Koyun	15.284	14.225
Keçi	218.758	214.586
Tiftik Keçisi	-	63

Kaynak: 1927/1928 Yılı TCDS, s.696; 1928/1929 Yılı TCDY, s.349.

4.3.2. Ticari ve Sanayi Faaliyetleri

Silifke Ticaret ve Sanayi Odası'nın yayımlanmış olduğu ve odanın muhasebecisi Zarif isimli kişi tarafından hazırlanan "Cumhuriyetin 10.Yıldönümü" adlı çalışmada 1923-1932 yılları arasındaki ithalat ve ihracata dair önemli bilgiler verilmiştir. Buna göre elde edilen ürünler Suriye, Kıbrıs, Mısır, İtalya, Fransa ve İngiltere'ye; madenler ise Belçika'ya sevk ve ihraç edilmektedir. Yapılan ihracatın başında kereste, mevaşi, buğday, arpa, çavdar, mısır, darı, burçak, börülce, balmumu, fasulye, nohut, pirinç, patates, un, kuru üzüm, sadeyağ, zeytinyağı, susam, ham deri, av derileri, mercimek, harnup, palamut, hayvani gübre, odun, kömür, kırmızı sumak, fıstık, afyon, kepek, tuzlu balık, saman, tavuk, peynir, kabuklu badem, ceviz içi, pamuk, kırmızıbiber ve maden (simli kurşun) gelir. Bu durum ihracatın genel itibarıyla orman ürünleri, hububat, sebze-meyve ve kısmen de sanayi ürünlerinden oluştuğunu göstermektedir¹⁹⁵.

1925-1932 yılları arasında ithal edilen ürünler ayakkabı, anason, benzin, buğday, bıtırlıklı tel, baklava, baharat, cam ürünleri, çimento, çay, çelik, çorap makinesi, deri ve kösele, elbise, gazyağı, hasa, hırdavat eşyası, kiremit, kahve, manifatura, mermer, makine ve parçaları, mürekkep, pirinç, portakal, pamuk ipliği, sandal, sabun, şeker, şapka, teneke ve çinko, toprak avanı, tuhafiyeye, sandalye, demir, su dolabı, zeytinyağı ve tavuktur. Bu ürünlerden ayakkabı 1926, anason 1925, buğday 1925, bıtırlıklı tel 1925 ve 1927, baklava 1925, çelik 1929, çorap makinesi 1926, elbise 1925, kiremit 1928, mermer 1925, portakal 1926, sandalye 1925, zeytinyağı ve tavuk ise sadece 1926 yılında ithal edilirken diğer ürünler farklı yıllarda da ithal edilmiştir¹⁹⁶.

¹⁹⁵ Cumhuriyetin 10.Yıldönümü (Hazırlayan Zarif), Mersin Doğruöz Matbaası, Mersin 1933, s.18-19.

¹⁹⁶ Zarif, Cumhuriyetin 10.Yıldönümü, s.20-21.

4.3.3. Atatürk Çiftliği'nin Kurulması

Gazi Mustafa Kemal Atatürk, vatanımızı düşman işgalinden kurtardıktan sonra ülkemizin ekonomik kalkınmasına öncelik vermiştir. Ekonomik kalkınmanın özellikle ziraatla gerçekleşeceğini söyleyen Gazi, bu amaçla ülkemizin çeşitli yerlerinde çiftlikler kurmaya karar vermiştir¹⁹⁷.

Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal'in 1925 yılında kuruluş çalışmalarını başlattığı çiftliklerden birisi de Silifke'deki Tekir Çiftliği'dir. 12.500 dönüm büyüklüğündeki çiftliğe Atatürk ilk olarak 20 Ocak 1925 tarihinde gelmiş; arazinin ve bölgenin ne derece zorlu, bakımsız ve perişan bir halde olduğunu görmüştür¹⁹⁸. Çiftliğin kurulması için satın alınan arazi, Mersin'de fabrikatörlük yapan Bodosaki adlı bir Rum'a aittir. Bodosaki, Kurtuluş Savaşı'ndan sonra memleketi Yunanistan'a gitmiş, çiftlik ise hazineye kalmıştır¹⁹⁹. Çiftliğin bulunduğu bu araziye gezen ve beğenen Gazi, burada çiftlik kurmaya karar vermiştir²⁰⁰.

Gazi, Taşucu'nda bulunduğu sırada satın almayı düşündüğü çiftliğin işlemlerini yaptırmak üzere Hacı paşazade Sadık Bey'i görevlendirmiş, çiftliğin alım satım işlemlerinin de yine onun tarafından yapılması konusunda anlaşılmıştır²⁰¹.

Bodosaki Çiftliği adıyla bilinen ve terk edilmiş olan çiftlik arazisi, Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal adına ihaleye giren Sadık Bey tarafından 36.000 lira bedelle satın alınmıştır. Ardından Sadık Bey vasıtasıyla çiftlikte yoğun bir çalışma başlatılmıştır. Ziraî çalışmaların yanı sıra o çevrede daha önce örneği görülmecek şekilde iki katlı, damı kiremitle örtülü bir ev inşa edilmiştir. Çiftlikte ziraat ve hayvancılık da yapılmaktadır. Ancak çiftliği diğerlerinden ayıran en önemli özellik burada pirinç ve pamuk ziraatının da yapılmasıdır. O dönemde pirinç ziraatını fenni tekniklerle yapan başka bir çiftlik yoktur. Çiftlikte toprağın verimli ve sulanabilir olmasından dolayı pamuk üretiminde de iyi sonuçlar alınmıştır. Dışarıdan yüksek kaliteli tohumlar getirilmiş ve uzun elyafli pamuk elde edilmiştir. Çiftlikte pamuktan başka jüt, rami ve keten gibi lifli maddelerin ziraatı da tecrübe edilmiştir. Ziraat çalışmaları sürdürülürken aynı zamanda ürünlerin işlenmesi,

¹⁹⁷ Aslan, *Atatürk Silifke'de*, s.184.

¹⁹⁸ Yaşar Semiz, "Atatürk Çiftlikleri ve Bunların Hazineye Devri", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S.26, Aralık 2009, s.162.

¹⁹⁹ Aslan, *Silifke Tarihi*, s.303.

²⁰⁰ Vural, *Atatürk Mersin'de*, s.42.

²⁰¹ Aslan, *Atatürk Silifke'de*, s.175.

depolanması ve pazarlanması için uygun binalar da yapılmıştır. Ziraat ve inşaat çalışmalarında çoğunlukla Silifke, Gülnar, Anamur ve Mut gibi çevre ilçeler ile bu ilçelere bağlı köylerdeki insanlardan faydalanılmıştır. Günlerinin önemli bir kısmını boş geçiren bu insanlar hem iş sahibi olmuşlar hem de en zor şartlarda bile uygun ziraatın nasıl yapılacağını öğrenme şansını elde etmişlerdir²⁰².

Olukbaşı köyünde bulunan çiftlik alındığında arazisi içinde hiçbir tesis yoktur. Bu arazi satın alındıktan sonra arazi ıslahı ve bayındırlık işleri gerçekleştirilerek kanallar üzerinde altı küçük köprü, bir güvenlik binası, bir müdürlük ofisi, lojmanlar, makine ve onarım atölyeleri, fırın, mutfak, ürün ambarları, depolar ve akaryakıt deposu yapılmıştır. Kısa bir sürede içinde hayvancılık ve sebze yetiştirilmeye başlanan çiftlik örnek bir tesis haline gelmiştir. Çiftlikte kullanılmak üzere traktör ve biçerdöver gibi araç gereçler de Almanya'dan getirilmiştir²⁰³.

13 Mayıs 1926 tarihli *Taşili Gazetesi*, Atatürk'ün Tekir çiftliğinde yeni ziraat makineleriyle hasat yapılırken hazır bulunduğunu, Gazi'nin o gün akşama kadar tam bir çiftçi gibi tarlada meşgul olduğunu bildirmiştir. Çiftlik ve mahsulât hakkında tetkikatta bulunan Atatürk, çiftliğin etrafını atla gezmiş; yağmurların her havalide olduğu gibi bu havalide de mevsimsiz yağması ve bundan dolayı oluşan hasarlara rağmen mahsulâtın genelinden son derece memnun kalmıştır. Gazi, Silifke dağlarını ihtiva eden ve Silifke için büyük ve tabii bir kaynak ile servet olan ve vaktiyle binlerce insanı refahla geçindiren zeytin ve harnup ağaçlarını işaret ederek bunların ıslah, istifade ve intifa usullerinin halka gösterilmesini emir buyurmuştur. Çiftlik civarında bulunan birçok zeytin ve harnubun ıslah ve ihyasına başlanmış, memleketin istifade edemediği ve istifade etmesini bilmediği bu servete inkişaf yolunu açmıştır. Atatürk, çiftlik dâhilinde bulunan suların kullanılmaya elverişli hale getirilmesi için bir uzman bile getirmeyi düşünmüştür. Ayrıca Gazi'nin emriyle ehil hayvanlardan tavuk, kaz ve keçi yetiştirmek için fenni ve muntazam ağılların inşası ile çiftlikte bağ ve meyve bahçesinin oluşturulması için çalışmalara başlanmış; bunun yanında çiftliğin iki kilometre mesafede bulunan Mersin-Silifke yoluna bağlanması

²⁰² Semiz, "Atatürk Çiftlikleri ve Bunların Hazineye Devri", s.162-163.

²⁰³ Vural, *Atatürk Mersin'de*, s.42-43.

için gerekli talimatlar verilmiştir. Çiftlik dâhilinde ve etrafında bulunan bataklıkların kurutulması için ise ayrıca girişimlerde bulunulmuştur²⁰⁴.

11 Şubat 1931’de Atatürk ve beraberindekilerle çiftlik ziyaretine katılan Afet İnan, Atatürk’ün bu çiftlikle nasıl yakından ilgilendiğini şu şekilde aktarmıştır: *“Çiftlikte iki katlı küçük bir ev ile yanında bir fırın ve çalışanların yemek yediği bir yer vardı. Çiftlikte herkesi barındıracak yer yoktu. Bu hâl karşısında tabi bütün düşünceler derhal dönmek ve fırtına ya da yağmura yakalanmamaktı. Hâlbuki Atatürk, çiftlik işleriyle meşguldü. Herkese tercüman olmak için düşünceleri iletmeğe istedim. ‘Tetkikatımız bitmeden dönmeyiz, sizler de buraları tanıyın’ diyerek çevresine neşe ve emniyet havası vermişti. Böylece herkes onun etrafında, onu takip ediyordu. Bir ara amelelerin yemek odasına girdi. Yumurta ve peynirle yenen çiftlik yemeği hepimize pek tatlı gelmişti. Atatürk, fırıncı ile o kadar neşeli konuşuyordu ki bütün fikirler orada toplanmıştı”*. Her fırsatta çiftliği desteklemek isteyen Atatürk, 1936 yılında Silifke’de kurulan Tekir Çiftliği Tarım Kredi Kooperatifinin de bir numaralı üyesi ve ortağı oldu. Bu tutumuyla Atatürk, çiftçinin kalkınması adına onlara yapmış olduğu öncülük görevini bir kez daha yerine getirmiş oldu²⁰⁵.

4.3.4. Silifke Ticaret Odası’nın Kuruluşu ve Faaliyetleri

Silifke Ticaret ve Sanayi Odası, 1909 yılındaki kuruluşuna kadar -memleketin iktisat ve ticaret sahasının her şubesinde olduğu gibi- Cumhuriyet döneminin başlangıcına kadar çoğunluğu Rum ve Ermenilerin oluşturduğu bir grup tarafından idare edilmişti. Bu kuruluş kefalet ve itibarı tüccarı tasdiki gibi, yine Rum ve Ermenilerin adına ve hesabına aşar ve kredi işlerine aracı olmuş, aralarında bulunan birkaç Türk üye sindirilmiş, oda meclisinde ise az sayıda kalmaları sebebiyle faal bir hale gelememişlerdi. Kurtuluş Savaşı’ndan sonra gayr-i müslim vatandaşların memleketten göç etmesi üzerine ise bu kuruluşlar memleketin gerçek sahibi olan Türk tüccarlarının eline geçmişti. Bu kuruluşlar Cumhuriyet Dönemi’nde verilen ehemmiyetle memleket içinde yararlı birer kuruluş haline gelmiştir. Silifke Ticaret ve Sanayi Odası, Cumhuriyet Devri’nden önce odayı temsil eden reisin

²⁰⁴ *Taşili Gazetesi*, 19 Mayıs 1926, s.1.

²⁰⁵ Semiz, “Atatürk Çiftlikleri ve Bunların Hazineye Devri”, s.163.

yazıhanesinde faaliyet gösterirken Cumhuriyet'ten sonra müstakil bir bina ile başkaca gayrimenkul ve taşınmazlara da sahip olmuştur²⁰⁶.

Silifke'nin İktisadi ve ticari önemini gören Yüksek İktisat Vekâleti, eski İçel vilayetini teşkil eden kazaların odalarını iptal ederek Silifke Ticaret ve Sanayi Odasını takviye etmiş, bu gelişmeden sonra Silifke Ticaret ve Sanayi Odası'nın önemi bir kat daha artmıştır. Oda'nın bütçesi Cumhuriyet'ten evvel 100-150 lira aralığında iken bu bütçe 1933 tarihinde 4.000 ila 5.000 arası bir seviyeye ulaşmıştır. Silifke Ticaret ve Sanayi Odası'nın mıntıkası eski İçel vilayetini teşkil eden Silifke, Anamur, Mut ve Gülnar kazalarından oluşmuştur. Bu mıntika 9.845 kilometre uzunluğu ve 91.032 nüfusu ile önemli bir coğrafyadır. Coğrafyanın dağlık kısmında oturan halk, davarcı ve koyuncudur. Çiftçilikle uğraşsalar da bu faaliyetleri daha çok ihtiyaçlarını karşılamak içindir. Koyun ve davardan aldıkları hâsılatla ise bir taraftan kendi ihtiyaçlarını karşılarlarken diğer taraftan ise hükümete olan borçlarını ödemektedirler. Sahil halkı ise bu bölgenin ovalık kısmında yerleşmiş ve çoğunluğu çiftçilikle uğraşmaktadır. Çiftçilik, bu bölge halkının başlıca geçim kaynağıdır

Milli Mücadele'yi büyük bir azim ve kararlılıkla yürüten ve kazanan Türk milleti, savaşın bitiminde memleketin ovasını, bağ ve bahçesini harap bir halde bulmuştur. Milli Mücadele sonunda harap bir şekilde bulunan bu yerler Cumhuriyet'in ilanından sonra ziraat, istasyon ve enstitülerin de katkılarıyla oldukça geliştirilmiş ardından ülke ekonomisine kazandırılarak oldukça önemli yerler haline getirilmişlerdir²⁰⁷.

1927 senesinde ova ziraatında başlayan makineleşme tarzı, üretimi arttırmış; bu durum dış pazarlara fazla mal arzına sebep olarak piyasaların istikrarsızlığını arttırmıştır. Makine masrafları, çiftçilerimizi ve çiftlik sahiplerimizi telafisi güç zarar ve borçlara sokmuştur. Hükümet, çiftçinin düştüğü bu vaziyeti görerek traktörleri satın alma sureti ile çiftçiye yuvarlanmakta olduğu uçurumdan kurtarmıştır. Zirai krediler ve Ziraat Bankalarının çiftçiye yaptığı ve özellikle son buhran senelerinde yapmakta olduğu para yardımı, hesabını bilen çiftçi vatandaşların çekmekte olduğu ıstırapların önüne geçmiş; çiftçiye can verici noktalar olmuştur. Saltanat devrinin yaşlı, işe yaramayan hayvanları ve Hazreti Âdem'den miras kalmış saban ve araçlarla yapılan ekme, biçme, toplama usul ve

²⁰⁶ Zarif, *Cumhuriyetin 10.Yıldönümü*, s.5-8.

²⁰⁷ Zarif, *Cumhuriyetin 10.Yıldönümü*, s.9-11.

uygulamaları; bugün daha iyi bir duruma getirilen kuvvetli çift hayvanları, medeni pulluk ve araçlarla yapılmaktadır. Cumhuriyet devrinden önce eski İçel vilayetinde bugünkü Ticaret ve Sanayi Odası'nın mıntıkasında bir tek un fabrikası mevcutken Cumhuriyet devrinde ikinci bir un, iki hızar ve bir de çeltik fabrikası ile bu sayı beşe yükselmiştir. Bütün bunlara ek olarak bir elektrik fabrikası da bu sayıya ilave edilince Cumhuriyet devrinin her iki senesinde bölgede bir fabrika mevcut olmuş demektir. Bölgesel ihtiyaçlara karşılık gelen terzilik, kunduracılık, demircilik ve dokumacılık gibi ufak sanayi ile ev sanayinde meydana gelen gelişmeler, asrın ihtiyaçlarını hiç de geride bırakmayacak bir tarzda gelişme göstermiştir²⁰⁸.

Tablo 7: Silifke Bölgesinde Üretilen Ürünler ve Elde Edilen Miktarları (1924-1932)

Mahsulat	1924	1925	1926	1927	1928	1929	1930	1931	1932
	Kilo	Kilo	Kilo	Kilo	Kilo	Kilo	Kilo	Kilo	Kilo
Buğday	3.415.000	3.417.000	7.320.000	4.120.000	4.590.000	4.648.000	5.100.000	4.510.000	2.140.000
Arpa	7.000.000	8.000.000	12.415.000	3.651.000	4.795.000	5.275.000	7.177.000	4.548.000	3.500.000
Çavdar	1.972.000	3.221.000	1.597.000	2.394.000	2.243.000	2.130.000	4.410.000	3.110.000	1.150.000
Burçak	830.000	671.000	704.000	1.066.000	507.800	534.700	1.009.400	1.447.000	740.000
Susam	580.000	617.000	638.000	613.000	804.000	687.000	1.275.000	827.000	130.000
Fasulye	119.000	95.500	160.200	84.800	142.000	270.000	231.000	142.500	60.000
Börtlüce	133.000	224.200	177.500	214.000	233.700	181.300	170.500	188.780	110.500
Maş	42.000	46.000	52.500	47.500	45.600	45.500	44.700	48.550	33.000
Mercimek	63.000	75.600	69.300	78.500	88.500	103.500	88.000	111.100	52.600
Mısır darı	600.000	1.833.000	1214500	1.815.700	279000	3.132.500	1.869.000	1.493.000	950.000
Kum darı	181.000	180.000	235.000	252.000	183.000	232.000	210.000	191.500	105.000
Nohut	39.000	47.200	45.500	71.550	88.000	60.600	32.000	31.500	27.500
Pirinç	210.000	305.000	160.000	192.000	110.000	125.000	331.000	545.500	898.000
Bakla	27.000	62.000	60.000	64.000	130.000	132.200	183.000	244.000	150.300
Fıstık	-	-	-	-	2.500	3.900	83.000	305.000	395.000
Kereste	375.000	599.688	200.150	190.310	232.245	265.289	338.310	322.500	106.000
Mevaşı	192.500	251.000	279.000	246.000	281.000	252.000	217.000	332.000	163.000
Pamuk	158.000	125.000	145.000	131.000	178.000	230.500	169.000	301.500	50.000
Kuru üzüm	490.000	495.000	687.700	1.131.000	762.500	1.145.000	1.150.000	938.000	750.000
Zeytin	43.000	45.000	77.000	48.000	37.000	49.000	90.000	118.000	35.000
Zeytinyağı	11.000	8.000	14.000	85.000	7.500	9.000	25.000	16.700	11.000
Palamut	700.000	780.000	600.000	480.000	750.000	300.000	1.400.000	850.000	1.600.000
Yabani Hamup	130.000	150.000	200.000	300.000	150.000	-	-	-	-
Patates	82.000	113.000	100.000	93.750	76.000	80.000	82.000	148.000	137.000
Soğan	317.000	503.000	460.000	515.000	561.000	615.000	675.000	800.000	750.000
Sarımsak	203.000	325.000	300.000	375.000	338.000	368.000	305.000	700.000	300.000
Tütün	-	-	-	3.200	2.200	1.500	-	-	-
Afyon	-	50	80	75	55	45	28	20	50

Kaynak: Zarif, *Cumhuriyetin 10.Yıldönümü*, s.16-17.

²⁰⁸ Zarif, *Cumhuriyetin 10.Yıldönümü*, s.9-11.

1923 yılından 1932 yılına kadar Silifke’de üretilen ürünlere bakıldığında yıllık ortalama 5.500.000 kilo üretimle arpanın diğer mahsullere bariz bir üstünlüğü görülmektedir. Arpayı yıllık ortalama 4.173.200 kilo ile buğday üretimi, buğday üretimini 3.320.300 kilo ile üretimle ise odun üretimi takip etmektedir. Tabloda odun, meşe ve palamudun fazla olması, bölgenin geniş ormanlık alanlara sahip olduğunu gösterir. Yine bu on yıllık süreç içerisinde en düşük ortalama sahip ürünün yıllık 40 kilo üretimle afyon olduğu, afyon üretimini yıllık ortalama 690 kilo ile tütün üretiminin takip ettiği görülmektedir. Silifke’de üretilen diğer tarım ürünlerinin üretim miktarlarına baktığımızda bu ürünlerin üretim miktarlarının ortalama değerlerde olması, yöre halkının kendi ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik üretim yaptıklarını göstermektedir. 1928 yılına kadar Silifke’de fıstığın ekiminin hiç yapılmadığı, pirinç üretiminin ise 1923’te 1.900.000 iken 1924’te 210.000 kiloya düştüğü, bu da pirinç üretiminde yaklaşık 10 kat bir azalmanın olduğunu gösterir. Bu durumun da halkın başka ürünleri yetiştirmeye yönelmiş olabileceğini gösterir. Tablodaki ürünlerin dışında Silifke’de sığır ve tavuk yetiştiriciliğinin yapıldığı ayrıca yumurta, bal, peynir, pekmez vb. ürünlerin de üretildiği görülmektedir. Silifke’de pekmez üretiminin olması bize bölgede bağcılık yapıldığını göstermektedir. Pekmez üretiminin en fazla olduğu yıl 259.000 kilo üretimle 1929 yılı olurken en düşük olduğu yıl 104.000 kilo ile 1924 yılı olmuştur. Bölgede bal üretiminin de olması arıcılığın yapıldığına bir işarettir. Silifke’de en fazla bal üretimi 79.700 kilo ile 1929 yılında en düşük bal üretimi ise 12.000 kilo ile 1932 yılında olmuştur.

Silifke’de odun üretiminin yapılması bölgede geniş ormanlık alanlara sahip olunduğunun da bir göstergesidir. En fazla odun üretimi 7.157.000 kilo ile 1923 yılı iken en düşük odun üretimi ise 300.000 kilo ile 1927 yılıdır.

Silifke’de sığır yetiştiriciliğinin de olması bölgede büyükbaş hayvancılığın yapıldığının bir göstergesidir. En fazla sığır yetiştiriciliğinin yapıldığı yıl 63.948 sayısı ile 1925 yılı olurken sığır yetiştiriciliğinin en az yapıldığı dönem ise 17.900 adetle 1927 yılı olmuştur.

Bölgede en fazla tavuk yetiştiriciliğinin yapıldığı yıl 109.500 adetle 1925 yılı olurken tavuk yetiştiriciliğinin en az yapıldığı yıl 66.380 adetle 1930 yılı olmuştur. Tavuk yetiştiriciliğine bağlı olarak yumurta üretiminin de olduğu bölgede en fazla yumurta

üretimi 4.650.000 adetle 1928 yılı olurken en düşük yumurta üretimi ise 2.270.000 adetle 1932 yılıdır.

Silifke’de simli kurşun üretiminin de yapılması bölgede madenciliğin yapıldığın bir işarettir. Simli kurşunda en fazla üretim 1.809.000 kilo üretimle 1932 yılında olurken en düşük üretim ise 95.000 kilo ile 1926 yılında olmuştur.

Silifke’de temel geçim kaynaklarından birinin hayvancılık olması bölgede deri üretiminin de yapılması sonucunu doğurmuştur. Deri üretiminin en fazla yapıldığı yıl 20.000 kilo üretimle 1925 yılı olurken en düşük deri üretimi ise 11.000 kilo ile 1929 yılıdır.²⁰⁹.

²⁰⁹ Zarif, *Cumhuriyetin 10.Yıldönümü*, s.16-17.

SONUÇ

Askeri ve siyasi mücadelenin sonucunda Türk milletine büyük bir zafer hediye eden Gazi Mustafa Kemal Paşa, Türkiye'yi gün geçtikçe daha çağdaş bir ülke haline getirmek amacıyla çalışmalarını yürütmüş, bu gayeyle sık sık yurt içi gezilerine çıkmıştır. Atatürk yapmış olduğu bu yurt gezilerinde Silifke'ye 4 defa gelmiştir. İlk ziyaretini 1925 yılı başında, ikincisini 1926 yılında, üçüncüsünü 1931 yılında ve son ziyaretini de 1935 yılında gerçekleştirmiştir. Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal'in ilk iki ziyareti doğrudan Silifke üzerine olurken üçüncü ve dördüncü ziyaretlerinde şehri uğrak yeri olarak kullanması dikkat çekicidir. İlk ziyaretlerinde Silifke'ye bir de çiftlik kazandıran Atatürk kurduğu bu çiftliğin çalışmalarına da bizzat katılarak katkıda bulunmuştur. Çiftlik zirai makineler ve uzmanların öncülüğünde verimsiz topraklardan en iyi verimin nasıl elde edileceğinin gösterilmesi bakımından iyi bir örnek teşkil etmiştir. Çiftlikte doğru sulama ve gübreleme teknikleri ile tarımsal üretimin nasıl artırılabilirliği gösterilmiş bu çiftlik aynı zamanda tarımsal eğitimin doğru tekniklerle verildiği iyi bir eğitim kurumu olmuştur. Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal 1926 yılında yapılan ikinci ziyarette Cumhurbaşkanlığı Florya Deniz Köşkü'nün Taşucu'na inşasını gündeme getirmiştir. Bu durum bölge açısından önemlidir. Cumhurbaşkanlığı köşkünün Silifke'ye yakın bir yerde yapılması düşüncesinin bile bölgenin cazibesini arttıracak şüphesizdir. Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal'in Silifke'ye ikinci ziyaretinden 5 yıl sonra gerçekleştirdiği üçüncü ziyaret siyasi amaçla icra edilmiştir. Özellikle Serbest Fırka'nın Silifke'de belediye seçimlerini kazanıp Cumhuriyet Halk Partisi'ne karşı bir zafer elde edişi bu ziyareti gerekli kılmıştır. Gazi, bu ziyaretinde partisinin yenilgisinin sebeplerini yöneticiler ve halktan dinleme amacı gütmüş olsa da özellikle yönetici kadro arasındaki siyasal çekişmelere şahit olmuş ve bu duruma bir hayli üzülmüştür.

29 Ekim 1923 tarihinde Cumhuriyet yönetimine geçilmesi ve 3 Mart 1924 tarihinde devlet ve toplum düzeninin laikleşmesi adına birtakım kanunların çıkarılması, Silifke'de bazı çevreleri rahatsız etmiş; bu huzursuzluk Hoca Askeri hadisesiyle kendisini göstermiştir. Hoca Askeri, akraba ziyareti için gelmiş olduğu Silifke'de yöre halkının dinî duygularından istifade etmek isteyerek verdiği vaazlarda kaldırılan saltanat ve hilafete özendirici cümleler kullanmış ve halk içerisinde kendisine taraftar toplamayı başarmıştır.

Silifke'nin kuzey taraflarının dağlık güney taraflarının ise kısmen ovalık ve verimli arazilerden oluşması, bölgenin ticaret ve sanayiden ziyade tarım ve hayvancılık alanlarında gelişme göstermesine ve ekonomisini de daha çok bu iki temel üzerine inşa etmesine neden olmuştur. Tarımsal alanda buğday ve arpa gibi mahsullerin üretiminin fazla yapıldığı ayrıca bölge halkının konar-göçer olmasından kaynaklı çokça koyun ve keçi yetiştiriciliğinin görüldüğü şehrin bu durumu, tarım ve hayvancılık alanlarında iç tüketim karşıladıktan sonra ihtiyaç fazlası ürünlerin yurtdışına ihraç edilmesine ortam hazırlamıştır. Ayrıca bölgede ormanlık alanların da fazlaca yer alması bölge ekonomisinde kereste ihracatının önemli bir yer tutmasına imkân sağlamıştır.

Osmanlı Devleti döneminde önemli bir konumda bulunan ve uzun yıllar sancak merkezi olan Silifke, zaman içerisinde bu önemini kaybetmiştir. Bu durumun yaşanmasında nüfusunun azlığı, içinde bulunduğu coğrafi yapının dağlık ve engebeli olması, ayrıca iktisadi ve ticari hayatının yeterince gelişmemesi gibi faktörler etkili olmuştur. Silifke'nin yanı başında Taşucu İskelesi mevcut bulunmasına rağmen iskelenin hiçbir ticari ehemmiyeti yoktur. Silifke ithalat ve ihracatının bir kısmını iç vilayetlerimizden bir kısmını da iskelesi olan Mersin'den temin etmektedir. Bu ve benzeri nedenler zamanla İçel ve Mersin vilayetlerinin birleştirilerek Merkezi Mersin olmak üzere İçel vilayetinin oluşmasına ortam hazırlamıştır. Yaşanan bu gelişmelerin bir sonucu olarak da Silifke ilçe konumuna düşürülmüştür.

KAYNAKÇA

A. ARŞİV KAYNAKLARI

1-Başkanlık Osmanlı Arşivi (BOA)

Maliye Nezareti Varidat Temettuat Defterleri (ML.VRD.TMT.d) Nr: 10570.

Nüfus Defterleri (NFS.d) Nr: 3644; 3662.

Şura-yı Devlet (ŞD); 2121/36; 3167/23

Yıldız Mütenevvi Maruzat (Y.MTV); 38/35

2-Başkanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA)

BCA, Fon Kodu: 30.11.1.1.0, Yer: 12.15.19, Tarih: 19.04.1925.

BCA, Fon Kodu: 30.18.1.1, Yer: 13.18.4, Tarih: 25.03.1925.

BCA, Fon Kodu: 30.11.1.0, Yer: 62.7.19, Tarih: 22.03.1931.

3-Türkiye Büyük Millet Meclisi Arşivi (TBMMA)

Yasama Organı Üyelerinin Tercüme-i Halleri Arama Formu, İçel Sancağının Seçim Mazbatası ve Tercüme-i Halleri.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanakları (Zabıt Ceridesi) (1920-1923,1931-1935, Dönemleri)

Z.C. C.15, Sıra No:174, Tarih: 20.03.1933.

4-Salnameler

Adana Vilayet Salnameleri (Yıl); H.1289/M.1872; H.1290/M.1873; H.1308/M.1890; H.1312/M.1894; H.1318/M.1900.

Osmanlı Devlet Salnameleri (Yıl); H.1307/M.1890.

Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnameleri/Yıllığı (Yıl); 1925/1926; 1926/1927; 1927/1928; 1928/1929.

B. KİTAPLAR ve MAKALELER

AKCAN Erol, “Türkiye Cumhuriyeti’ni Laikleştiren İnkılâpların Taşradaki Yansıması: Hoca Askeri Olayı”, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Yıl 5, S.59, Kasım 2017.

ALP, Sefa, *Nüfus Defterlerinde Silifke (1830-1840)*, Paradigma Akademi Yayınları, İstanbul 2020.

_____; “İçil (İçel) İsmi ve İçel Tarihine Dair Kısa Bir Malumat”, *İçel Dergisi*, S.1, Mersin 2021, s.1-6.

ARTUN, Erman, “Çukurova Yörüklerinin Gelenek ve Görenekleri”, *I. Akdeniz Yöresi Türk Toplulukları Sosyo-Kültürel Yapısı (Yörükler) Sempozyumu Bildirileri*, Ankara 1996.

ASLAN, İzzet, *Silifke Tarihi*, Kemal Matbaası, Adana 1998.

_____; *Atatürk Silifke’de*, Birinci Basım, Kemal Matbaası, Adana 1988.

BOZKURT, Birgül, “İkinci Dönem TBMM’de Mersin ve İçel Milletvekillerinin Yasama Faaliyetleri” *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, S.68, Bahar 2021, s.225-257.

BOZKURT İbrahim, “İşgal Yıllarında Mersin (1918-1922)”, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Mart 2018, C.22, S.1, s.407-435.

_____, Atatürk’ün Mersin Ziyaretleri, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Sayı 61, Güz 2017, s.79-110.

ÇELİK, Kemal, *Milli Mücadelede Adana ve Havalisi (1918-1922)*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1999.

ÇELİK, Şenol, “Silifke”, *DİA*, C.37, TDV Yayınları, İstanbul 2009.

_____; Osmanlı Taşra Teşkilatında İçel Sancağı (1500-1584), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 1994.

ÇIPLAK, Mustafa Necati, *İçel Tarihi (Tarihi, Turistik Zenginlikleriyle)*, Güzel Sanatlar Matbaası, Ankara 1968.

ÇOKER, Fahri, *Türk Parlamento Tarihi, IV. Dönem (1931-1935)*, C.2, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara 1995.

DARKOT, Besim. “İçel” *İslam Ansiklopedisi*, C.V/II, MEB yayınları, İstanbul 1993.

DEMİR, Özkan; BAKAR, Nur, “Silifke Yörüklerinde Doğum, Evlenme ve Ölüm Gelenekleri Üzerine Bir Araştırma”, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, C.1, S. 35, 2014.

- DEMİREL, Ahmet, *Birinci Mecliste Muhalefet İkinci Grup*, İletişim Yayınları, İstanbul 1995.
- _____ Tek Parti İktidarı, Türkiye’de Seçimler ve Siyaset (1923-1946), İletişim Yayınları, İstanbul 2013.
- DEMİRTAŞ, Ali, *İçel İli İncelemeleri*, Ankara 1995.
- DULKADİR, Hilmi, “Sarıkeçililer”, *II. Uluslararası Karacaoğlan Çukurova Halk Kültürü Sempozyumu Bildirileri*, Adana 1993.
- ERÖZ, Mehmet, “Türk Köy Sosyolojisi Meseleleri ve Yörük-Türkmen Köyleri”, *Sosyoloji Konferansları Dergisi*, 6, Ankara 1965.
- _____ *Yörükler*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul 1991.
- GAZEL, Ahmet Ali, “İçel Mutasarrıfı İbrahim Behcet Paşa’nın İçel Sancağı’na (Anamur, Gülnar, Ermenek, Gazipaşa) Dair Bir Raporu (1892)”, *A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, C.12, S.31, Erzurum 2006, s.119-133.
- _____ Tanzimat’tan Cumhuriyet’e İçel’in İdari Durumuna Kısa Bir Bakış(1839-1933) *Mersin Sempozyumu*, 2008.
- GÜRTÜRK, Sami, *Silifke Tarihi*, Can Matbaası, İstanbul 1987.
- İNCEOĞLU, Mustafa, *Silifke Yaşam Kültürü*, Tebeşir Yayınları, Konya 2013.
- KARA, Süleyman, *Silifke Atatürk Evi*, Emlak Kredi Bankası Yayınları, Ocak 1984.
- KARAMAN, Ramazan, *İki binli Yılların Başında Mersin ve İlçeleri*, Berikan Yayınevi, Ankara 2005.
- KUTLU, Muhtar, *Yaşayan Bir Alt Kültür Geleneği: Anadolu Göçer Kültürü. IV. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Bildirileri*, Kültür Bakanlığı Halk Kütüphanelerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yay No.164, 1992.
- KOÇAK, Cemil, *Belgelerle İktidar ve Serbest Cumhuriyet Fırkası*, İletişim Yayınları, İstanbul 2006.
- ONUK, Taciser vd., *Silifke Folkloru İşlemecilik, Dokumacılık, Örucülük, Halk Oyunları ve Giysileri*, Atatürk Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara 2004.
- ÖZTÜRK, Kazım, *Türk Parlamento Tarihi, TBMM- III. Dönem (1927-1931) C.3. Cilt*, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara 1995.
- _____; *Türk Parlamento Tarihi, TBMM-II. Dönem (1923-1927), C.2*, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara 1995.

PINAR, Mehmet, *Cumhuriyet Döneminde İçel’de Siyasi Hayat (1923-1950)*, Hiperlink Yayınları, İstanbul 2018.

SEMİZ, Yaşar, Atatürk Çiftlikleri ve Bunların Hazineye Devri, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S.26, Aralık 2009.

TEKİNDAG, Şahabettin, “Silifke”, *İslam Ansiklopedisi*, C.X, MEB Yayınları İstanbul 1993.

TEMİZ, Gürkan, “Silifke Tarihi”, *Kent Stratejisi Silifke*, Ed. Muhammed Saygın, Eğitim Yayınevi, Konya 2016.

TUNCEL, Metin, “Mersin”, *DİA*, C.29, TDV Yayınları, Ankara 2004.

UÇAR, Ahmet, *Temettuat Defterlerine Göre 19. Yüzyılda Silifke*, İstanbul Silifke Kültür ve Yardımlaşma Derneği Kültür Yayınları, İstanbul 2019.

URAN, Hilmi *Meşrutiyet, Tek Parti, Çok Parti Hatıralarım (1908-1950)*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2007.

VURAL, Semih, *Atatürk Mersin’de*, Mersin Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Mersin 2016.

YALÇIN, Ayhan, *Geç Devir Osmanlı Silifke’si (1860-1904)*, Taşucu Belediyesi Yayınları, Silifke 2004.

YETKİN, Çetin, *Serbest Cumhuriyet Fırkası Olayı*, Karacan Yayınları, İstanbul 1982.

C. SÜRELİ YAYINLAR

Cumhuriyet Gazetesi

İleri Gazetesi

Milliyet Gazetesi

Tarsus Gazetesi

Taşili Gazetesi

Ulus Gazetesi

D.RESMİ YAYINLAR

Resmi Gazete, 27.05.1933, Sayı 2411, Kanun No: 2197.

Cumhuriyetin 10.Yıldönümü (Hazırlayan Zarif), Mersin Doğruöz Matbaası, Mersin 1933.

15. Yılda İçel (İçel Valiliği), Mersin Ata Çelebi Basımevi, Mersin 1938.

Son Teşkilat-ı Mülkiyede Köylerimizin Adları (Köylerimiz 1928), Hilal Matbaası, İstanbul 1928.

Köylerimiz, İstanbul Matbaacılık ve Neşriyat Türk Anonim Şirketi, İstanbul 1933.

E. TEZLER

EROL, Orkun, “Silifke Halk Oyunlarında Yer Alan Türkülerin Konuları Silifke türkülerindeki Motif ve Semboller”, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya 2012.

GANİOĞLU, Zehra, “Silifke Yöresi Sözlü Kaşık Havalarının İncelenmesi”, İstanbul Teknik Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1996.

NURAL, Süha, “Cumhuriyet’in ilk Yıllarında Silifke”, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde 2007.

TEKGÜNDÜZ, Cemal, “Birinci Millet Meclisinde İçel (Silifke) Milletvekilleri”, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde 2013.

TÜMAY Esra, “Cumhuriyet Döneminde Atatürk’ün Akdeniz Bölgesi Gezileri”, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2013.

F. İNTERNET KAYNAKLARI

www.silifke.bel.tr

EKLER:

EK 1: Hoca Askeri ile İlgili Cumhuriyet Gazetesi'nin 26 Temmuz 1924 Tarihli Haberi

جمهورية

پاشا محمد - پاشا محمد
تاریخ: ۲۶ تموز ۱۳۴۴
تاریخ: ۲۶ تموز ۱۳۴۴

آبوت شرافتی
تاریخ: ۲۶ تموز ۱۳۴۴
تاریخ: ۲۶ تموز ۱۳۴۴

رسامان جمعیتک رسم سر کیسی آچیلدی
نورک رسام جمعیتک اتیم رسم سر کیسی دده بیس جمهوره قلمی تکرار
نورک رسام جمعیتک اتیم رسم سر کیسی دده بیس جمهوره قلمی تکرار

نورک رسام جمعیتک اتیم رسم سر کیسی دده بیس جمهوره قلمی تکرار

نورک رسام جمعیتک اتیم رسم سر کیسی دده بیس جمهوره قلمی تکرار

دو کصوده دونکی یشتل قوشاشمه مراسمی
دو کصوده دونکی یشتل قوشاشمه مراسمی

نورک رسام جمعیتک اتیم رسم سر کیسی دده بیس جمهوره قلمی تکرار

نورک رسام جمعیتک اتیم رسم سر کیسی دده بیس جمهوره قلمی تکرار

داخلیه و کیلی وظیفه دعوت ایدیزور
مردود قلمی و کیلی وظیفه دعوت ایدیزور

نورک رسام جمعیتک اتیم رسم سر کیسی دده بیس جمهوره قلمی تکرار

نورک رسام جمعیتک اتیم رسم سر کیسی دده بیس جمهوره قلمی تکرار

کی بر و او اندری
کی بر و او اندری

نورک رسام جمعیتک اتیم رسم سر کیسی دده بیس جمهوره قلمی تکرار

نورک رسام جمعیتک اتیم رسم سر کیسی دده بیس جمهوره قلمی تکرار

جہالتی، دانتی...؟
جہالتی، دانتی...؟

نورک رسام جمعیتک اتیم رسم سر کیسی دده بیس جمهوره قلمی تکرار

نورک رسام جمعیتک اتیم رسم سر کیسی دده بیس جمهوره قلمی تکرار

دو کصوده دونکی یشتل قوشاشمه مراسمی
دو کصوده دونکی یشتل قوشاشمه مراسمی

نورک رسام جمعیتک اتیم رسم سر کیسی دده بیس جمهوره قلمی تکرار

نورک رسام جمعیتک اتیم رسم سر کیسی دده بیس جمهوره قلمی تکرار

EK 3: İkinci Mecliste Yer Alan İçel Vilayetinin Milletvekili Mehmet Hafız İNANKUR'un Hal Tercümesi (TBMM Arşivi, Yasama Organı Üyelerinin Tercüme-i Halleri Arama Formu, İçel Sancağı II. Dönem TBMM Mebusu Mehmet Hafız İNANKUR'un Tercüme-i Hali)

نومبر ۵۲۲
۱۹۹

تودکيا بويوک ملت مجلسنه ايککينجي دورده انتخابيده ايشا انتخاب اولونان دولت گرامه مخصوص مختصر ترجمه حال ورفهسيار .

هويت :

دائرة انتخابه	ايکيل سنجاق	اعضاي اول صوگ مأمورتي	سلفه مجلسه داره اعضاس
اسم	محمد امير	مأمور دؤكده اعضاي اول صوگ و مبعوث	
پدر-كاسي	محمود افندي	مكتبه اعطيه تارخ	۱۲۹۹
تاریخ تولدی	۱۹۹۹	قاج رأي ايله مبعوث انتخاب اولدي	۸۹
عمل تولدی	سلفه	مكتبه سلك مجلسه مبعوث مبعوضه تاريخ تصدیق (*)	۱۲/۸/۱۲۹۹
مسلک	تجارت	مجلسه تاريخ انتخاب	۱۱ شعبان ۱۲۹۹

مختصر ترجمه حال (**)

سلفه مکتبه ينده يرسن ايکيل سنجاق صوگ ۱۲۹۹ دن ۱۲۹۷ سنه قدر استاجول ماسيزن اکلان قيس ابدل مکتبه
۱۲۹۷ سنه سلفه مکتبه بعودت ۱۲۹۹ سنه سلفه مکتبه بدير يا مکتبه يفا ايتمه حدير يا سلفه بولونيلم استاده
بسه آق قدر نامور قيس قانقم و قانقم بولونم ۱۲۹۹ و ۱۲۹۸ سنه اولمور ايشا بولونم و سولم
قوتور سنه ايله مرفه اولور کتبه . ۱۲۹۹ سنه سلفه مکتبه بولونيلم ايکيل بولور مکتبه ايضا ايتمه ايتمه
۱۲۹۷ سنه سلفه ايکيل بولور مکتبه استاجول اولور حدير مکتبه بولونم ۱۲۹۹ دن ۱۲۹۸ سنه قدر
سلفه مکتبه مکتبه و مکتبه مکتبه بولونم و مکتبه مکتبه ايتمه و مکتبه مکتبه بولونم و مکتبه مکتبه بولونم
۱۲۹۹ سنه سلفه ايکيل بولور مکتبه استاجول اولور حدير مکتبه بولونم ۱۲۹۹ دن ۱۲۹۸ سنه قدر

ايکيل بولور مکتبه
مکتبه

EK 5: Atatürk'ün Silifke'ye İkinci Ziyaretlerine Dair Taşili Gazetesi'nin Haberi (12 Mayıs 1926)

نسخه‌ی پیش‌نویس
تورکیه ۲۵۰
عالمک انجمنه ۲۷۰
شترک شراطی ۶ ایلان ۱۴۰
اوج آتلی یوقدر
کونی کچش نسخه‌ی یکریمی غروبدر
اعلانات اجرتی مطبعه مدیریه قرارلاشد بریلور

طاہر ایلین

دویمچی سنه - نومبرو : ۱۵۹
۱۲ مایس ۱۹۲۶
۲۹ شعبان ۱۳۴۴
کونستانته فاندلی یازیلر صحیفه‌لرمن آچقندر
دیرج اولونغان اوراق اعاده ایدلر

هر هفته چهارشنبه کونلری نشر اولونور ولایتک رسمی غنیمت سیدور

ایشلردر . طاش اوجاندا باشلاپدی یوقل
طاق ظنر و یازیلرله دونالدیش خلق مسعود
دقیق لری یاشاقدور . هر سین طریقیله ناجی
پاشا حضرتلری و معینلری سلفکده تشریف
بیورمزی مقام ولایت و بلدی و تشبیهی یازیلر
معارف طریقیله قرمانه اولوموبیل ایلان ساعت
ملغوزده یققدور حرکت بیورمشاردر .

آلته فوتبول منطقه‌سینک اجتماعی

وقوعولان دعوت اوزرینه سلفکده
ادمان یوردی هیئت ادارسندن ابراهیم و
قایتن جمعی عبدالرحمن فیکرت بکر مرخص
اولارق آخاله پرشده کونی مرسته‌عزیزت
ایشلردر . جمعه کونی آلاقرانقه ساعت
اون برده هر سین تورک اوجامی سپور
شعبه‌ی سالونلنده ییلان اجتماعه هر سین
وسلفکده یققدور یققدور یققدور یققدور
بولونامامشدر . اکثرتیک اولماسی حسینیه
اجتماعه حاضر بولان هر سین فوتبول
شعبه‌ی مدیری جمال و منطقه فوتبول
شعبه‌ی ریسی طرف طرغان و فوتبول
قایتنی آدیت و مصطفی بکلی و مرخصلری
یزدن و برکلی قرارله اجتماعه تم رسمی
برسکده دوام ایلان ، نتیجه‌شده شمدی
قدر مرکز عمومیدن منطقه‌لره کوندریان
آتیوز لیرا تحصیصانک توزیع ایدلمسی و
لیانس ورقه‌لرک مرسته کوندلرلمسی
یوزلندن ششایوناق ماجلرندن اخراج
ایدیان آلته منطقه‌سینک هر سین و سلفکده
قولور بیک مقدار ایدلرکندن بیک مرکز
جمعیه بو حقندن محروم ایدلمسی قیانیله
مراجعت ایدلمسینه و آلته‌یده هر سین
فوتبول مرکزینه رسمی اوراقل کوندور
لمسی ایچون تحریرات . تسلیطینه قرار
یورلرکی کجی اجتماع خصوصیه‌شده
هر سین وسلفکده خطاطلک ازیریه برسایات
اجرا ایدلرک ماجلر یایشی قیانیله اجتماع
نهایت و برلشدور . مرخصلری مرسته‌ایلرک
صدیقی انتظاملرینه مظفر اولمشلردر .
هر سین تورک اوجامی و سلفکده ارمان
یوردی تیپیک ترقیه دوعری آتدیی

حرمت و مربوطیت و اولان ایجابده
شوصفه‌شمالی شمدی استقامتک معاصر
ترقی و مدیته‌ده اخلاص ایدلرک فیضلی
ساحلری تعین وارانه ایدیور .

فی الحقیقه بویونلار بیک دهان ایدلر
و خلقه‌لرک اوکا قاری ایدی نعمت شناسایی
و مربوطیت دویونلرندن نایب باب اولان
مشهور بر وحدت مایه‌لرک هر سین ایدریکی
منظوره مشکوره و اولونلرک ایدلرک
بولان حیات محوره . مزده‌کی معاصر ایستقامت
ملکک‌لرک حقیقی بر عرش مدیته دوعرو
قطع مباحل ایچکده اولدییقی اظهار و
ایبات ایدیور .

المصل غازی پاشا سلفکده تشریف
عیط ولایتده حاصل اولان شترت و
سعادت حیاطلر بیک سوانکی ایلرک
اصالت و زاهدلرله مجهزدرلر . ایسته‌بو
دقیق‌لرک بو سوانکی ایدلرک ایلالماریله
وجدان و لسان عیطده معصوم و صدیقی
تکررلرک سعادت یققدور اولان عرض‌خوش
آمدی وظیفه‌سینه‌شکران و امتنان دویونلرله
مشروع و مسعود اولورک غنیمتده مشا
رکت و مسارعت ایدیور :

خوش کلدیکز بویونلرک غازی ، بویونلرک
خلاصکار ، خوش کلدیکز . سلفکده
طوغان کونش .

امین

ولایتک مسعود کونلری

رئیس جودور غازی پاشا حضرتلریله
قنرالین پاشا و باشکاپ توقی-سرایور رسوخ
و یاور . مظفر قلم خنوس مدیری حیاتی قلم
محمود مامورلرکند محدور و خلق فرقه‌سی
مفتی حلی و حاجی پاشا زاده صادق و
چقندک مدیری ناظم و معیت خاقلی رضا و
رائف بیک ایدلرک ایلرک ایلرک ایلرک ایلرک
برنجی کونی ساعت یکریمی بر یققدور اسکلی
تشریفه طاش اوجانده والی ولایت فخری
و اولوموبیل ایلرک هر سیندن تشریف بیوران
حترم میوزن ایلرک و توقی و تجارت اوله
رئیس سالی بکلی ملکک نانه هر سین تمایات

خوش کلدیکز

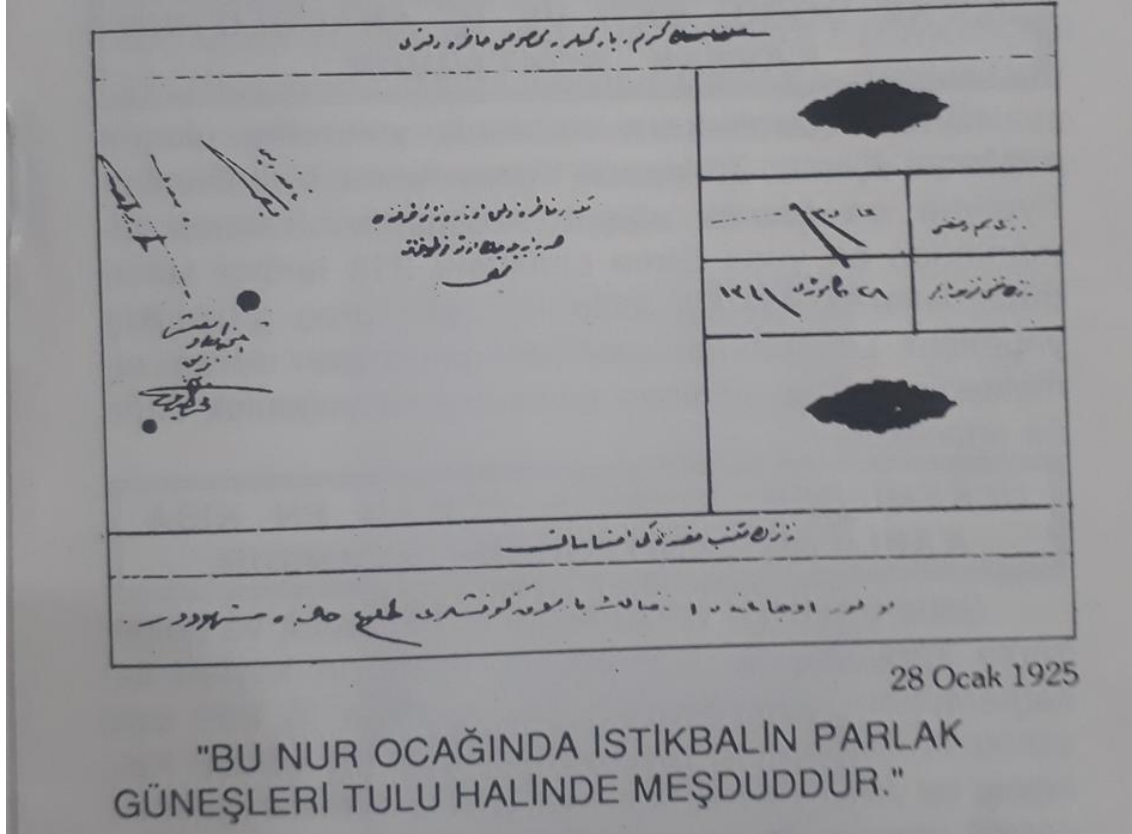

رئیس جمهور غازی پاشا حضرتلری

سویج و سعادتک - اوصاف بارزه‌شده‌ک
درین و غریبه صدیقیتله برابر - فوئده و
کلبده براحتیاسک شمدی به قدر وجدان
بشرد هر بران ایچدیکی محققدر . فقط
حق اولان بر شی دها واردرک : وطنی
و خلقی حق برامده‌لرک قورناران بویونلرک
غازی به قاری مدیون اولدیلرک شکران و
منت بورجاری اداپه بونلرک و هیچ . بیشیک
کافی اولماسیدور . دهسانک دوعورلرکی
ایجاز خلاصک ، بویونلرکی حصارک مقدار
اولان محدود قدرتیله نسبت شکرانده
معادل برکت اوراق ذممه‌کدن دکادر .
بالکز بویونلرک خلاصکارمک ایلرک ایلرک
منظور اولان مشهور و مسعود برعالم

بویونلرک خلاصکارمک غازی پاشا
هر نلری ایچدیکی دقه اولورک ولایتک
بر وسعادی بخش ایدلر .
بکین سنه کاون نایب یکریمی بدیجی
ملی کونی بو مسکتنا سویج و بختیارلی
من ایدن - سلفکده بیکلی بو کون عینی
ملک حسین دوغان حقیقی بارامک صفا
مدیته کامران بولونورلر . برهفته‌دنبوری
بیکلرک تشریف ایدلرک کجی خبر آلان
ملکک مسعود بر صبر سلفکده کلن عرقه
نظری ایدلرک بویونلرک بو عالی و لطفکار
شکرانده ایچدیکی بویونلرک بوسریت و بختیارلی
ملکک بویونلرک .
عجیبولاشده و شهود اولان بویونلرک

EK 7: Atatürk'ün Silifke'ye birinci gelişinde ziyaret ettiği Sultani Mektebi (Cumhuriyet İlkokulu) şeref defterine yazdığı yazının orijinal metni ve altında Türkçesi: “Bu nur ocağında istikbalin parlak güneşi tulu halinde meşhuddur” yazmaktadır (Rıfat Karaduman Arşivi)

Fotoğraf 1: Atatürk'ün Silifke'yi İkinci Ziyaretlerinde Taşucu'nda Kendisine Tahsis Edilen Ev (Milliyet Gazetesi, 12 Mayıs 1926)

Fotoğraf 2: Çiftlik Binasının Manzarası (Milliyet Gazetesi, 15 Mayıs 1926)

Fotoğraf 3: Atatürk'ün 27 Ocak 1925 Yılında Silifke'yi İlk Ziyaretleriyle İlgili Fotoğraf (Rıfat Karaduman Arşivi)

"Köylülerin gözleriyle görebilecekleri, çalışmaları için örnek tutacakları, verimli, modern, uygulamalı tarım merkezleri kurmak gereklidir."

Fotoğraf 4: Atatürk'ün Silifke Tekir Çiftliğinde Traktör Üzerinde Çekilen Fotoğrafı (Rıfat Karaduman Arşivi)

Fotoğraf 5: Atatürk Çiftliğinin Müdürü Sırrı Türkmen Bey (Rıfat Karaduman Arşivi)

Fotoğraf 6:1931 Tarihli Milliyet Gazetesi'nde Mustafa Kemal'in Silifke Ziyaretine Ait Haber (Rıfat Karaduman Arşivi)

Fotoğraf 7:Atatürk Silifke'de Reiscumhur Mustafa Kemal Atatürk 11 Şubat 1931 Tarihinde Tekir Çiftliğinde (Rıfat Karaduman Arşivi)

Fotoğraf 8: 1920-1938 Yılları Arasında Görev Yapan Silifke Belediye Başkanları

Emin MENGENLİ (1920-1922)

Halil Hilmi GÖKSU (1926-1930)

Sami ARKAN (1930)

Sait Uğur (1931-1938)

Fotoğraf 9: 1924-1933 Yılları Arasında Görev Yapan İçel (Silifke) Valileri

Fahri ÖZEN (1924-1930)

Tefik Sırrı GÜR (1931-1933)